

G. D. Hout en schors: LIGNUM en CORTEX LIGNI QUASSIÆ (JAMAICENSIS).

E. Gewoonlijk in dikke schijven. Smaak meer bitter en minder aangenaam dan bij de voorgaande. Overigens van de voorgaande niet verschillend en met haar geheel op dezelfde wijze, gebruikt.

B. (67) 2. s. OFFICINALIS DC. f. pari-pinnatis, folioli 10—16 alternis, brevi-petiolutis, oblongis, apice rotundatis, inferius puberulis; floribus monoicis in paniculis ramificatis; masculis decandris. Stylo 5-fido. Carpellis 5, obovatis. — *Syn.* Simaruba amara Aubl. S. Guyanensis Rich. Quassia Simaruba L. — *Gr.* in Guyana, op Jamaica, W. Indië ƒ 60—70'. — *Ic.* Aubl. Plant. de de la Guyane Tab. 331 en 332.

G. D. De schors des wortels: CORTEX SIMARUBÆ (VERÆ.)

E. Weinig reuk; smaak zeer bitter, bij lang kauwen ook slijmig.

B. Bittere extractstof, slijm, hars, sporen van vluchtige olie en veel zouten.

W. Tonisch, vooral op de slijmvliezen.

G. In POEDER ($\frac{1}{2}$ scr. om de 2 uur) en DECOCT (1—3 dr. op $1\frac{1}{2}$ ʒ water), bij atonische blennorrhoeën.

3. s. AMARA HAYNE. *Gr.* in Jamaica, een hooge boom. — *Bl.* Apr. de wortelschors komt somtijds tusschen de echte Simaruba-schors voor, en schijnt bijkans dezelfde eigenschappen te hebben: Meer bitter van smaak.

Subclassis II. CALYCIFLORE DC.

De kelkblaadjes zijn tot éénen eenbladigen kelk zamengegroeid. De bloembladen en meeldraden zijn op den, met de binnenzijde des kelks meer of minder zamengegroeiden, bloembodem (torus) bevestigd, en staan schijnbaar op den kelk.

Fam. XXIII. RHAMNEÆ R. BR.

Calyx 4—5-fidus, laciniis aestivatione valvatis, deciduis; tubo persistente, ovario plus minus adhaerente. Petala sepalis al-

terna, saepe squamiformia. Stamina tot, quot petala, iisque opposita. Ovarium disco glanduloso cinctum, 2—4 locale, loculis 1-ovulatis, ovulis erectis. Stylus 1, stigmatibus 2—4, interdum ad basin partitus. Embryo rectus, radícula hilum spectante. — (K. II. 301).

De *Wegedoornachtigen* zijn; dikwijls doornige, boomen of heesters, met eenvoudige, afwisselende of tegenoverstaande, gewoonlijk van twee steunblaadjes voorzien, bladen en kleine bloemen, in bijkans alle luchtstreken en landen verspreid.

Eigenschappen. Bezitten bittere, zamentrekkende, scherpe en drastische stoffen; vooral in de schors en bessen. De bladen zijn meestal bitter of zwak-geurig.

I. RHAMNUS L. Calyx 4—5-fidus, tubo campanulato vel turbinato, limbo patente vel reflexo. Petala et stamina tubi margini inserta. Stylus 1—2—4-fidus. Drupa 2—4-pyrena, succulenta vel subsicca; pyrenae cartilagineae longitudinaliter dehiscences. Semen sulco profunde exaratum.

B. (68) I. RH. CATHARTICA L. — Spinifera erecta, patentiramosa, f. ovatis glabris serrulatis basi rotundatis impresso-nervosis. — *Zaagbladige Wegedoorn F.B. Sept. I. 1. p. 201. — Gr. in Europa aan de akker- en weilanden enz. — Bl. Mei jun. † 5—8, de bessen zwart, van binnen groen. — Ic. D. 360. H. V. 43. Bat. 163.*

G. D. De bessen: BACCÆ RH. CATHARTICÆ seu SPINÆ CERVINÆ seu DOMESTICÆ. Vroeger ook de CORTEX.

E. Reuk onaangenaam, niet sterk; smaak zoetachtig, dan walgelijk bitter. Ook gedroogd het speeksel groenkleurend.

B. Eene eigendommelijke bittere, groene extractstof, cathartine, appelzuur, azijnzuur, gom, suiker (HUBERT).

W. Drastisch-purgerend, pisdrijvend.

G. Tegen waterzucht, thans zeldzaam; menigvuldiger het versche sap tot het bereiden van sapgroen.

P. SYRUPUS SPINÆ CERVINÆ S. DOMESTICUS. ROOB.

Verwisseling met de bessen van *Ligustrum vulgare L.*, en van *Rh. Frangula L.*

2. RH. INFECTORIA L. In Z. Europa, levert de in Frankrijk nog gebruikelijke GRANA GALLICA, of GR. LYCII, grains d'Avignon, van purgerende kracht.

3. RH. FRANGULA L. *Gemeene Wegedoorn (of Vuilboom) F. B. Sept. I. 1. p. 201, door geheel Europa gemeen. — Ic. D. 361. H. V. 44. Bat. 232. — De binnen-schors en bessen, CORTEX INTERIOR en BACCÆ RH. FRANGULÆ als hevig purgeermiddel gebruikelijk. UNGUENTUM RH. F. tegen huidziekten. De bast bevat eene scherpe bittere extractstof met eene blaauwzuur houdende ether. olie, gele harssige kleurstof, gom en weinig suiker.*

ZIZYPHUS VULGARIS LAM. (*Rhamnus Zizyphus L.*) *Gr. in K. Azië; in Z. Europa aangeplant. — Bl. Aug.—Sept. ½ 6—8'. — Ic. D. 362. — De bessen: JUSUBÆ, zonder reuk, gedroogd slijmig-zoet van smaak, slijm en suiker bevattend, als involverend, zacht oplossend geneesmiddel bij catarrhus enz. nog somtijds gebruikelijk. Een bestanddeel VAN SPECIES PECTORALES.*

Fam. ILLICINÆ BRONGN.

ILEX AQUIFOLIUM L. *Gewone Hulst F. B. Sept I. 1. p. 147. — Ic. D. 363. H. VIII. 25, een heester in middel- en Z. Europa, N. Amer. De bladen, FOLIA AQUIFOLII tegen koorts (nog onlangs door ROSSEAU), 2 dr. met witten wijn geinfund., voor het paroxysme; de bessen, BACCÆ A., tegen epilepsie geprezen.*

Fam. XXIV. CASSUVIÆ R. BR.

Flores plerumque unisexuales. Calyx minutus, persistens, plerumque 5-fidus. Petala sepalis numero aequalia, calyci inserta, aestivatione valvata. Stamina numero petalorum aequalia, iis alterna, vel dupla plurave, libera, et ante discum ovarium cingentem inserta, vel basi connata, disco nullo. Ovarium uniovulatum. Stigma I vel plura simplicia. Fructus indehiscens. Embryo curvatus. — (K. II. 29½).

De *Cassuwiën* zijn boomen of heesters met afwisselende eenvoudige of driedeelige of onparig-gevinde bladen zonder steunblaadjes; in warme gewesten.

Eigenschappen. Bevatten scherpe, *harssige* balsamische sappen, waarmede bij sommigen eene *vlugtige giftige* stoffe verbonden is. De vruchten van velen bevatten vette olie en zijn eetbaar. De schorsen van anderen zijn zamentrekkend.

I. PISTACIA L. *Flores dioici, apetali. Masc. Calyx 5-fidus. Stamina 5, antheris subsessilibus, tetragonis. Fem. Calyx 3—4-*

fidus. Ovarium 1-loculare. Stigmata 3, crassiuscula. Drupa 1-sperma. Semen fundo loculi affixum.

B. (69) 1. P. LENTISCUS L. f. abrupte pinnatis, foliolis obovatis, lanceolatis, petiolo alato — *Mastixboom.* — *Gr.* Kl. Azië, N Afrika, Z. Europa $\frac{1}{2}$ 12' — *Bl.* Apr. Mei. — *Ic.* D. 351. H. XIII. 20.

G. D. De uit insnijdingen vloeijende verharde hars: MASTICHE seu RESINA MASTICHIS.

E. Reuk zwak, bij verwarming en verbranding sterk balsamisch. Smaak iets prikkelend.

B. Vlughge olie, eene in Alcohol oplosbare en eene in denzelven moeilijk oplosbare hars, Masticine.

W. Prikkelend, opwekkend.

G. *Uitwendig* bij rheumat. catarrh. en atonische zwellingen, vooral in fumigatiën. — *Inwendig* zeer zelden.

P. SPIRITUS SIMPLEX et COMPOSITUS seu SP. MATRICALIS. Een bestanddeel van vele pleisters, reukpoeder, zalven, pillen enz.

2. P. VERA L. — *Gr.* in Kl. Azië, N. Afr.; in Z. Europ. gekweekt. $\frac{1}{2}$ 12–15'. — *Ic.* D. Suppl. IV. 17. H. XIII. 18. — De zaadkernen: PISTACIÆ, NUCES seu NUCLEI PISTACIÆ, zonder reuk, zoet olieachtig van smaak, vette olie en suiker bevattend, in werking de zoete amandelen evenarende, worden in EMULSIE, doch zeer zelden, gebruikt. — Een bestanddeel der MORSULI IMPERATORIS.

3. P. TEREBINTHUS L. — *Gr.* als de voorgaande $\frac{1}{2}$ 10–20' — *Ic.* H. XIII. 19, geeft uit insnijdingen eene zeer fijne Terpentijnsoort, TEREBINTHINA CYPRIA seu T. DE CHIO, welke in den handel bijkans niet meer voorkomt.

II. RHUS L. Flores hermaphroditi vel polygami vel dioici. Calyx 5-fidus. Petala 5. Stamina ante discum perigynum inserta. Ovarium uniloculare. Styli 3, breves, vel stigmata 3, sessilia. Drupa sicca, 1-raro 3-sperma. Semen exalbuminosum, inversum, funiculo e fundo orto suspensum.

B. (70) 1. R. TOXICODENDRON L. Caule ramisque plerumque radiceantibus; f. ternatis, lato-ovatis, integerrimis, inferius pubescentibus, foliolo medio longius petiolulato; fl. dioici. — *Gifboom.* — *Syn.* R. pubescens Mill. — Variat:

β . R. *radicans* L. foliolis inferius nudis.

γ . R. *Toxicod. quercifolium* Michx., fol. parvis angulosis.

Gr. in N. Amerika; in Europa in tuinen gekweekt. — *Bl.* Junij ƒ. 2—5'. — *Ic. D.* 353, 354. *H. IX.* 1.

G. D. De bladen: FOLIA seu HERBA TOXICODENDRI seu *Rhois Toxicodendri*, seu *R. radicans*.

E. Scherp vergiftig; zonder reuk, van zamentrekkenden smaak.

W. Hevig prikkelend op het zenuwstelsel, de huid en andere afscheidende organen. — De uitwaseming of aanraking der levende plant veroorzaakt bij sommige menschen reeds zwelling en ontsteking der huid.

G. Tegen verlammingen, epilepsie, chron. huidziekten, verstoppen.

P. EXTRACTUM RH. TOXICODENDRI; en het gedestill. water: AQUA RH. T.

2. *R. COPALLINUM* L. *Gr.* met de voorgaande, geeft misschien den Amerikaansche Copal, COPAL seu GUMMI COPAL.

3. *R. CORIARIA* L. *Gr.* in Z. Europa en *R. TYPHINA* L. *Gr.* in N. Amerika, eene groote hoeveelheid ijzer blaauwkleurende looistof bevattend, gaven de vroeger gebruikelijke FOLIA en BACCÆ SUMACH; de eersten zijn adstringerend, de laatsten zeer zuur en verkoelend.

SENECARDIUM ANACARDIUM L. *O.* Indische Inktboom of Acajou. — *Syn.* Anacardium officinarum Gaert. *A. latifolium* Lam., een hooge *O.* I. boom, wiens vruchten, ANACARDIUM ORIENTALE, *Acajounoten*, zonder reuk, in de harde uitwendige schaal een zwart, scherp, bijtend sap insluiten, terwijl de zaadkern olieachtig, zoet van smaak is. Het zwarte sap is blaartrekkend op de huid, en was als bijtmiddel gebruikelijk. De vruchten worden als amulet tegen tandpijn enz. gedragen. — In Indië is het sap als een duurzame inkt voorlijnwaad, wollen goed enz. bekend.

ANACARDIUM OCCIDENTALE L. (*Cassuvium pomiferum* Lam.) in W. en O. Indië, geeft het *Anacardium occidentale*, nauwelijks in den handel voorkomend. Uit de oude stammen wordt de ACAJOU-GOM, welke de Arabische gom nadert, verkregen.

Fam. XXV. JUGLANDEÆ DC.

Flores monoici; masculi amentacei. Perigonium 2—6-partitum. Stamina plurima in medio perigonii inserta; filamenta brevissima; antherae 2-loculares, longitudinaliter dehiscentes. Flores foemineï solitarii, bini-ternive in apice ramulorum, involucre destituti. Calyx superus, 2-dentatus deciduus. Pe-

tala 4. Ovarium 1-loculare, 1-ovulatum, ovulo erecto. Stigmata 2, lanceolata, elongata, vel 1, peltatum, 4-lobum. Drupa carnosae, putamine 2-4-valvi. Semen exalbuminosum. Embryo cotyledonibus carnosis, bifidis, gyroso-plicatis. Radicula supera, ab hilo remota. — (K. II. 296).

De *Notenboomachtigen* vormen eene kleine familie van boomen met afwisselende gevinde bladen, zonder steunblaadjes, welke wegens de onvolmaakte mannelijke bloemen door anderen in de nabijheid der katjes-dragende gewassen geplaatst zijn. De meesten groeijen in N. Amerika.

Eigenschappen. De zaden zijn *oliehoudend*, zoet en eetbaar; de wortel en stam, vooral hun schors, bevatten *scherpe*, purgerende en braakwekkende stoffen zoo dat zelf *Juglans cinerea* door de Amerik. Artsen in plaats van jalappe gebruikt wordt. De bladen bevatten looi- en kleurstoffen.

I. JUGLANS L. excl. sp. — Stigmata 2, lanceolata.

B. (71) I. J. REGIA L. Foliolis subnovenis ovalibus glabris subserratis subaequalibus, fructibus globosis. — *Gewone Notenboom.* — Gr. in Persië, in Europa gekweekt. — Bl. Mei ƒ 60—80. — Ic. D. 96.

G. D. De onrijpe vruchten, en de groene uitwendige schil der rijpe vruchten: JUGLANDES IMMATURÆ; PUTAMEN seu CORTEX EXTERIOR NUCUM JUGLANDIS. Vroeger ook CORTEX INTERIOR als blaartrekkend en braakwekkend; RADIX JUGLANDIS, FOLIA J., EPIDERMIS NUCUM en JULI (de mannelijke bloemen).

E. Reuk aromatisch, eenigzins onaangenaam; smaak zeer scherp bitter, gedroogd minder scherp.

B. Scherp-bittere extractstof en looistof.

W. Tonisch, het darmkanaal, de slijmvliezen, nieren, huid en hunne afscheidingen opwekkend.

G. Tegen ingewandswormen, syphilis, arthritis, chron. huidziekten, slappe zweren, in- en uitwendig, in decoct en de

P. EXTRACTUM NUCUM JUGLANDIS. — De vruchten zijn een bestanddeel van het tegen syphilis beroemde DECOCT. POLLINI. — OLEUM NUCUM J. is eene zoete vette olie.

Fam. XXVI. AMYRIDEÆ R. BR.

Flores hermaphroditi seu uni-sexuales. Calyx regularis, liber, persiciens 4—5, raro 3- divisus. Petala sepalis numero aequalia et alterna, toro extus inserta, in paucissimis coherentia, decidua, aestivatione valvata seu imbricata. Stamina cum petalis inserta, iisdem numero dupla, raro quadrupla aut aequalia, libera. Ovarium e carpellis 2—5 connatis, raro 1 solitario, constans, stylis totis concretis, stigmatibus tot quot ovaria. Pericarpium drupaceum, raro capsulare: endocarpium lignosum pyrenas 2—5 liberas aut in putamen 2—5-loculare coalitas, nunc solitariam sistens. Semina in loculis solitaria, exalbuminosa, cotyledonibus plerumque foliaceis plicatis. — (K. II. 297).

De *Amyrideën* zijn heesters en boomen met afwisselende, zelden tegenoverstaande, gevinde of driedeelige bladen, die dikwijls gestippeld (d. i. van oliekiertjes voorzien) en gewoonlijk van geene steunblaadjes voorzien zijn. Allen leven in de tropische gewesten.

Eigenschappen. Bijkans allen zijn rijk aan *hars* en balsem, en zeer gelijkvormig in krachten.

I. BALSAMODENDRON KUNTH. Flores diclini. Calyx 4-dentatus, persistens. Corolla 4- petala, petalis angustis oblongis, annulo glanduloso prope antheras inserto. Stamina 8, verrucis interpositis. Stylus brevis. Bacca ovata, acuta, 4- sulca, 1—2 locularis, loculis 1- spermis.

B. (72) 1. B. KATAF KUNTH. Arborea, ramis inermibus; foliis ternatis, foliolis subaequalibus, obovatis, apice denticulatis, glabris, baccis subsphaericis apice umbilicatis. — *Syn.* Amyris Kataf Forsk. — *Gr.* in gelukkig Arabië f. — *Ic. D.* 358. Wordt door EHRENEBERG voor eene verscheidenheid der volgende gehouden.

(73) 2. B. MYRRHA FR. NEES AB ES. Subarborea, ramis rigidis spinescentibus; f. ternatis, foliolis obovatis, obtusis, apice obtuse denticulatis, glabris, lateralibus medio multo minoribus, baccis ovatis acutis. — *Gr.* als de voorgaande f. — *Ic. D.* 357.

G. D. Van beiden: de van zelfs uitvloeiende verharde gomhars: MYRRHA seu GUMMI MYRRHÆ, in den handel gewoonlijk in

meerdere onder malkander vermengde soorten voorkomend, waarvan de echte soort volgens FORSKAHL en BONASTRE van *B. Kataf* verzameld wordt, terwijl men de nieuwere soort van *B. Myrrha* verkrijgt zoo als EHRENBURG in Arabië zelf zag.

E. Van de oude echte Myrrhe: reuk eigendommelijk, aangenaam geurig-balsamisch, smaak balsamisch bitter. Van de nieuwe *M.*: reuk terpentijnaardig, smaak meer bitter, ook eenigzins naar terpentijn.

B. Eene in ether oplosb. hars 27,8, gom 54,4, bassorine 9,3 oleum Myrrhae 2,6, sporen van appel-benzoe-, azijn- en zwavelzure zouten 1,4, vreemde bijmengselen 1,6 (BRANDES).

W. De voedende organen opwekkend, toongevend, vooral op de slijmvliezen; prikkelt het vaatstelsel meer dan het zenuwstelsel.

G. Tegen atonische obstructien en veranderde secretien, vooral slijmvloeiing, tegen beenverzwering. Inwendig in poeder (3 gr. — 1 scr.), PILLEN en MIXTUREN; uitwendig in water of alcohol opgelost.

P. EXTRACTUM MYRRHÆ AQUOSUM. TINCTURA MYRRHÆ. LIQUAMEN M. OLEUM ÆTH. M. Dan een bestanddeel van velerlei zamengestelde geneesmiddelen, pleisters, zalven, tincturen, pillen.

3. *B. GILEADENSE* KUNTH (*Amyris gileadensis* L.), en 4. *B. OPOBALSAMUM* KUNTH (*A. Opobalsamum* L.), in Arabië, geven door uitkoken der takken den vroeger beroemden BALSAMUM DE HECCA, OPOBALSAMUM, B. JUDAICUM seu GILEADENSE VERUM, eene aan terpentijn gelijkende werking hebbende en daarmede dikwijls vervalscht. De echte, thans zeer schaarsch, bevat 30 p. C. vluchtige olie, 64 hars, eene in alcohol onopl. hars 4, en extractstof 0,4 (Tromsdorff). — Het hout was als XYLOBALSAMUM, en de vruchten als CARPOBALSAMUM bekend. — *IC. D. 356.*

5. *B. ZEYLANICUM* K. (*Amyris zeylanica* Retz.) *Gr.* in Ethiopie en Ceylon, geeft de O. Indische ELEMI-HARS, volgens anderen van CANARIUM COMMUNE L. afkomstig, thans echter gewoonlijk met W. Indische Elemi-hars vervalscht.

6. Van eenen naar *B. Kataf* gelijkenden Arabischen boom wordt waarschijnlijk het EBELLIUM seu GUMMI EBELLIUM verzameld, niet te verwisselen met *ED. SICULUM*, van *Daucus gummifer* Lam. afkomstig, (zie Umbelliferae,) en eene hars van *Borassus flabelliformis* L. (zie Palmae.)

II. AMYRIS L. Flores hermaphroditi. Calyx 4-dentatus, persistens. Corolla 4-petala, petalis cuneato-unguiculatis, aestivatione imbricatis, hypogynis. Stamina petalis breviora. Ovarium

uniloculare, disco incrassato insidens; stigma sessile. Nux putamine papyraceo, 1- sperma.

B. (74) 1. *A. PLUMIERI* DC. f. ternatis aut impari-pinnatis foliolis 5, falcatis, petiolatis, ovatis, acuminatis, serrulatis, inferius hirsutis, floribus paniculatis, albis. — *Syn.* *A. elemifera* L. (?) — *Gr.* op de Antillen. †. — *Ic.* PLUMIER ed. Burman Tab. 100.

G. D. De uitvloeiende hars: *ELEMI seu RESINA ELEMI OCCIDENTALIS*.

E. Reuk aangenaam harssig naar venkel, door verwarming veel sterker. Smaak balsamisch-bitter.

B. Doorschijnende hars 0,60, hars in kokenden Alcohol oplosbaar 0,24, kleurlooze vlugtige olie 0,125, bittere extractstof 0,02, vreemde bijmengsels 0,015 (BONASTRE).

W. Prikkelend-opwekkend, de secretien, vooral der slijmvliezen en zweren bevorderend.

G. Uitwendig bij slappe zweren, enz.

P. Door verbinding met terpentijn, varkenreusel. *UNGUENTUM ELEMI seu BALSAMUM ARCÆI*; ook een der bestanddeelen van *EMPLASTRUM OPIATUM seu CEPHALICUM*.

Eene Elemi-soort, uit Brasilië thans aangevoerd, wordt van *ICICA ICICARIBA* DC. afgeleid.

AMYRIS TOMENTOSA SPR. *Syn.* *Fagara octandra* L. *Elaphrium tomentosum* Jacq., een hooge boom in Mexico en Curaçao (*Ic. D. Suppl.* III. 19), geeft de *RESINA TACAMAHACÆ OCCIDENTALIS*, van pikachtig harssigen reuk, en onaangenaam scherp-bitteren smaak. Overigens zoo als Elemi, doch zeldzaam gebruikelijk, ook tot *EMPLASTRUM TACAMAHACÆ* en *EMPLASTRUM CRUSTÆ PANIS*.

Er komen echter meer dan eene soort van *Tacamahaca* in den handel voor, welke zonder twijfel van onderscheidene boomen verzameld worden. Vergel. *Fam. Guttiferæ*. p. 43.

A. *COPALLIFERA* SPR. (*Elaphrium excelsum* Kunth) in Mexico, schijnt ook eene soort van COPAL te geven.

ICICA HEPTAPHYLLA AUBL. (*Amyris ambrosiaca* Willd.) † in Guyana, geeft den Amerikaanschen wierook, *OLIBANUM AMERICANUM*, ook als *ELEMI* voorkomend.

ICICA CARANNA (?) NEES AB ES., een nog zeer twijfelachtige *Z. Americ.* boom, schijnt de *CARANNA*-hars te leveren.

III. BOSWELLIA ROXB. Flores hermaphroditi. Calyx 5-dentatus, persistens. Corolla 5-petala, explanato-expansa, aesti-

tivatione valvata. Stamina annulo urceolato, crenato, ovarium circumdante, inserta. Capsula 3-gona, 3-valvis, 3-locularis, loculis 1-spermis. Semina arillata.

B. (75) 1. B. SERRATA ROXB. f. impari-pinnatis, multi-jugis, foliis ovato-oblongis, obtuse serratis, petioloque pubescentibus. Racemis axillaribus. *Syn.* B. thurifera Colebr. — *Gr.* op de bergen van O. Indië. † hoog. — *Ic. D.* 355. H. X. 46.

G. D. De uitvloeyende verharde gomhars: OLIEANUM, GUMMI-RESINA OLIBANI seu THUS ORIENTALE. *Wierook.*

E. Reuk eigenaardig, aangenaam harssig. Smaak balsamisch, eenigzins scherp bitter.

B. Vluchtige olie 5 p.C., hars 54 en gom 30—47.

W. Zoo als bij Elemi.

G. Vooral tot berookingen bij atonische huidziekten.

P. Bestanddeel van sommige pleisters, reukpoeders enz.

2. B. GLABRA ROXB., op de kust van Coromandel en op de Molukken, geeft eene andere soort van hars, KOONDRIGUM, aldaar tot wierook gebruikt.

BURSERIA GUMMIFERA JACQ., een Z. Amerik. boom, geeft eenen naar *Terebinthina cypria* gelijkenden balsem, die gedroogd en in bladen gewikkeld als CHIBOU-HARS aangetroffen wordt.

Fam. XXVII. PAPILIONACEÆ L. (LEGUMINOSÆ
JUSS. excl. gen.)

Calyx 5-dentatus vel 2-labiatus, deciduus vel marcescens. Corolla papilionacea, imo calyci inserta, 5-petala. Petala perigyna, libera, rarius inter se et cum staminibus connata; inferiora 2 plerumque in carinam coalita. Stamina 10, cum petalis inserta, monadelphia, vel diadelphia: 9 connata, decimo libero. Ovarium liberum, placenta unilaterali. Legumen. Semina exalbuminosa. Embryo pleurorhizeus. — (K. II. 282.)

De vlinderbloemige gewassen vormen eene schoone en talrijke plantenfamilie, die op alle streken der aarde hare vertegenwoordigers bezit, in warme gewesten echter de meeste soorten telt. Zij bevat kruiden, heesters en boomen, met afwisselende, meestal zamengestelde en altijd van steunblaadjes voorziene bladen. Zij hebben groote verwantschap met de volgende familie, die insge-

lijks peulen dragen, en door JUSSIEU, onder den naam van *Leguminosae* met deze tot eene familie vereenigd waren.

Eigenschappen. Een groot aantal dezer gewassen bevatten geene stoffen van eene eigenaardige werking, zijn indifferent, en rijk aan voedende zelfstandigheden. Hunne zaden bevatten dikwijls eene eigenaardige voedende stoffe, *Legumine* genoemd. — Andere afdeelingen bezitten balsemaardige en harsrige, zamentrekkende zelfstandigheden. — Door den slijm, het zetmeel en de suiker worden de wortels van velen voor den mensch als voedselstoffen belangrijk. Niet minder nuttig is de kleurstof, vooral de blaauwe, die in vele soorten, hoofdzakelijk in de Indigoplanten voorkomt, — De bladen van anderen zijn met eene purgerende stoffe of de *Cathartine* voorzien, welke bij enkelen ook in de wortels en zaden aanwezig is, welke laatsten niet zelden zeer scherp zijn en tevens braakwekkende eigenschappen bezitten. — Deze stoffen hebben de peulvruchten met de volgende zeer nabij verwante familie gemeen. — Ook de *Cytisine*, van soortgelijke kracht als de *Cathartine*, schijnt haar ook uit een scheikundig gezigtspunt zeer te gelijken. — Eigenlijke verdoovende stoffen zijn in deze familie zeldzaam, doch ontbreken niet geheel, daar de verdoovende zaden van sommigen tot het vangen van visschen dienen. — De Familie der Vlinderbloemigen is ons dus een merkwaardig voorbeeld, van eene groote groep van planten, waarin velerlei eigenschappen gelijktijdig worden aangetroffen worden, en die als zoodanig van vele zijden voor den mensch belangrijk is.

* *Trib.* SOPHOREÆ. Stamina libera. Cotyledones planae, foliaceae. — Corolla 5- petala, 2 inf. non connatis.

I. MYROXYLON L. *fil.* Calyx campanulatus, obsolete 5-dentatus, persistens. Petalum superius multo majus. Ovarium gynophoro insidens, 2-6- ovulatum. Stylus filiformis, lateralis. Legumen gynophoro alato samarae simile, non dehiscens, 1-loculare, 1-2- spermum. Semina succo balsameo circumdata.

B. (76) I M. PERUIFERUM L. *fil.* Ramis verrucosis, glabris f. impari-pinnatis, 11- jugis: foliolis alternis, ovato-oblongis, apice angustatis, obtusis, nervo medio petiolisque pubescentibus, floribus racemosis. *Syn.* *Myrospermum pedicellatum* Lam. *Myrospermum peruiferum* Dc. — *Gr.* in Peru, Nieuw-Granada, Mexico, Columbia † hoog. *lc.* D. 321.

G. D. De zwarte Perubalsem: BALSAMUM PERUVIANUM seu B. INDICUM NIGRUM.

E. Dik-vloeibaar. Reuk aangenaam geurig, naar Storax en Vanille. Smaak bitter, scherp, lang durend.

B. De zwarte soort bestaat uit 69,0 vluchtige olie; 20,7 eene in alcohol oplosbare hars; 2,4 in alcohol weinig opl. hars; 6,4 Benzoëzuur; 0,6 extractstof; 0,9 water (STOLTZE).

W. Opwekkend voor de voedende organen, en tevens eenigzins op het vaat- en zenuwstelsel.

G. Tegen slijmvloeijingen en veretteringen, bij adynamische, krampachtige zenuwziekten, vooral der buik- en borst-organen. Uitwendig bij slappe wonden en zweren. Inwendig in PILLEN, DRUPPELS en EMULSIE (5—10—20 gttæ.), uitwendig in verbinding met andere soortgelijke stoffen, of in vette oliën en spiritus, tot inspuitingen, inwrijvingen.

P. TINCTURA BALSAMI PERUVIANI: SYRUPUS INDICUS.

Men onderscheidt van dezen zwarten Perubalsem, die volgens sommigen door het uitkookken de jonge takken, naar de gissing van MARTIUS door destillatie, wordt daargesteld, den *witten Peru Balsem*, BALSAMUM PERUVIANUM seu INDICUM ALBUM, welke uit de insnijdingen vloeijen zoude, thans echter zeldzaam in den handel voorkomt, maar in gedroogden toestand, als B. PERUVIANUM seu INDICUM SICCCUM, OPOBALSAMUM SICCCUM gevonden wordt.

(77) 2. M. TOLUIFERUM RICH. Ramis verrucosis glabris, f. impari-pinnatis, 7—8- jugis; foliolis alternis, oblongis, acuminatis, petiolisque glabris; floribus aggregatis, axillaribus. — *Syn.* Toluifera Balsamum L. Myrospermum toluiferum Spr. — *Gr.* in Z. Amerika, in de Savanen van Tolu ½ hoog. — *lc.* D. 322.

G. D. De uit de schors vloeijende balsem: BALSAMUM TOLU-TANUM seu B. DE TOLU.

E. Reuk aangenaam geurig. Smaak zoetachtig geurig en harssig.

B. Vluchtige olie, hars en Benzoë-zuur.

W. Bijkans met Perubalsem overeenkomende.

G. Zoo als van Perubalsem, vooral in Frankrijk.

P. TINCTURA en SYRUPUS BALSAMI DE TOLU.

Aanmerking. Andere Natuurkundigen gelooven, dat Peru- en Tolu-balsem zonder onderscheid van beide deze boomen verzameld worden.

** Trib. LOTEE. Flores papilionacei veri, stamina monadelphæ aut diadelphæ. Legumen continuum. Cotyledones epigææe.

II. ONONIS L. Calyx 5-fidus, persistens, fructifer apertus. Stamina monadelphæ. Carina in rostrum subulatum acuminata. Legumen turgidum. (Folia omnia ternata).

(78) 1. O. SPINOSA L. Caulibus erectis adscendentibusque unifariam villosis sparseque glandulosis, ramis interrupte racemosis spinosis, spinis subgeminis, floribus axillaribus solitariis, pedunculis calyce brevioribus, foliolis ovali-oblongis stipulisque denticulatis glabriusculis, leguminibus ovatis erectis longitudine calycis longioribusque, seminibus tuberculato-scabris. *Gedoornd Stalkruid F. B. Sept. I, 2. p. 521. — Syn. O. arvensis β Smith. — Gr. op zandige plaatsen in Europa. — Bl. Jun. — Aug. 4 — 5. — Ic. D. 324. H. X. 143. Bat. 167.*

(79) 2. O. REPENS L. Caulibus procumbentibus basi radicantibus villosis, ramis adscendentibus, laxè racemosis apice spinosis, floribus axillaribus solitariis, pedunculis calyce brevioribus, foliolis ovalibus stipulisque denticulatis glandulose pilosis, leguminibus erectis ovatis calyce brevioribus, seminibus tuberculato-scabris. *Kruipend Stalkruid F. B. Sept. I, 2. p. 523. — Syn. O. arvensis Sm. — F. B. Sept. l. c. ? — Gr. en bl. met de voorgaande 2. — Ic. Bat. 219? H. XI. 44.*

(80) 3. O. HIRCINA JACQ. Caulibus erectis adscendentibusque inermibus villosis, floribus axillaribus geminis ad apicem ramorum dense spicatis, pedunculis calyce brevioribus, foliolis ovalibus stipulisque denticulatis, glandulose pilosis, leguminibus erectis ovatis calyce brevioribus seminibus tuberculato-scabris. — *Syn. O. spinosa α. mitis L. — Gr. als de voorgaande maar zeldzamer — Bl. Jun. — Jul. — Ic. H. XI. 42.*

G. D. Van alle drie: de wortel: RADIX ONONIDIS seu RESTA BOVIS. — Eertijds ook de HERBA.

E. Zonder reuk; smaak aangenaam zoet, tevens iets wrang en slijmig.

B. Scherpe extractstof, hars, zetmeel.

W. Sterk diuretisch.

G. Tegen waterzucht, steen enz.; in DECOCT.

P. Vroeger: AQUA en SAL ONONIDIS.

GENISTA TINCTORIA L. *Verw-Brem F. B. Sept. I. 2. p. 519. — Gr. in Europa 5 1—2'. — Ic. D. 323. H. IX. geeft de bladen*

HERBA GENISTÆ, of de bloeyjende toppen: SUMMITATES GENISTE TINCTORIÆ. Van weinig reuk, van slijmigen, achterna iets scherpen smaak; van de bloemen eenigzins bitter. Bevatten vlugtige, scherpe olie, slijm, en looistof. Vroeger tegen atonie der afscheidende organen gebruikt, later tegen Hydrophobie geprezen. In POEDER, INF. en DEC. inwendig en als gorgeldrank. De zaden waren als purgans gebr.

B. G. SCOPARIA DC. (*Spartium scoparium* L.) Gewone Brem, *F. B. Sept. t. a. p.* — Gemeen in Europa ½ laag. — *Ic. Bat. 39.* bezit insgelijks pisdrijvende krachten en wordt als huismiddel gebruikt, met hier gekookt enz.

III. TRIGONELLA L. Calyx 5- fidus, vel 5- dentatus. Carina obtusa. Stamina diadelpa. Filamenta superne non dilatata. Ovarium ad stylum usque rectum. Stylus glaber. Legumen uniloculare, lineare vel oblongo-lineare, compressum, 6- polyspermum.

B. (81) 1. FOENUM GRÆCUM L. Floribus solitariis geminisve subsessilibus, leguminibus linearibus subfalcatis longitudinaliter venoso-striatis, stylo elongato rostratis glabris subviginti-ovulatis, foliolis oblongo-cuneatis antice denticulatis, caule parce ramoso, ramisque erectis. — *Gr.* langs de akkers en op de velden van Z. Europa; meer noordelijk ook in het groot verbouwd. — *Bl. Jun—Aug. ☉. Ic. D. 325. H. VIII. 41.*

G. D. De zaden: SEMEN FOENU GRÆCI seu FOENI GR.

E. Reuk sterk, onaangenaam. Smaak evenzoo, eenigzins bitter, naar erwten, en slijmig.

B. Vlugtige en vette olie, veel slijm en bittere extractstof.

W. Oplossend, weekmakend.

G. Uitwendig tegen verhardingen, opgezette klieren, beginnende abscessen, in POEDER, AFKOOKSEL, in OMSLAGEN, als bijvoegsel tot PAPPEN. Vroeger in het EMBL. MELILOTI, DIACHYLON enz.

IV. MELILOTUS TOURNEF. Calyx 5- dentatus. Carina obtusa. Stamina diadelpa. Filamenta superne non dilatata. Ovarium ad stylum usque rectum. Stylus glaber. Legumen subglobosum vel oblongum, 1—4- spermum.

(82) 1. M. DENTATA W. Racemis densis denique elongatis, pedicellis calyce dimidio brevioribus, alis vexillo brevioribus carinam superantibus, leguminibus ovatis, acutiusculis reticulato-rugosis ad suturam superiorem compressis glabris, stipulis e basi dilatata inciso-dentata subulatis, foliolis oblongo-lanceolatis obtusis

argute inaequaliter subspinuloso-serratis. — *Gr.* langs den Rijn, in Bohemie enz. — *Bl.* Jul.—Sept. bloemen zonder reuk, lichtgeel.

B. (83) 2. OFFICINALIS W. Racemis laxiusculis denique elongatis, pedicellis calyce dimidio brevioribus, alis carinaque vexillum aequantibus, leguminibus ovatis breviter acuminatis reticulato-rugosis ad suturam superiorem compressis pubescentibus, stipulis subulato-setaceis integerrimis, foliolis argute serratis, subretusis, inferioribus ovatis, superioribus oblongo-linearibus. *Gewone Honingklaver F. B. Sept. I. 2. p. 535.* — *Syn.* Trifolium Melilotus officinalis α . L. — *Gr.* zeer algemeen in de weilanden, langs de wegen in Europa. — *Bl.* Jul.—Sept. geel ♂. — *Ic.* D. 326. H. II. 31. Bat. 319.

(84) 3. M. VULGARIS W. Racemis laxis denique elongatis, pedicellis calyce dimidio brevioribus, alis carinam subaequantibus vexillo brevioribus, leguminibus ovatis obtusis mucronatis reticulato-rugosis ad suturam superiorem obtuse carinatis glabris, stipulis subulato-setaceis integerrimis, foliolis serratis obtusis, inferioribus obovatis, superioribus oblongo-lanceolatis. *Witte Honingklaver F. B. Sept. I. 2. 535.* — *Syn.* M. leucantha Koch. Trif. Mel. officinalis β . L. — *Gr.* en *bl.* als voorgaande, wit.

G. D. De bloeiende toppen: HERBA *eu* FLORES *seu* SUMMITATES MELILOTI.

E. Reuk eigenaardig, sterk geurig, door het droogen nog versterkt, aangenaam. Smaak slijmig bitter, zwak prikkelend.

B. Vluchtige olie, bittere extractstof, slijm, Benzoëzuur, en volgens GUILLEMETTE eene kristallis. stoffe: *Coumarine*.

W. Opwekkend, verdeelend, ettervormend.

G. Bij inflammatoire zwellingen, gezwollen klieren, verhardingen, *uitwendig* in POEDER, en KUSSENTJES, in INFUS en DECOCT tot omslagen, pappen enz.

P. EMPLASTRUM MELILOTI *seu* E. DE MELIOTO. — AQUA *en* OLEUM M. zijn ongebruikelijk. — Ook een bestanddeel van SPECIES RESOLVENTES *eu* EMOLLIENTES.

3. M. ARVENSIS WALR. (Trifolium petitpierreanum Hayne) met gele bloemen, wordt met de voorgaande gebruikt. — *Ic.* H. II. 33.

V. ASTRAGALUS L. Calyx 5- dentatus. Carina obtusa mucosa. Stamina diadelpa. Filamenta filiformia. Legumen bilo-

culare vel semibiloculare, sutura inferiore intus in dissepimentum completum vel incompletum dilatata.

(85) 1. A. VERUS OLIVIER. Frutescens; f. abrupte pinnatis, 8-10- jugis; foliis lineali-lanceolatis, acuminatis, breviter pilosis; petiolis spinescentibus stipulisque persistentibus; floribus axillaribus, sessilibus, 3-5 aggregatis. Calycibus tomentosus, obtuse 5- dentatis. — *Gr.* in Kl. Azië, Armenië, Persië $\frac{1}{2}$ 2-3'. — *Bl. geel.* — *Ic. D.* 329. H. X. 7.

(86) 2. A. GUMMIFER LABILL. Frutescens; f. abrupte pinnatis, 4-6- jugis; foliis oblongis, obtusiusculis, glabris; petiolis spinescentibus stipulisque persistentibus, floribus sessilibus, axillaribus, capitato-aggregatis. Calycibus 5- fidis, leguminibusque hirsutis. — *Gr.* in Syrië, op den Libanon $\frac{1}{2}$ 2-3'. — *Bl. geel.* — *Ic. D. Suppl.* III. 14.

B. (87) 3. A. CRETICUS LAM. Frutescens, f. abrupte pinnatis, 5-8- (secundum alios 3-4) jugis, foliis oblongis, acutis, griseo-tomentosis; petiolis spinescentibus stipulisque persistentibus, floribus sessilibus, axillaribus aggregatis (sec. alios solitariis); calycibus 5- fidis, laciniis setaceis, flore paullo longioribus, barbato-ciliatis; leguminibus ovatis, griseo-pilosis — *Gr.* op Kandia op den berg Ida $\frac{1}{2}$ 2-3'. bl. wit met roode aderen. — *Ic. DECANDOLLE* Astragal. T. 33.

G. D. Van alle drie soorten de uitvloeiende gom: TRAGACANTHA seu GUMMI TRAGACANTHÆ. Van de beide eerste soorten misschien de *Smyrna-Tr.*, van de laatste de *Morea-Tr.*

E. Zonder reuk en van weinig, maar laffen, smaak, in den mond slijmig wordend en sterk zwellend.

B. Bassorine 53,3, gewone gom 33,1, water 11,0, asch 2,5, iets zetmeel, misschien nog dun celweefsel der plant (*GUERIN-VARY*).

W. Involverend, verzachtend, de slijm afscheiding bevorderend.

G. Tot verzachting, tegen scherpe vreemdsoortige stoffen, tegen ontsteking, meestel uitwendig, in POEDER, en OPGELOST. — Ook in andere zamengestelde praep. als PULVIS GUMMOSUS, seu SP.

DIATRAGACANTHÆ.

P. SYRUPUS TRAGACANTHÆ.

A. TRAGACANTHA L., aan de kusten der Middell. Zee, geeft deze gom niet, zoo als men weleer meende. Misschien wordt echter van eenige aanverwante soorten nog *G. Trag.* verzameld.

(88) 4. *ASTRAGALUS EXSCAPUS* L. Een kruidachtig gewas, op drooge plaatsen, vooral in het O. Europa. — *Bl.* Mei—Jun. 21. geel. — *Ic. D.* 330. *H. VI.* 12. geeft de *RADIX ASTRAGALI (EXSCAPI)* of *TRAGANTH-WORTEL*, van bitterachtig-zamentrekkenden, eenigzins zoeten smaak, zonder reuk; slijm en bittere extractstof, aromatische hars, vette olie, suikerachtige stoffen en zetmeel, volgens *FLEUROT*, bevattend, van zacht zweet- en pisdrijvende kracht, tegen rheumat. en jicht gebr. Doch thans bijkans vergeten.

ROBINIA PSEUDO-ACACIA L. Gewone *Acaciaboom*, uit N. Amerika, veel bij ons gekweekt. De welriekende bloemen waren vroeger gebruikelijk.

VI. *GLYCYRRHIZA* L. Calyx bilabiatus, dentibus superioribus 2 ad medium connatis. Carina dipetala, acuta. Stamina diadelpa; filamenta superne attenuata. Stylus glaber attenuato-filiformis; stigma obtusum, obliquum. Legumen bivalve, ovatum aut oblongum, compressum, uniloculare 1—4- spermum.

B. (89) 1. *G. GLABRA* L. f. *impari-pinnatis*, 11—13- jugis, foliis ovatis, subretusis subtus glutinosis, stipulis nullis, spicis pedunculatis folio brevioribus, floribus distantibus, leguminibus glabris 3—4- spermis. — *Syn.* *Liquiritia officinalis* Mönch. — *Gr.* in Z. Europa, Hongarije enz.; in Duitschl. gekweekt. — *Bl.* Jul. Aug. 2. geel. — *Ic. D.* 327. *H. VI.* 42.

G. D. De wortel: *RADIX LIQUIRITIÆ seu GLYCYRRHIZÆ*, zoethoutwortel, naar de landen: 1. B. G. *GERMANICÆ* en 2. *HISPANICÆ*.

E. Reuk versch onaangenaam, aardachtig, droog zwak zoet. Smaak zeer zoet, achterna iets bitter-scherp.

B. Zoethoutsuiker (*Glycyrrhicine*), zetmeel, en eene harsige extractstof van prikkelenden smaak.

W. Verzachtend, de slijmafscheiding bevorderend.

G. Tegen ligt inflammatoire, catarrhale aandoeningen der slijmvliezen, en als corrigens bij *Murias Ammoniae*, *Arnica*, in *POEDER*, *INF.* en *DECOCT.*

P. Het ingedikte, uitgekookte sap: *SUCCUS LIQUIRITIÆ*, de gereinigde: *S. L. DEPURATUS*. Het uit den droogen wortel bereide sap: *EXTRACTUM LIQUIRITIÆ*. Bestanddeel van vele zamengestelde *PULV. SPEC.*, *SYR.*, *TROCHISCI BECHICI NIGRI* enz.

B. (90) 2. *G. ECHINATA* L. f. *impari-pinnatis*, 9—13- jugis

foliis lanceolato-oblongis, in mucronem productis, ciliolatis, inferius laevibus; stipulis oblongo-lanceolatis; racemis capitatis, breviter pedunculatis, leguminibus ovalibus, echinatis, 2- spermis — *Gr.* in Italië, middel-Azië, en vooral in het Z. Rusland. — *Bl. Jul.* 2^e geel. — *Ic. D.* 328. H. VI. 41.³

G. D. De wortel: RADIX LIQUIRITLÆ ROSSICÆ. Iets minder zoet, overigens geheel met de voorgaande overeenkomende en met haar gebruikt. In onze Apotheken schijnt ze niet voor te komen.

PSORALEA GLANDULOSA L. *Gr.* in Peru, gaf de HBA CULLEN *ph. hisp.*; maagversterkend en antisept.

INDIGOPERA TINCTORIA L. — J. ANIL L. en andere soorten van dit geslacht, kleine O. Indische heesters, dáár en in W. Indië in het groot verbouwd, geven de bekende INDIGO en worden in hun Vaderland als koortsdrijvende geneesmiddelen gebruikt.

COLUTEA ARBORESCENS L., een Z. Europeesche heester, in onze tuinen gekweekt, is opmerkenswaardig door de bladen, FOL. COLUTEÆ SEM SENNÆ GERMANICÆ, wegens hunne purgerende kracht voor F. Sennae aangeprezen, en met deze somtijds verwisseld.

TEPHROSIA APOLLINEA DC. — *Gr.* in Egypte, enz. geeft volgens FR. NEES VON ESENB. eene soort van FOLIA SENNÆ, welke naar *S. halepensis* van CASSIA OBTUSATA HAYNE gelijken; de blaadjes zijn langwerpig, stomp, eenigzins uitgerand, met eene korte punt. Zij zijn zeer bitter en schijnen dezelfde kracht als Fol. Sennae te hebben. — *Ic. Annalen der Pharm.* XVII. I. p. 94.

T. SENNA KUNTH. wordt in haar vaderland, Z. Am., als Senna gebruikt.

*** TRIB. HEDYSARÆ. Legumen in loculos articulosve transversim divisum et saepe in articulos dissiliens. Cotyledones foliaceae, epigaeae.

VII. PTEROCARPUS LÖFL. Calyx 5- dentatus. Corolla papilionacea, petalis 5 liberis. Stamina varie coalita. Legumen orbiculare, (alato-marginatum) monospermum, non dehiscens.

(91) 1. P. SENEGALENSIS HOOK. f. pinnatis, foliis alternis, ovalibus aut rotundis, glabris, leguminibus cochleatim in orbem circinatis, leviter pubescentibus (non alatis). *Afrikaansche Kinboom.* — *Gr.* aan den Senegal \dagger . — *Ic. D.* 331. — Het

geslacht DREPANOCARPUS MEY. onderscheidt zich door ongeveulgelde peulen, weshalve deze plant eigenlijk daartoe zoude moeten gerekend worden.

G. D. De door insnijdingen uitvloeiende gom: KINO *seu* GUMMI KINO AFRICANUM *seu* GAMBIENSE (g. k. is granis der Apoth.)

E. Weinig reuk, smaak sterk zamentrekkend, niet bitter.

B. Looistof.

W. Sterk tonisch-zamentrekkend.

G. Tegen atonien, slijm- en bloedvloeijingen, in POEDER, PILLEN en MIXT.

Vele andere pl. geven kino:

a. BUTEA FRONDOSA ROXB., een schoone boom op de kust van Coromandel en Malabar; misschien KINO ORIENTALE *seu* ASIATICUM. — *Ic. D. Suppl. I. 10.*

NAUCLEA GAMBIR HUNT. (zie Rubiaceae) geeft geen kino, zoo als men weleer geloofde, maar Catechu.

b. EUCALYPTUS RESINIFERA SM. (zie Myrtaceae); KINO AUSTRALE *seu* NOVÆ-HOLLANDICUM. — *Gr. in N. Holl. — Ic. D. 1 Suppl. 11.*

c. COCCOLOBA UVIFERA L. (zie Polygoneae) in W. Ind. Z. Amer.; KINO OCCIDENTALE *seu* AMERICANUM. — *Ic. D. Suppl. I. 9.*

(92) 2. P. DRACO L. (*P. officinalis* Jacq.) — *Gr. in W. Ind. Z. Amer. — Ic. H. IX. 9.* door insnijdingen in de schors wordt eene soort van SANGUIS DRACONIS verkregen, welke thans niet meer in den handel schijnt te komen. Vergel. Dracaena en Calamus.

(93) 3. P. INDICUS ROXB., in O. Indië, zoude insgelijks Drakenbloed geven, volgens NEES v. ESENB. echter Kino. — *Ic. RUMPH. Herb. Amb. II. 70.*

(94) 4. P. SANTALINUS L. *Santelboom.* — *Gr. in O. Indië.* geeft het LIGNUM SANTALI *seu* SANTALINUM RUBRUM, thans alleen nog tot tandpoeder gebruikelijk, en in de verwkunst. Bevat eene hars: het Sandelrood.

PHASEOLUS VULGARIS L., P. NANUS HAYNE en P. TUMIDUS SAVI, *gewone tuinboonen*, uit O. Indië afkomstig, alom gekweekt. — *Ic. D. Suppl. I. 15, 16.* De zaden geven de FARINA FABARUM, zelden tot PAPPEN gebruikelijk. Tot het zelfde doel ook de *gewone Boon*, VICIA FABA L., de *erwtten*, PISUM SATIVUM L., en de *lensen*, ERVUM LENS L., welke allen belangrijker zijn als voedingsmiddelen.

MUCUNA URENS DC. (Dolichos urens Jacq.) in Z. Amer. — *Ic.* Jacq. Amer. 182., en M. PRURIENS DC. (Dol. pruriens L.) O. Indië. — *Ic.* RHEEDE Hort. Malab. VIII. 85, De peulen vroeger als SILIQUÆ HIR-SUTÆ bekend, tegen ingewandswormen. De wortel der laatste in O. Indië tegen de Cholera.

Fam. XXVIII. CÆSALPINEÆ R. BR.

Character ut in Papilionaceis, exceptis, quibus differunt: embryone recto, corolla 5-petala, raro 0, petalis liberis, inaequalibus, aestivatione irregulariter imbricatis, raro in corollam papilionaceam conniventibus. Legumina saepe dissepimentis transversis multilocularia.

De *Caesalpineën*, door JUSSIEU tot de Leguminosae gerekend, leven in warmere gewesten. Sommigen zijn door de, in bijkans alle deelen aanwezige, *Cathartine* purgerend, anderen bevatten hars-sige, balsamische stoffen. Het vruchtvliesch is ligt *laxerend*. De schors van sommigen bevat *scherpe* stoffen.

I. HÆMATOXYLON L. Calyx 5-partitus, tubo brevi urceolato persistente, limbo inaequali deciduo. Corolla regularis. Stamina subulata, antherae oblongae. Stylus filiformis, stigma infundibuliforme. Legumen complanatum, 1-loculare, 2-spermum, in medio valvularum (non secundum suturas) dehiscens.

B. (95) I. H. CAMPECHIANUM L. f. abrupte pinnatis 3—4-jugis, raro bipinnatis; foliis obovatis, emarginatis, glabris, floribus racemosis, axillaribus. — *Gr.* in Mexico, aan de Campechebaai enz.; op de W. Indische eil. gckweekt h 40—50'. Bl. geel, de bloemknoppen rood. — *Ic.* D. 342. H. X. 44.

G. D. Het inwendige hout, LIGNUM CAMPECHIANUM.

E. reuk zwak, eigendommelijk; smaak aanvankelijk zoet, dan zamentrekkend, bitterachtig; het speeksel paarsch kleurend.

B. Eenige kristalliseerbare kleurstof, *Haematine* of *Haematoxine*, vlugtige olie en looistof, vele zouten (BERZELIUS.)

W. Bitter zamentrekkend.

G. Bij atonie der ingewanden, tegen slijmvloeiingen, bloedingen, in DECOCT. — Menigvuldiger als verwstof.

P. EXTRACTUM LIGNI CAMPECHIANI.

(96) CÆSALPINIA BRASILIENSIS L. h in Z. Amerika, 20' 24'.

geeft het LIGNUM FERNAMBUCCI *scz* L. BRASILIENSE RUBRUM; als verwestof bekend, vroeger tegen koorts aangewend.

(97) C. BIJUGA SW. — C. CRISTA L. — C. ECHINATA LAM. in Brazilië en Jamaica geven eene slechtere soort van vermeld hout. C. CRISTA volgens sommigen het LIGNUM CITRINUM.

(98) C. SAPPAN L. † 10'—15' in O. Indie, op de Molukken geeft het LIGNUM SAPPAN.

Vele andere soorten van dit geslacht geven verwestoffen.

(99) CERATONIA SILIQUA L., *St. Jans-broodboom*, een middelmatig hooge † in Z. Europa, N. Afrika. — *Ic. D.* 341. *H.* VII. 36.

G. D. De vruchten: SILIQUA DULCIS.

R. Reuk van het inwendige moes onaangenaam zoet, smaak zoet, slijmig.

B. Suiker en slijm.

W. Verzachtend, involverend.

G. In borstziekten. Een bestanddeel van SP. PECTOR.

II. TAMARINDUS L. Calyx 4- fidus limbo deciduo, lacinia infima bidentata. Petala 3 adscendentia. Stamina 3 perfecta, connata, setis binis stipata; filamenta sterilia 4 aut 6. Legumen compressum, pulpa faretum, 1—3- loculare. Semina membrana propria circumdata.

B. (100) L. T. INDICA L. f. multijugo- pinnatis, foliis ovato-ellipticis, obtusis; racemis laxis nutantibus, leguminibus oblongis. — *Gr.* in O. Indie, Arabie, Egypte, aan den Senegal; in Z. Amer. en W. Indie. 30—40'. *Bl.* Oct. Nov. — *Ic. D.* 343. *H. X.* 41.

G. D. De in de peulen bevatte PULPA TAMARINDORUM.

E. Reuk zuur, naar wijn. Smaak wrang en zuur, niet onaangenaam.

B. Wijnsteen zuur 1½, wijnsteen 3, citroenzuur 9, suiker 12 p. C., en gom, slijm en een weinig appelzuur.

W. Openmakend en verkoelend. De O. Ind. wordt voor de werkzaamste gehouden.

G. Tot bevordering der ontlasting, als zacht refrigerans bij ontstekings-ziekten, in DECOCT; en tot bereiding van SERUM LACTIS TAMARINDINATUM.

III. CASSIA L. Calyx 5-sepalus. Petala 5, inferiora declinata. Stamina declinata inaequalia, inferiorum antherae elongatae apice poro gemino dehiscentes. Legumen subseptatum, interdum pulpa repletum.

B. (101) 1. c. FISTULA L. f. pinnatis 4—6- jugis; foliolis ovali-oblongis, subacuminatis, glabris; leguminibus cylindricis, rectis, lignosis, indehiscentibus, transverse septatis; loculis 1-spermis pulpa repletis. — *Syn.* Cathartocarpus Fistula P. Bactyribium Fistula W. — *Gr.* in O. Indie, Egypte: naar Z. Amerika overgebracht. h 20—30'. — *Bl.* Jun.—Jul. — *Ic.* D. 344. H. IX. 39.

G. D. De peulen: CASSIA FISTULA seu FISTULARIS, eigenlijk de daaruit verzamelde PULPA CASSIÆ.

E. Weinig reuk, smaak zoet, ligt zuurachtig.

B. Suiker en purgerende extractstof

W. en *G.* Zacht openmakend, purgerend.

P. ELECTUARIUM DIACASSIÆ, EL. LENITIVUM der oudere Pharmacopoeen.

Er komen nog andere vruchten van aanverwante soorten voor, die echter plat zijn, en wier pulpa zamentrekkend is.

(102) 2. c. LANCEOLATA FORSK. f. pinnatis 3—5- jugis, foliolis subcoriaceis, ovato-lanceolatis, acutis, utrinque pubescentibus; leguminibus falcato-ellipticis, compressis absque crista marginali. — *Syn.* C. orientalis P. — *Gr.* in Nubie h 2—3'. — *Bl.* Jan.—Febr. — *Ic.* D. 345. H. IX. 41.

(103) 3. c. ACUTIFOLIA DEL. f. pinnatis 6—10- jugis, foliolis membranaceis, anguste lanceolatis, acuminatis, subglabris; leguminibus rectis, subfalcato-arcuatis, compressis, absque crista marginali. — *Syn.* C. lanceolata Spr. DC. — *Gr.* in Opper-Egypte, gelukk. Arabie h 1—2'. — *Ic.* D. 346. H. IX. 40.

B. (104) 4. c. SENNA LAM. f. pinnatis 4—6- jugis, foliolis obovatis, obtusis, rotundatis, brevi-mucronatis, glabris; leguminibus elongatis, falcatis, compressis, marginibus cristatis. — *Variat.*

a. c. OBOVATA HAYNE. foliolis obtusis, apice rotundatis. — *Syn.* C. Senna β italica L. — *Gr.* in Egypte, Nubie en Arabie h 1—1½. — *Bl.* Jan.—Febr. — *Ic.* D. 347. H. IX. 42,

β . c. OBTUSATA HAYNE. foliolis apice retusis. — *Syn.* C. Senna Auct. — *Gr.* in Opper-Egypte, vroeger in Italie, Spanje, Z. Frankrijk gekweekt h 1—1½. — *Ic.* D. 348. H. IX. 43.

G. D. Van 2, 3, 4 de bladen, FOLIA SENNÆ, en de peulen, FOLLICULI SENNÆ. Men onderscheidt:

1. *Folia Sennæ alexandrinae*, thans gewoonlijk uit de bladen van *C. lanceolata* bestaande.

2. f. *S. tripolitanae*, veelal met de voorgaande overeenkomende, dikwijls met de bladen van *C. Senna* en *Cynanchum Arghel* vermengd.

3. f. *S. de Mocca, Meccae seu Arabicae*, ook f. *S. indicae* genoemd, eene zeer zuivere, uit *C. acutifolia*, bestaande soort.

4. f. *S. italicae*, thans niet meer in den handel, van de vroeger in Italië en Z. Europa gekweekte *C. Senna obtusata* verzameld.

E. Reuk eigendommelijk, eenigzins onaangenaam; smaak zwak bitter, iets prikkelend, slijmig, walgelijk.

B. Cathartine (het bittere purg. bestanddeel), gele kleurstof, en een weinig vette en vluchtige olie, waarvan de onaangename reuk afhangt. — De *Folliculi* hebben dezelfde samenstelling (LASSAIGNE en FENEULLE).

W. Drastisch-purgerend.

G. Menigvuldig als purgeermiddel, van prikkelenden aard, in POEDER (5—15 gr. 1—2 maal daags als stimulans, $\frac{1}{2}$ —1 dr. als purg.), ELECTUAR, gewoonlijk in INFUSIE (1—4 dr. op 6 onc. alle u. 1. kopj.). Een bestanddeel van vele zamengestelde geneesmiddelen: INFUSUM SENNÆ COMP., INF. LAXATIVUM VIENNENSE, ELECTUARIUM LENITIVUM seu E SENNA, SYRUPUS MANNÆ CUM SENNA. Weleer ook EXTRACTUM en TINCTURA SENNÆ.

Vervalsching. 1. Met de bladen van *Colutea arborescens*
2. met die van *Cynanchum Arghel* Del.

3. Bladen van *Coriaria myrtifolia* L, waardoor toevallen van vergiftiging ontstaan zouden. Vergel. *Tephrosia* p. 71.

(105) 5. c. MARYLANDICA L. In N. Amerika. — *Ic. D.* 34 aldaar als FOLIA SENNÆ AMERICANÆ in plaats der gewone SENNA gebruikelijk, doch van veel minder kracht.

(106) 6. c. ABSUS L. In Opper-Egypte ☉. — *Ic. D.* 4. geeft het CHICHM- of TSCHICHS-ZAAD, SEMEN CISMÆ, aldaar tegen de bekende oogziekte aanbevolen, en ook bij ons daartegen gebruikt.

IV. COPAIFERA L. Calyx 4- partitus, patens, laciniis aequa-

libus; petala nulla. Filamenta filiformia. Antherae incumbentes, ovales. Stylus filiformis, stigmate obtuso. Legumen oblique ellipticum, coriaceum, subcomplanatum, 2- valve, 1- spermum.

a. f. diaphano-punctatis.

B. (107) 1. c. JACQUINI DESF. f. 2—5- jugis, foliis alternis, ovato-oblongis, acutiusculis, nitentibus, parallele venosis, petiolisque glabris. — *Syn.* Copaifera officinalis w. DC. KUNTH. — *Gr.* op de Caraib. eil., in N. Granada. — *Ic.* H. X. 14.

(108) 2. c. LANGSDORFFII DESF. f. 3—5- jugis, foliis alternis, ellipticis, obtusis, valde nitentibus; petiolis pedunculisque pubescentibus. — *Ic.* D. II Suppl. 20. — H. X. 19.

(109) 3. c. OBLONGIFOLIA MART. f. 6—8- jugis, foliis plerumque oppositis, elliptico-oblongis, retusis, glabris; petiolis pubescentibus. — *Ic.* H. X. 23.

(110) 4. c. MULTIJUGA MART. f. 6—10- jugis, foliis alternis, ovato-oblongis, acutis, nitidis, glabris, costato-venosis; petiolis puberulis. — *Ic.* H. X. 17 fig. C.

(111) 5. c. BIJUGA w. *herb.* — f. bijugis, foliis oppositis, oblique ovato-oblongis, acutis, coriaceis, nitidis, petiolisque glabris. — *Ic.* D. II. Suppl. 19. H. X. 16.

b. f. non punctatis.

(112) 6. c. MARTII HAYN. f. plerumque 3- jugis, foliis oppositis, oblongo-ovalibus, acutiusculis, margine subrevoluto, nitentibus, petiolisque glabris — *Ic.* H. X. 15. D. Suppl. III. 17.

(113) 7. c. CORIACEA MART. f. plerumque 3- jugis, foliis oppositis, ovalibus, emarginatis, coriaceis, nitentibus, glabris, inferius glaucis; petiolis glabris. — *Ic.* H. X. 20. D. Suppl. III. 16.

(114) 8. c. CORDIFOLIA HAYNE. f. plerumque 5- jugis, foliis oppositis, subcordatis, obtusis, nitidis, inferius ad nervum medium petiolisque pubescentibus. — *Ic.* H. X. 21.

(115) 9. c. SELLOWII HAYN. f. 4- jugis foliis plerumque alternis, lanceolatis, obtusiusculis, nitidissimis, glabris, petiolis subpilis. — *Ic.* H. X. 22. — N°. 2—9 *Gr.* allen in Brasilië.

G. D. De uit de schors van alle deze, en misschien nog van andere soorten door insnijdingen vloeijende balsem: BALSAMUM COPAIVÆ *seu* B. DE CAPAÏBA, waarvan de gele, B. C. FLAVUM van C. JACQUINI uit de Antillen, en de witte, B. C. ALBUM, van de overigen verkregen, uit Brasilië aangevoerd wordt.

E. Reuk eigendommelijk, balsamiek, van de witte, aangenaamer: smaak balsamisch, bitter, prikkelend, lang durend.

B. Vluchtige olie, 45,59, gele harde hars, 52,75, bruine hars 1,66, (STOLTZE).

W. Opwekkend op de voedings-organen, vooral de slijmvliesen en nieren, hunne secretiën bevorderend.

G. Tegen slijmvlloeijingen, vooral gonorrhoea, fluor albus; ook tegen chron. longziekten, inwendig op SUIKER of in WATER, in EMULSIËN EN PILLEN (13—20—60 gr̄ae); uitwendig in emuls. tot inspuitingen, zalven.

P. OLEUM ÆTHEREUM BALSAMI COPAIVÆ.

HAYNE noemt nog vele andere soorten van dit geslacht, waarvan insgelijks deze balsem zoude verzameld worden; C. BEYRICHI H. (X. 12), C. GUJANENSIS DESF. (X 13), C. JUSSIEUI H. (X 17), C. NITIDA MART. (X 17), C. LAXA H. (X 18), C. TRAPEZIFOLIA H. (X 23.)

Vervalsching; is dikwijls met *Ol. Ricini* vermengd; hetwelk ontdekt wordt door den balsem in water te kookten, waardoor de onvervalschte broos wordt, terwijl de vervalschte taai en week blijft.

HYMENEA COURBARI L., een groote Z. Amerikaansche boom. — *Ic.* H. XI. 10. wordt gewoonlijk voor de moederplant de RESINA ANIME gehouden, bij ons zelden; tot vernis enkel gebr. Volgens HAYNE geeft deze en andere soorten van dat geslacht (*Ic.* XI 6—19) eene soort van KORAL, in Engeland ANIME genoemd — Beide harsen schijnen echter van denzelfden boom afkomstig te zijn.

(116) BOWDICHIA VIRGILIOIDES KUNTH, een Z. Americ. boom, wordt voor de moederplant gehouden van CORTEX ALCONORQUE, ALCONOCO *seu* CHABARRO, waarvoor anderen de ALCHORNEA LATIFOLIA SW. (zie Euphorbiaceae) houden.

B. (117) GEOFFRÆA SURINAMENSIS BONDT (*Andira retusa* Kunth. DC. in Suriname en Cayenne.) — *Ic.* D. 339. geeft de CORTEX GEOFFROYÆ SURINAMENSIS, in POEDER, EXTRACT, AFKOOKSEL, tegen ingewands-wormen werkzaam.

(118) *G. INERMIS* SW. (*Andira inermis* Kunth. DC. op de W. Ind. eil. en in Guyana — *Te D.* 338. geeft de CORTEX *G. JAMAICENSIS*, met de vorige in werking overeenkomend. Bevatten volgens sommigen eene soort van loogzout, *Surinamine*, verder looistof, gom, en zetmeel.

(119) *ANDIRA RACEMOSA* KUNTH. Zoude volgens DIERBACH de moederpl. zijn der ANGELIMWORTELS, welke van Rio somtijds aangevoerd worden, 6—10 gr. als anthelm. geroemd.

(120) *DIPTERIX ODORATA* W. (*Baryosma Tongo* Gaertn.) een hooge boom in Guyana, geeft de TONKABOONEN, *FABÆ TONCO seu DE TONCA*.

(121) *ALOËXYLON AGALLOCHUM* LOUR., een boom op de bergen van Cochinchina geeft waarschijnlijk het echte LIGNUM ALOËS *seu AGALLOCHUM*. Eene andere soort van hetzelfde van boomen uit het geslacht *AQUILARIA*.

Fam. XXX. MIMOSEÆ R. BR.

Flores hermaphroditi aut abortu polygami. Calyx 4—5-divisus aut 4—5-sepalus, aequalis, sepalis aestivatione plerumque valvatis. Petala tot quot sepala, usque alterna, aequalia, raro basi connata, aestivatione valvata. Stamina plerumque indefinita, basi saepe monadelphica. Antherae subrotundae, biloculares, loculis rima longitudinali dehiscentibus. Ovarium 1-loculare, multiovulatum. Stylus 1, stigmatē simplicissimo. Legumen 1-loculare, oligo-polyspermum, siccum, interdum transverse multiloculare et articulatum. Semina suturae superiori funiculis saepe grandifactis affixa, hilo marginali. Albumen o. Embryo rectus. — (K. II. 285).

De *Mimoseën* of *Acacia-gewassen* zijn gewoonlijk gedoornde boomen of heesters, met gevinde, somtijds prikkelbare bladen; of (bij ontbrekende bladen) met bladvormige bladstelen (*phyl-lodia*); met steunblaadjes. Vooral in warme gewesten.

Eigenschappen. Velen bevatten eene groote hoeveelheid gom; eenigen ook zamentrekkende stoffen.

I. *ACACIA* W. Calyx 4—5-dentatus. Corolla 4—5-petala-aut-fida. Stamina 10—200, libera, rarius basi connata. Stylus

filiformis, stigmate minuto. Legumen compressum, 2- valve, polyspermum.

(122) 1. A. ARABICA W. f. duplicato-pinnatis; pinnis 3—5-jugis, pinnulis 10—20-jugis, foliolis oblongo-linearibus, ramulis petiolisque pubescentibus, petiolo inter jugum infimum glandulifero, capitulis floralibus axillaribus, aggregatis, leguminibus compresso-moniliformibus, albo-tomentosis. *Syn.* Mimosa nilotica L. ex parte. M. arabica Lam. A. nilotica Delile. *Gr.* Egypte, Arabie, aan den Senegal, in O. Indie h. 30—40' *Bl.* het gansche jaar. — *Ic.* D. 332.

(123) 2. A. SEYAL DEL. f. duplicato-pinnatis, pinnis 2—3-jugis, pinnulis 8—12-jugis, foliolis oblongo-linearibus, glabris, petiolo inter jugum sup. glandulifero; capitulis axillaribus, aggregatis; leguminibus lineari-falcatis, acuminatis, torulosis, costato-striatis, glabris. — *Gr.* in Egypte, in de woestijn van Lybië, in Nubie, Arabie. h. 15—20' *bl.* April. — *Ic.* D. 336. H. X 30.

B. (124) 3. A. VERA DL. f. duplicato-pinnatis, pinnis 2-jugis, pinnulis 8—10-jugis, oblongo-linearibus, ramisque glabris, petiolis inter utrumque jugum glanduliferis, capitulis axillaribus, aggregatis, leguminibus toruloso-compressis. — *Syn.* Mimosa nilotica L. ex parte. A. vera W. ex parte. *Gr.* in Afrika van den Senegal tot naar Egypte h. matig hoog. — *Ic.* H. X 34. D. Suppl. III. 15.

(125) 4. A. TORTILIS FORSK. f. duplicato-pinnatis, pinnis 2—6-jugis, pinnulis 5—11-jugis, foliolis oblongo-linearibus, subvelutinis, petiolo inter jugum inf. glandulifero. Capitulis ternis—senis axillaribus. Leguminibus linearibus, venoso-striatis, tortis, glabris. — *Gr.* als de voorgaande h. 2—3'. *Bl.* Nov. Dec. — *Ic.* D. 335. H. X. 31.

(126) 5. A. EHRENBURGII FR. NEES AB ES. f. duplicato-pinnatis, pinnis 1—2-jugis, pinnulis 5—9-jugis, foliolis lineari-ovalibus, tomentosis, petiolis inter jugum glanduliferis; capitulis axillaribus, aggregatis, leguminibus ut in A. tortili. — *Gr.* als de voorgaande. h. 6—8'. — *Ic.* D. 334. H. X 29.

(127) 6. A. KARROO HAYNE. f. duplicato-pinnatis pinnis 2-jugis, pinnulis 7—9-jugis, foliolis remotiusculis oblongo-linearibus, subglabris, petiolis inter utrumque jugum glanduliferis,

capitulis axillaribus aggregatis, leguminibus subfalcatis. — *Gr.* aan de Kaap, in het landschap Karroo, langs de rivieren, † laag. *Bl.* in Febr. — *Ic. H. X. 33.*

(128) 7. *A. GUMMIFERA* w. f. duplicato-pinnatis; pinnis 1—2- jugis, pinnulis 5—7- jugis, foliis lineari-oblongis, glabris, petiolis inter pinnas glanduliferis; spicis axillaribus; leguminibus submoniliformibus, griseo-tomentosis. — *Gr.* in N. Afrika bij Mogador †. — *Ic. H. X. 28.*

G. D. Van alle deze soorten de van zelve uit de stammen vloeijende en verharde gom: GUMMI ARABICUM seu MIMOSÆ. Vooral echter volgens EHRENBURG van A. SEYAL, TORTILIS en EHRENEERGII. De peulen van sommigen komen thans onder den naam van BABLAH in den handel, en dienen wegens hunne looistofgehalte tot het zwartverwen.

E. Zonder reuk, smaak laf, slijmig.

B. Gom.

W. Involverend, verslappend, voedend, de slijmafscheiding bevorderend.

G. Bij ontstekingen, vooral van catarrhalen aard, der slijmvliezen, tot inwikkeling van scherpe stoffen. Een bestanddeel van vele zameng. bereidingen, ook om vette olie, hars, balsems enz. met water te vermengen. De SUCCUS ACACIÆ VERÆ, uit de peulen van vele soorten bereid, komt niet meer in den handel.

Volgens de *Flore de Sénégambie* van GUILLEMIN, PERROTET en RICHARD, Livrais. 7-ème geeft ACACIA VEREK (MIMOSA) GULL. & PERR. Tab. 56 (M. SENEGALENSIS LAM.) de meeste witte Gummi Arab. Na de regenousson vloeit de gom in Oct. en Nov. uit de scheuren, welke door de droogte in de stammen ontstaan zijn. Een tweede oogst heeft in Maart plaats, nadat de O. winden in Jan. en Febr. de lucht vochtig gemaakt hebben. — *A. ARABICA* geeft eene roodachtige gom bij de Neger's *Neb-Neb* genoemd. *A. SING* GULL. PERR. geeft eene witte gom.

(129) 8. *A. SENEGAL* w. f. duplicato-pinnatis, pinnis 3—7- jugis, pinnulis 9—12- jugis, oblongo-linearibus, obtusis, ramisque glabris, petiolis inter pinnas glanduliferis, spicis gracilibus solitariis axillaribus. — *Syn.* Mimosa Senegal L. M. albida Del. — *Gr.* in Arabie en binnen-Afrika; in Amer. aangeplant. † *Ic. Del. Fl. Aegypt. Tab. 52. fig. 3.*

G. D. De uitvloeiende en verharde gom, GUMMI SENEGAL *seu* SENEGALENSE.

Het overige zoo als bij *G. ARABICUM*, maar de stukken zijn gekleurder, harder en minder oplosbaar.

(130) 9. *A. CATECHU* W. f. *duplicato-pinnatis*; pinnis 10—16-jugis, pinnulis 30—50-jugis, foliolis oblongo-linealibus, pubescentibus, glandula 1 inter pinnas inf., 2—3 inter supremas; spicis cylindricis, 2—3 aggregatis, axillaribus, leguminibus lineari-lanceolatis, rectis, 3—6-spermis — *Syn.* *Mimosa Catechu* L. — *Gr.* in O. Indie ½ hoog. — *Ic. D.* 337. H. VII. 48.

G. D. Het uit het hout, de bladen en onrijpe peulen door uitkooking bereidde extract: CATECHU, SUCCUS CATECHU *seu* TERRA JAPONICA.

E. Weinig reuk, smaak zeer zamentrekkend, iets bitter, ten laatste zwak zoet.

B. Looistof.

W. Tonisch, zamentrekkend.

G. Tegen bloed- en slijmvloeijingen, diarree, in POEDER, PILLEN, OPLOSSING met water of wijn, in- en uitwendig.

P. TINCTURA, ELECTUARIUM EN TROCHISCI CATECHU; een bestanddeel van tandpoeder en tandtincturen.

Ook andere boomen leveren deze stof, als *ARECA CATECHU* (zie *PALME*), *NAUCLEA GAMBIR* (zie *RUBIACEÆ*).

(131) 10. *ACACIA JUREMA* MART. (*A. virginalis* Pohl) een Braziliaansche boom, geeft welligt de thans somtijds in den handel komende *CORTEX ADSTRINGENS BRASILIENSIS* of *C. BARBATIMAO*, welke vooral in Duitschl. als een tonico-adstring, niet zeldzaam gebr. wordt, helgeen echter voorzigtigheid vereischt, daar meer dan eene soort onder dezen naam voorkomen.

Fam. XXIX. ROSACEÆ JUSS.

Calyx monosepalus 4—5-fidus, subinde involucreatus. *Corolla regularis*, 4—5-petala, raro 0. *Stamina plerumque indefinita, libera. Antherae introrsae terminales*, 2-loculares. *Ovarium aut ex carpellis plurimis, liberis, aut interno calycis pariete affixis, aut inter se connatis, constatum. Carpella singula 1-locularia, 1-pluri-ovulata. Stylus plerumque lateralis, stigma simplex. Fructus mox drupa, mox pomum, mox plura achenia aut capsulae dehiscentes, aut plures drupae in capitulum*

supra gynophorum coalitae. Albumen nullum. (K. H. 273, 277.)

De *rozensgewassen* vormen eene zeer groote familie van boomen, heesters en kruiden, over de geheele aarde verspreid. Gewoonlijk verdeelt men dezelve thans in meerdere families, welke wij echter als onderverdeelingen der familie willen beschouwen. Zij hebben afwisselende, eenvoudige of zamengestelde, bladen met twee blijvende steunblaadjes voorzien.

Eigenschappen. *Zamentrekkende* eigenschappen zijn in het algemeen aan deze planten eigen. Hunne *vruchten* zijn dikwijls eetbaar, zoet zuur en verfrisschend, voedend, en geven aan den mensch vele voortreffelijke ooftsoorten; onrijp zijnde deelen zij meestal in de zamentrekkende eigenschappen der bladen. Bij sommigen zijn, vooral de *bloemen* en *bladen*, door het bevatte blaauwzuur vergiftig. De *wortels* der meesten bevatten veel looistof. — De *bloemen* van velen zijn welriekend, bevatten vlugtige olien, niet zelden echter tevens eene of de andere scherpe stoffe.

I. Trib. Pomaceae Bartl.

1. PYRUS L. Calyx 5-fidus. Petala 5. Styli tot, quot ovarii loculi. Pomum 2—5-loculare, loculis 2-spermis, intus membrana chartaceo-cartilaginea vestitis.

(132) 1. P. MALUS L. f. ovatis obtuse serratis breviter acuminatis glabris vel subtus tomentosis, petiolis dimidio folio brevioribus, corymbis simplicibus, stylis basi connatis. *Appelboom* (*Appel-Peevenboom*) *F. B. Sept.* 1, 2, p. 385. — *Gr.* in de bosschen van Europa, en in de tuinen met onnoemelijke verscheidenheden gekweekt. *ϕ. Bl.* in Mei, bleekrood. — *Variat:*

a. *Glabra* f. junioribus germinibusque glaberrimis. — *Syn.* P. Malus austera Wallr. Pyrus acerba DC. — *Zure Appelen.*

b. f. subtus germinibusque lanatis. — *Syn.* P. Malus β mitis Wallr. — P. Malus DC. — *Zoete Appelen.* — *IC. D.* 304. H. IV. 46.

G. D. De vruchten, vooral de zuurachtig-zamentrekkende van sommige verscheidenheden: POMA ACIDULA. Vroeger ook de FLORES EN CORTEX MALI.

E. Reuk aangenaam, eigendommelijk, bij de onderscheidene verscheidenheden meer of minder sterk, smaak zuurachtig zoet, wijnachtig.

B. Suiker, appelzuur, Ac. pecticum. Uit de wortelschors

scheidde DE KONINCK een kristal. plantenloozzout af, *Phloridzine* genoemd.

W. Licht voedend, verfrisschend, openmakend.

G. Als licht voedsel bij koorts en ontstekingen.

P. Het uitgeperste sap: SUCCUS POMORUM, waarmede TINCTURA FERRI POMATA en EXTRACTUM F. POMATUM bereid worden. — Door gisting de APPELWIJN of CIDER. — EXTR. CORTICIS MALI, vroeger tegen intermittens aangewend, is thans ongebr. — UNGUENTUM POMATUM seu POMADINUM, POMATA LABIORUM ROSENSTEINII, voor een gedeelte uit poma zamengesteld, waarvan de naam afgeleid is.

(133) 2. P. COMMUNIS L. Gewone Peerenboom *F. B. Sept.* I, 2. p. 383. De vruchten insgelijks een algemeen voedsel voor koortszieken enz.

II. CYDONIA TOURNEF. Loculi fructus polyspermi, caetera ut in Pyro.

B. (134) 4. C. VULGARIS DC. f. ovatis, basi obtusis, integerimis subtus calycibusque tomentosus. Gewone Kweeëboom. — *Syn.* Pyrus Cydonia L. Cydonia Cydonia P. — *Gr.* op steenachtige plaatsen in Z. Europa, bij ons gekweekt h 10—12'. — *Bl.* Mei. Vele verscheidenheden. — *Ic. D.* 305. H. IV. 47.

G. D. De vruchten: CYDONIA seu FRUCTUS CYDONIÆ; de zaden: SEMINA CYDONIORUM.

E. De vruchten: reuk sterk, aromatisch, smaak zamentrekkend zuur. Zaden zonder reuk, in den mond slijmig wordend; smaak der inwendige kern zacht olieachtig.

B. Der vruchten: suiker en appelzuur; der zaden: slijm, inwendig vette olie, de schil misschien een weinig blaauwzuur.

W. Der vruchten met appelen overeenkomend, maar iets meer zamentrekkend. De zaden: involverend, verzachtend, zacht zamentrekkend.

G. Der vruchten vooral tot het daarstellen der te noemen ijzerpraeparaten: de zaden: bij ontsteking der oogten, der huid, bij aphthae, over het algemeen als involvens.

P. Het uitgeperste sap der vruchten: SUCCUS CYDONIORUM, en daaruit TINCTURA FERRI CYDONIATA en EXTRACTUM F. CYDONIATUM. Der zaden: MUCILAGO SEM. CYD. — De uit de vruchten bereide WIJN, STROOP enz. zijn voor de geneeskunst onbelangrijk.

CRATEGUS OXYACANTHA L. (en zonder twijfel ook de aanverwante C. OXYACANTHOIDES DC.) *gemeene Haagdoorn F. B. S. I, 2, p. 38, 3, p. 807.* — *Ic. Bat. 398 en 399, gaf vroeger FLORES, FOLIA et BACCA OXYACANTHE seu SPINÆ ALBÆ.*

II. Trib. Roseae DC.

II. ROSA L. Calyx urceolatus, 5-fidus, tubus carnosus, apice constrictus: faux annulo vel disco glanduloso coarctata, limbus marcescens, persistens vel deciduus. Petala 5, cum staminibus, viginti et pluribus, ante discum inserta. Ovaria plurima, calycis tubo inclusa. Styli emersi. Bacca spuria e calycis tubo facta.

B. (135) 1. R. GALLICA L. Aculeis truncorum hornotinatorum confertis inaequalibus, majoribus e basi dilatata compressa subulatis subfalcatis, minoribus setaceis, setis glanduliferis intermixtis numerosis, foliis ellipticis subrotundisve rigidiusculis coriaceis subsimpliciter serratis, stipulis lineari-oblongis, planis, auriculis ovato-lanceolatis acutis divergentibus, foliorum floralium conformibus, laciniis calycis pinnatifidis corolla brevioribus reflexis, denique deciduis, carpellis omnibus sessilibus, fructibus erectis subglobosis cartilagineis. — *Fransche Roos F. B. Sept. I, 2, p. 387.* — *Syn. R. austriaca Crantz. R. rubra Lam.* — *Gr. in Duitschl. en Frankr.: bij ons veel gekweekt h 3' Bl. in Jun. donkerrood. Vele varieteiten.* — *Ic. D. 303. H. XI. 30.*

G. D. De bloembladen van de nog niet geheel geopende bloemen: FLORES ROSARUM RUBRARUM.

E. Reuk zwak, smaak zamentrekkend.

B. Roode kleurstof, welke door alcali groen, door mineraalzuur donkerrood wordt, looistof, galnotenzuur, planteneiwit, vette en vlugtige olie, Phosphas Calcis, Potassae, Chlorur. Potassii enz. (CARTIER).

W. Zacht zamentrekkend, iets opwekkend.

G. Bij asthenische inflammatie der huid en van het slijmvlies der mond- en keelholte, slijntering, in *gorgelwater, species.*

P. ACETUM ROSARUM, CONSERVA en TINCTURA ACIDULA R. — Minder gebruikelijk: SYRUPUS, MEL, en SACCHARUM ROSATUM.

B. (136) 2. R. CENTIFOLIA L. Aculeis variis, aggregatis, majoribus subsetaceis, rectis, basi paullo dilatata, minoribus setosis, subinde glanduliferis; f. 3—7-jugis, foliis ovalibus aut ellipticis,

obtusis, inferius subpubescentibus petiolisque glandulose pilosis; stipulis lineari-oblongis, apicibus liberis ovato-lanceolatis, acutis, divergentibus, pedunculis longis, umbellato-corymbosis, bracteatis; segmentis calycinis pinnatifidis, flore brevioribus: tubo obovato, meduloso, glanduloso-setoso, carpellis in fundo calycini tubi sessilibus. — *Gewone Tuinroos.* *Gr.* in Persië, aan den Caucasus enz. $\frac{1}{2}$ 4'. *Bl.* zomers (Jun.), bl. meestal dubbel, zuiver rood. — Vele verscheidenheden. — *Ic.* D. 302. H. XI. 29.

G. D. De bloembladen: FLORES ROSARUM PALLIDARUM seu INCARNATARUM.

E. Reuk zeer liefelijk; verkwikkend. Smaak aanvankelijk zoet, dan bitterachtig, zamentrekkend.

B. Vluchtige olie ($\frac{1}{2}$ dr. uit 10 R flores volgens SPIELMANN) en looistof.

W. Zoo als van de voorgaande, maar minder zamentrekkend, en meer vluchtig-prikkelend.

G. Zoo als der voorg.; buitendien als riekmiddel.

P. Het gedestill. water: de vluchtige olie: AQUA en OLEUM ROSARUM; verder MEL ROSATUM, SYRUPUS ROSATUS (SOLUTIVUS) en UNGUENT. ROSATUM.

Volgens nieuwere berigten wordt de bruine Oostersche, uit Arabië komende, Rozenolie niet van *R. CENTIFOLIA* verzameld, maar naar de getuigenis van DIERBACH van *R. ABYSSINICA* BROWN, LECHENAULTIANA RED., ARBOREA P., MOSCHATA MILL. — De *R. CENTIF.* levert eene dikkere, meer boterachtige olie.

3. *R. ALBA* L., *witte Roos*, bij ons gekweekt. De bloembladen, onder den eenvoudigen naam van FLORES, dienden weleer somtijds tot het bereiden van UNG. ROSATUM.

4. *R. DAMASCENA* L. en andere kunnen tot soortgelijk doel gebruikt worden. (*Ic.* H. XI. 33).

5. *R. CANINA* L. *Hondsroos* *F. B. Sept.* I, 2. p. 389. — *Gr.* door geheel Europa. *Bl.* Jun. bleekrood, $\frac{1}{2}$ 4–6'. — *Ic.* H. XI. 32. Bat. 309, en waarschijnlijk ook *R. SEPIUM* THOULL. *Hegge Roos* *F. B. Sept.* t. a. p., met de voorgaande groeiend. *G. D.* De rijpe vruchten: FRUCTUS CYNOBASTI, *Hagebottels*, van eenen zuurachtig-zoeten, iets zamentrekkenden smaak, invloerend en zacht pisdrijvend van werking, in afkooksel te voren gebruikelijk. — ROOS, PULPA en CONSERVA CYNOBASTI zijn thans als lekkernijen gebr. SEMINA CYNOBASTI werden met honig tegen ingewandswormen gebr. — Ook de eigenaardige, door den steek van *Cynips Rosae* L. gevormde uitwassen, op de tak-

ken, FUNGUS ROSE seu EDEGUAR, en de FLORES et CORTEX RADICIS ROSE CANINE seu SYLVESTRIS zijn thans ongebruikelijk.

III. Trib. Dryadeae.

III. RUBUS L. Calyx 5- fidus planiusculus persistens, Corolla 5- petala. Stamina indefinita. Ovaria plurima receptaculo hemisphaerico vel conico inserta; stylus sublateralis, stigma simplex. Carpella drupacea, in baccam spuriam, deciduam, supra convexam, subtus concavam, connata.

B. (137) 1. R. IDÆUS L. Caulibus erectis, ramosis, fruticosis, f. pinnatis, superioribus ternatis, petalis obovato-cuneatis, erectis, calyce patente. *Hof Braambes F. B. Sept. 1, 2. p. 389. Gr.* in bosschen op steenachtige plaatsen door bijkans geheel Europa; ook gekweekt. $\frac{1}{2}$ 2—5' — *Bl.* Mei, Jun. — *Ic. D.* 311. H. III. 8. Bat. 105.

G. D. De vruchten: FRUCTUS seu BACCÆ RUBI IDÆI, vroeger ook de bladen, FOLIA R. ID.

E. Reuk der vruchten aangenaam, geurig, smaak zuurachtig-zoet, verfrisschend.

B. Suiker, gom, citroen- en appelzuur, roode kleurstof, vluchtige olie, de asch: Carbonas, Phosphas, Murias Potassæ, Carbonas en Phosphas Calcis et Magnesiæ, Silicia, Oxydum Ferri (BLEI) — De bladen looistof.

W. Verkoelend, verfrisschend, zacht openmakend.

G. De vruchten in koortsen, ontstekings-ziekten als *adjuvans*.

P. SYRUPUS, AQUA (DESTILL.), ACETUM RUBI IDÆI. — Weinig gebr. zijn: GELATINA, ROOB en SPIRITUS R. ID.

2. R. FRUTICOSUS L. *Gemeene Braambes F. B. Sept. 1, 2. p. 391. Ic. H. III. 10, 11, 12; — en*

3. R. CÆSIUS L. *Blaauwe Braambes F. B. Sept. 1, 2. p. 389. — Ic. Bat. 288 H. III. 9, beide gemeen in Europa. De zacht zamentrekkende bladen, FOLIA RUBI FRUTICOSI, of F. R. BATI waren vroeger in gebr. De rijpe en onrijpe vruchten komen ook thans niet meer in den artsensij-voorraad, BACCÆ RUBI VULGARIS seu MORA RUBI, Braambessen.*

4. R. ARCTICUS L. *Gr.* in Lapland, Siberië enz.; de vruchten door LINNÆUS in zijne *Mat. med.* p. 130 als BACCÆ NORLANDICÆ geroemd in koortsen, enz.

(138) *FRAGARIA VESCA* L. *Gewone Aardbezie* *F. B. Sept.* I, 2. p. 393. — *Gr.* in bosschen en op onbebouwde oorden in gansch Europa. — *Bl.* Mei. Jun. Ƴ. — *Ic. H.* IV. 26. — Ook met vele verscheidenheden gekweekt. De aardbezieën (de sapryke vruchtbodems waarop de kleine carpella geplaatst zijn) *FRUCTUS seu BACCÆ FRAGARIÆ*, wier smaak en reuk genoegzaam bekend zijn, slijm, suiker, plantenzuur en aroma bevattend, zijn van verfrisschende, zacht voedende werking, en waren vroeger als diaetisch middel bij arthritis, longtering enz. gebruikelijk, vooral in Zweden eenen tijd lang een beroemd geneesmiddel tegen podagra, na dat LINNÆUS daardoor genezen was en eene Verh. over de aardbezieën geschreven had. Ook tegen den steen bevondt men dezelve werkzaam, maar BOERHAAVE geloofde, dat de eigenlijke kracht in de kleine zaden huisveste, waarvan hij 's morgens 1—2 dr. met witten wijn toediende. — De aardbezieën zijn ook thans nog eene aangename en heilzame verversching voor vele zieken. — De zacht zamentrekkende wortel, *RADIX FRAGARIÆ*, is even als de *FOLIA F.* vergeten. De laatste zijn als surrogaat voor thee aanbevolen. *P.* waren vroeger: *SYRUPUS, ROOB, AQUA, SPIRITUS, TINCTURA en ACETUM FRAGORUM.*

Ook de overige soorten van *FRAGARIA*, welke bij ons gekweekt worden, kunnen tot het zelfde doel dienen, hoezeer zij in aromagehalte eenigzins verschillen, als *F. GRANDIFLORA* EHRH., *Ananas Aardbezie*, — *Gr.* in Z. Amer. — *Ic. H.* IV. 29. *F. COLLINA* EHRH. in Zwitserl. en Duitschl. — *Ic. H.* IV. 30. — *F. ELATIOR* EHRH. in Duitschl. — *Ic. H.* IV. 27.

IV. *TORMENTILLA* L. Calyx 8-fidus, laciniis biserialibus, exterioribus 4 minoribus, patentioribus. Petala 4. Stamina 16 vel plura. Ovaria plurima, stylo laterali. Receptaculum convexum, exsuccum.

B. (139) I. *T. ERECTA* L. f. *ternatis, caulinis sessilibus, stipulis digitato-incisis. Gemeene Tormentil F. B. Sept.* I, 2. p. 397. — *Syn.* *T. officinalis* Sm. *Potentilla Tormentilla* Sibth. — *Gr.* op de heidevelden enz. door geheel Europa en N. Azië Ƴ. *Bl.* in Mei, Jul. geel. — *Ic. D.* 309. *H. H.* 48. *Bat.* 114.

G. D. De wortel (onderaardsche steng): *RAD. TORMENTILLÆ.*

E. Reuk versch zwak naar rozen, gedroogd onmerkelyk. Smaak zeer zamentrekkend.

B. Ac. tannic. 17,400, looistofapothema 18,050, hars 5,425, kleurstof 2,575, gomachtige extractstof 4,350, gom 28,200, in potasch opgeloste extractstof 7,700, houtvezels 15,000, water 6,450, sporen van vlugtige olie (MEISNER),

W. Tonisch-zamentrekkend.

G. In bloed- en slijmvloeyingen, diarrhee, roode loop, tegen koortsen, in POEDER, PILLEN, INFUS. en DECOCT.

P. EXTRACTUM TORMENTILLÆ; vroeger ook ESSENTIA en AQUA T.

POTENTILLA REPTANS L. *Kruipende Ganserik F. B. Sept. I, 2. p. 395, gemeen in Europa, gaf vroeger de zamentrekkende HERBA en RADIX PENTAPHYLLI. — Ic. Bat. 96.*

P. ARGENTEA L. *Zilverwitte Ganserik F. B. Sept. t. a. p. HERBA ARGENTINE.*

P. ANSERINA L. *Zilverschoon Ganserik F. B. Sept. I, 2. p. 393. HERBA ANSERINE seu ARGENTINE. — Ic. Bat. 313.*

P. RUPESTRIS L. RADIX QUINQUEFOLII FRAGIFERI.

V. GEUM L. Calyx 10-fidus, laciniis biserialibus, exterioribus 5 minoribus, patentioribus. Petala 5. Carpella stylo persistente hirsuto vel glabro terminata. Receptaculum siccum cylindricum.

B. (140) I. G. URBANUM L. Carpellis pilosis, arista biarticulata, glabra, articulo inferiore superiorem quater superante, superiore basi pubescente, floribus erectis, calyce fructifero recurvato, petalis obovatis, carpophoro nullo. — *Gewoon Nagelkruid F. B. Sept. I, 2. p. 397. — Gr. aan de hagen, op beschaduwde plaatsen, om de steden in Europa v. Bl. Jun. Aug. geel. — Ic. D. 310. H. IV. 33. Bat. 46.*

G. D. De wortel: RAD. CARYOPHYLLATÆ seu GEI URBANI.

E. Reuk aangenaam; geurig, smaak geurig, bitter-zamentrekkend.

B. Vlugtige kwalijk riekende olie 0,04, hars 4,0, Ac. tann. 10,0, niet in alcohol opl. acid. tann. 31,0, gom 15,8, plantenslijm 9,20, houtvezel 30,0 (TROMMSDORFF).

W. Opwekkend, bitter-zamentrekkend, koortsdrijvend.

G. Bij koortsen (door BUCHHAVE hoog geroemd), slijmvloeyingen, zwakte-aandoeningen der ingewanden, in POEDER, PILLEN, ELECTUAR. en in INFUS. met water of wijn.

P. EXTRACTUM en TINCTURA RADICIS CARYOPHYLLATÆ.

2. *C. RIVALE* L. *Knikkend Nagelkruid* F. B. Sept. t. a. p. op vochtige plaatsen groeiend, bloemen bleekrood. — *IC. H. IV. 34.* gaf vroeger de *RADIX CARYOPHYLLATÆ AQUATICÆ*.

B. AGRIMONIA EUPATORIA L. *Gemeene Agrimony* F. B. Sept. 1, 2. p. 369. — *Gr.* op drooge plaatsen, in weilanden enz. door geheel Europa. — *Bl.* Jun. Aug. geel. $\frac{1}{4}$. — *IC. H. II. 19. Bat. 37.* De bitterachtige iets zamentrekkende blader: *HERBA AGRIMONIE*, vluchtige olie en looistof houdend, waren weleer in Thee-Infusie bij bloedvloeiingen enz., en als gorgeldranken bij asthen. keelontsteking in gebr. De *CONSERVA*, *SYRUP.*, *TINCT.*, *AQ.* en *EXTR.* geheel in onbruik.

POTERIUM SANGUISORBA L. *Gewone Pimpernel* F. B. Sept. 1, 2. p. 679. — *Gr.* op graslanden enz. in Europa. — *IC. H. VIII. 23.* De bladen en wortel, *HERBA* en *RADIX PIMPINELLÆ HORTENSIS seu ITALICÆ MINORIS* waren tegen haemorrhagie enz. gebr. De versche, iets prikkelende, bladen zijn thans nog enkel tot kruiderkussens gebruikelijk.

SANGUISORBA OFFICINALIS L. *Gewoon Sorbenkruid* F. B. Sept. 1, 1. p. 143, gemeen in weilanden. — *IC. H. VII. 22.* Geeft de *RAD. PIMPINELLÆ ITALICÆ* van soortgelijke werking, alleen in de veeartsnijkunst gebruikt. — Men verwissele beiden niet met *RAD. PIMP. SAXIFRAGÆ* (zie *Umbelliferæ*).

ALCHEMILLA VULGARIS L. *Gelobde Leeuwenklaauw* F. B. Sept. 1, 1. p. 145, gemeene $\frac{1}{2}$ plant in Europa; *HERBA* en *RADIX ALCHEMILLÆ* zwak zamentrekkend thans geheel obsoleet; vroeger ook tegen den *morbus cerealis* geroemd.

IV. Trib. Spiraeaceae.

SPIRAEA FILIPENDULA L. *Knolwortelige Spiraea* F. B. Sept. 1, 2. p. 385 $\frac{1}{2}$. in Europa, de wortelknollen geven de *RAD. FILIPENDULÆ seu SAXIFRAGÆ RUBRÆ*, thans niet meer gebruikelijk.

SP. VLMARIA L. *Moeras Spiraea* F. B. Sept. t. a. p. de zamentrekkende wortel was de *RADIX BARBÆ CAPRINÆ*. De *INFUSIE* der bloemen was als zweetmiddel gebruikelijk, de *HERBA*, van zamentrekkende kracht, tegen diarrhee.

SP. TOMENTOSA L. In N. Amer. en Europa is als tonico-adstringens tegen dysenteria geprezen.

GILLENIA TRIFOLIATA MÖNCH. (*IC. D. 307*) en *G. STIPULARIS* NUTT., beide in N. Amer., dienen in hun Vaderland tot braakmiddelen.

V. Trib. Amygdalæe.

V. PRUNUS L. Drupa succosa, indehiscens. Putamen laeve vel sulcatum, foraminulis destitutum.

B. (141) 1. P. LAUROCERASUS L. f. sempervirentibus, coriaceis, oblongis, remote-serratis, glandulis 2—4 ad dorsi basin. Racemis erectis. Fructibus obcordato-globosis nigris. — *Laurierkers* V. G. p. 143 — *Syn.* Padus Laurocerasus Mill. Cerasus Laurocerasus DC. — *Gr.* in Persië, Syrië, aan de Zwarte Zee; in Z. Europa aangepl. bij ons ook in den vrijen grond meestal overblijvend. — *Bl.* Apr. Mei 12—25'. — *Ic. D.* 318. H. IV 41.

G. D. De verse bladen: FOLIA LAUROCERASI, welke in Junij en Julij, wanneer zij in volle kracht zijn, geplukt en zoo spoedig mogelijk tot het bereiden der Praep. gebruikt moeten worden.

E. Reuk bij kneusing sterk naar bittere amandelen, verdoovend; smaak bitter-geurig.

B. Blaauwzuur houdende vluchtige olie, bittere extractstof en looistof.

W. Bedarend, krampstillend; in grootere giften verdoovend, vergiftig.

G. Bij pijnlijke en krampachtige zenuwziekten, bij ontstekingen met zeer verhoogde gevoeligheid, in POEDER EN INFUSIE, menigvuldiger echter het

P. Gedestill. water, AQUA LAUROCERASI. — OLEUM LAUROCERASI is hoogst vergiftig.

(B. 142) 2. P. DOMESTICA L. Gemmis floriferis subbifloris, pedunculis pubescentibus, ramulis glabris, foliis ellipticis, fructibus oblongis. *Gewone Pruimen of Zwetzenboom, Donkerblauwe Pruim* F. B. Sept. I, 2. p. 381. — *Gr.* in Middel-Azie, Z. Europa, overal gekweekt en somtijds verwildert. — *Bl.* Apr. Mei 12—20'. — Vele verscheidenheden. — *Ic. D.* 319. H. IV, 43.

G. D. De rijpe vruchten, PRUNA sive FRUCTUS PRUNORUM, en derzelver pitten: NUCLEI PRUNORUM.

E. *Vruchten* zonder reuk, smaak sappig, zoet, zuurachtig geurig. De pitten naar bittere amandelen.

B. De *vruchten*: suiker, slijm, plantenzuren. De *pitten* blaauwzuur houdende vluchtige olie en vette olie. In den wortel des booms, even als in peren- en kersenboomen, vindt KONINCK *Phloridzine*.

W. Der vruchten: zacht voedend, verzachtend, openmakend.

G. Bij verstoppingen enz. Het DECOCT als *excipiens* voor geneesmiddelen van onaangename smaak.

P. PULPA PRUNORUM, in plaats van de duurere Pulpa Cassiae als *excipiens* van vaste geneesmiddelen tot ELECT. De vette olie der pitten komt als *huile de marmotte* in den handel. Uit de pitten kan een gedestilleerd water bereid worden zoo als uit die van Perziken.

B. (143) 3. *P. CERASUS* L. *excl. var. Umbellis aggregatis sparsisque sessilibus, squamis gemmarum floriferarum interioribus foliiferis, f. planis glabris nitidis subcoriaceis ellipticis, omnibus acuminatis, petiolis eglandulosis, radice stolonifera.* — *Zure Kersenboom.* — *Syn.* Cerasus acida fl. wett. — *Gr.* in Klein-Azië wild, door de Romeinen naar Europa overgebracht. — *Bl.* Apr. Mei † 8—30'. — *Ic. D.* 315, 316. *H. IV.* 42. *variat:*

a. *Acida*, pedunculo brevior, succo hyalino. — *Glaskersen.*

b. *Austera*, pedunculo longior, succo colorato. — *Morellen.*

G. D. De vruchten der Morellen CERASA ACIDA seu FRUCTUS CERASORUM ACIDORUM.

E. Smaak zuurachtig, iets zamentrekkend, naar het zoete overhellend. Geen reuk.

B. Suiker, zuren en roode kleurstof.

W. Verkoelend, verfrisschend, openmakend.

G. Bij koorts en ontstekingen als *adjuvans*.

P. SYRUPUS CERASORUM.

(144) 4. *P. AVIUM* L. *Umbellis aggregatis sparsisque sessilibus, squamis gemmarum floriferarum aphyllis, f. ellipticis acuminatis subrugosis subtus pubescentibus, petiolis biglandulosis, radice non stolonifera.* — *Kriek Pruim F.B. Sept. I, 2. p. 381.* — *Syn.* Cerasus avium DC. *C. dulcis* Borkh. — *Gr.* in de Europeesche bosschen en hagen. *Bl.* Apr. Mei † 50—80'. — *Ic. D.* 314. fig. 1, 2. — *Bat.* 226.

Variat: β. *Juliana:* fructibus majoribus cordiformibus nigris, rubris et flavescentibus, carne molli non acida. — *Syn.* Cerasus Juliana DC. *Prod.*

γ. *Duracina,* fructibus majoribus, cordiformibus, carne duriuscula, fragili. — *C. Duracina* DC. *Prod.*

G. D. De vruchten der kleine en zwarte soort: CERASA NIGRA seu DULCIA, en derzelve pitten: NUCLEI CERASORUM.

E. Zonder reuk; smaak zeer zoet, somtijds een weinig bit-

ter. De *Pitten*: reuk en smaak eenigzins naar bittere amandelen.

B. De *vruchten*: Suiker, zuren en roode kleurstof. De *pitten*: vette en blaauwzuur houdende olie.

W. Der *vruchten*, verzachtend, zacht voedend. De *pitten* als bittere amandelen, iets zwakker.

G. De *kersen* als zacht, verkwikkend voedsel in koorts enz. De *pitten* als *adjuvans* tegen verhoogde sensibiliteit.

P. Uit de *pitten* der gekneusde kersen: het gedestill. water: *AQUA CERASORUM NIGRORUM*. De uit de stammen van deze en de voorgaande soort komende gom, *GUMMI CERASORUM*, gelijkt naar *G. Senegal*, maar wordt alleen in katoendrukkerijen gebruikt.

5. *PRUNUS SPINOSA L. Sleedoorn Pruim F. B. Sept. I, 2. p. 381.* In Europa en N. Amer. gemeen. *IC. D. 320. H. VI. 44. Bl. Apr. Mei.* De bloemen: *FLORES ACACIÆ seu ACACIÆ NOSTRATIS seu GERMANICÆ*, zwak naar bittere amandelen smakend en riekend, en blaauwzuur houdende olie, bittere extractstof en looistof bevattend, van ligt bedarende en eenigzins openmakende kracht, waren vroeger als bijvoegsel bij purgantia gebruikelijk. Ook de *AQUA FLOR. ACACIARUM*, en de *STRUPUS* en *CONSERVA* zijn thans obsoleet. De *CORTEX* en *RADIX A. NOSTR.* zijn tegen de koorts geprezen en bevatten bittere extractstof en looistof. Het ingedikte sap der onrijpe vruchten, *SUCCUS A.N.* is sterk adstringerend.

(145) 6. *P. PADUS L. Vogel Pruim F. B. Sept. I, 2. p. 379. Syn. Cerasus Padus DC. — Gr.* In Europa in bosschen en langs hagen en beekjes. — *Bl* In het voorjaar $\frac{1}{2}$. 15—30'. *IC. D. 317. H. IV. 40. Bat. 85.* De schors der jonge takken, *CORTEX PRUNI PADI*, van verdoovenden, eenigzins onaangename reuk naar bittere amandelen, en bitter zamentrekkenden smaak, looistof, bittere extractstof en blaauwzuur houdende olie bevattend, en eene bedarende, zacht zamentrekkende, pisdrijvende werking hebbend, wordt tegen chron. rheumatisme, jicht, en tusschenpoozende koorts in *POEDER* en *INF.* zeldzaam gebruikt. *P. AQUA P.P.* De vlugtige olie tegen krampen. — De bladen, van gelijke samenstelling en werking als *anthelminticum*. De *FLORES* en *BACCÆ PADI seu CERASI RACEMOSTI* geheel obsoleet.

7. *P. COCOMILIA TEN.*, een in nieuwere tijden in Calabrië ontdekte boom, wiens schors daar tegen de koorts gebruikt wordt.

8. P. MAHALE L. Het geurige hout welker in hydrophobie als LIGNUM ST. LUCIE gebr.

VIII. AMYGDALUS L. Drupa exsucca, maturitate irregulariter rumpens. Putamen 1-loculare 1-2-spermum.

B. (146) 1. A. COMMUNIS L. f. lanceolatis glanduloso-serratis, petiolo superne glanduloso, longitudine diametrum transversalem folii aequante vel superante, calycis tubo campanulato, putamine foraminulis pertuso. Gewoone Amandelboom. — Gr. in N. Afrika, Griekenland, Palestina, in Z. Europa gekweekt; ook hier te lande, doch zeldzaam. — Bl. Maart. Apr. † 12-20'. Vele verscheidenheden:

α. *A. communis dulcis*, zoete Amandel, met dikke harde schaal en zoete pitten. — *Ec. D.* 312. H. IV. 39.

β. *A. communis amara*, bittere Amandel, met dikke harde schaal en bittere pitten. — *Syn. A. amara* Hayne. — *Ec. D.* 313. H. IV. 39 f. 1.

γ. *A. communis fragilis*, Kraak-Amandel, met dunne ligtelijk breekbare schaal en zoete kern. — *Syn. A. fragilis* Borkh.

G. D. Van α. en γ. de pitten, AMYGDALÆ DULCES; van β: A. AMARÆ.

E. *Amygd. dulces*: weinig reuk, smaak aangenaam, zoet olieachtig. — *A. amarae*: reuk zeer eigendommelijk, smaak sterk bitter, verwarmend.

B. Vette, enkel uit Elaine bestaande, olie 50 p.C., met eiwit, gom en slijmsuiker; in de bittere amandelen *Amygdaline*, (blauwzuurhoudende bittere ether. olie, welke als zoodanig echter niet in de amandels voorhanden is, maar gedurende de destillatie uit Amygdalin gevormd wordt.)

W. *A. dulc.* Verzachtend, involverend, zacht voedend; *A. am.* tevens bedarend, zacht bedwelmend, in grootere giften vergiftig als blaauwzuur.

G. *A. d.* bij ontstekingen, vooral der piswerkhuizen, koortsen, diarrhee. — *A. am.* ook nog bij pijnlijke, krampziekten. EMULSIE.

P. De vette olie: OL. AMYGDALARUM. SYRUPUS AMYGDALARUM seu S. EMULSIVUS, seu LOÖCH ALBUM. FURFUR AMYGDALARUM. AQUA AMYGDALARUM AMARARUM CONCENTRATA (als *A. Laurocerasi* gebruikt) en FARINA A. A. PRÆPARATA. — OL. ÆTHEREUM A. AMAR. is een der hevigste narcot. vergiften.

2. A. NANA L. Een kleine heester in Z. Rusland en Hongarije, ook bij ons gekweekt, wordt in zijn vaderland tot het zelfde doel als de voorgaande gebruikt.

B. (147) PERSICA VULGARIS MILL. — *Syn.* Amygdalus Persica L. Gewone Persikboom; *Gr.* in Persië, in vele gematigde luchtstreken gekweekt. — *Bl.* Apr. † 15—20. — *Te.* H. IV 38. De bloemen en pitten, FLORES en NUCLEI PERSICORUM, zeldzaam FOLIA P. somtijds in aanwending. Reuk der bloemen naar bittere amandelen, smaak bitterachtig; pitten evenzoo; bladen zwakker. Bevatten blaauwzuurhoudende vluchtige olie, de pitten ook vette olie. Werking zoo als der bittere Amandelen, iets zwakker. Gebruik tegen ingewandswormen, rheumatisme, exanthem. chron., steen enz. P. SYRUPUS FLORUM PERSICORUM. AQUA (DESTILL.) FOLIORUM en NUCLEORUM PERSICÆ, met de Aq. Amygd. amar. overeenkomende. — Met alcohol gedigereerd geven de pitten de PERSICO (Liqueur). — De bittere sterk adstring. schors der takken is tegen de koorts geroemd.

Fam. XXX. GRANATEÆ DON.

Calycis tubus ovario adnatus, limbus 5—7-fidus, laciniis aestivatione valvatis. Petala 5—7. Stamina cum petalis faucibus calycis inserta, 20 et plura. Ovarium pluriloculare: loculis multiovulatis, superpositis, biserialibus; 3 inferioribus, 5 superioribus. Stylus unus; stigma capitatum. Bacca corticata, calyce persistente coronata. Semina arillo succulento inclusa, exalbuminosa. Embryo radícula recta, ad hilum versa, cotyledonibus convolutis. — (K. H. 261).

De Granateën zijn eene zeer kleine Familie, uit een enkel geslacht zamengesteld. Heesters of boomen met doornvormende takken, met gave, gladde, veelal tegenoverstaande, bladen, zonder steunblaadjes.

I. PUNICA L. Character generis idem ac familiae.

B. (148) I. P. GRANATUM L. caule arboreo, f. lanceolatis. *Granatboom.* — *Gr.* In N. Afrika, van daar waarschijnlijk naar Kl. Azië en Z. Europa overgebracht. — *Bl.* Jul.—Aug. † 6—9'. bl, helder rood-bruin. — *Te.* D. 301. H. X. 35.

G. D. De bloemen: FLORES GRANATI seu BALAUSTIORUM; de schillen der granaatappelen: CORTEX GRANATORUM seu MALICORII. De schors des wortels: CORTEX RADICIS GRANATI.

E. Bijkans zonder reuk; de wortel van onaangename reuk; smaak bitterachtig, sterk zamentrekkend.

B. Looistof en bittere extractstof. De wortelschors: vette scherpe olie 2,46, ac. tann. 21,92, zetmeel 26,09, houtvezel en eiwitstof 44,45 (WACKENRODER). — Was 0,8, hars 4,5, manna-suiker 1,8, niet kristall. suiker 2,7, gom 3,2, Inuline 1,0, plantenslijm 0,6, looistofzuur 10,4, galnotenzuur 4,0, extractstof 4,0, apothema 3,2, appelzuur 0,9, pectine 2,2, oxalas calcis 1,4, plantenvezels 51,6 (CENEDELLA).

W. Tonisch, zamentrekkend, prikkelend.

G. Bij plaatselijke atonie, vooral der mond- en keelholte, in POEDER en DECOCT. De wortelschors is in nieuwere tijden zeer tegen den lintworm geprezen.

Vervalsching der wortelschors: 1. met die van *Berberis vulgaris* (p. 13) wier decoct door lijmsolutie niet gepræcipiteerd wordt. 2. *Buxus sempervirens* L., is veel meer bitter en het decoct wordt insgelijks door lijmsolutie niet veranderd. (Verg. *Urticæ*).

Fam. COMBRETACEÆ R. BR. — (K. II. 257.)

TERMINALIA, een geslacht van O. Indische boomen schijnt de verschillende soorten van MYROBALANI te geven, die thans zeer zeldzaam voorkomen, en als zacht resolv. middel, maar ook tegen dysenterie, enz. gebr. werden. Men kende 5 soorten: M. BELLIRICÆ, M. INDICÆ seu NIGRÆ, beiden van TERM. BELLIRICA ROXB., M. CHEBULÆ van T. CHEBULA ROXB., M. CITRINÆ seu LUTÆ van T. CITRINA ROXB., M. EMBLYCÆ echter wordt van PHYLLANTHUS EMBLICA L. verzameld (Zie Euphorbiacæ). In hun vaderland dienen zij nog als zwarte verfstoffen.

Fam. LYTHRARIÆ JUSS. — (K. II. 269)

LYTHRUM SALICARIA L. *gemeene Partyke* F. B. Sept. I, 2. p. 369. — *Gr.* langs slooten door geheel Europa. — *Bl.* Zomers paarsch rood. — *lc.* H. III. 39 Bat. 296. — De bladen en bloemen: HERBA en FLORES SALICARIÆ seu LYSINACHIÆ PURPUREÆ, van slijmig-zamentrekkenden aard, tegen diarrhee, rooden loop gebr.; thans zeldzaam.

(149) LAWSONIA ALBA LAM. *Witte Alkanna heester*, 8—10' in O. Indië, Egypte en Arabie, jong zijnde zonder doornen (i. INERMIS L.), oud gedoornd (i. SPIROSA L.) — *lc.* Plenck. 296. De wortel kwam vroeger als RAD, ALKANNA VERÆ seu AT-

CANNÆ als zamentrekkend geneesmiddel, ook tot roodverwen gebr. — Niet te verwisselen met *Alcanna tinctoria* (zie BORAGINEÆ).

Fam. TAMARISCINEÆ DESV. — (K. II. 210)

TAMARIX GALLICA L. Gr. in Z. Europa, Arabië enz. h . gaf de CORTEX TAMARISCI GALLICI. Ic. Plenck. 240. Het afkooksel der bladen, wortels en takken was bij de Ouden beroemd. — Zij geeft in Arabië eene soort van *Manna*, welke EHRENBERG aan den berg Sinai van haar verzamelde.

T. GERMANICA L. Syn. Myricaria germanica DESV. Gr. in Duitschland, Frankrijk enz. h . gaf CORTEX TAMARISCI GERMANICI; zamentrekkend. Ic. Plenck 241.

Fam. XXXI. MYRTACEÆ R. BR.

Calycis tubus ovario adhaerens, limbus 5-fidus, rarius 4, 6-fidus. Petala tot, quot calycis lacinae, et iis alterna. Stamina cum petalis faucis calycis inserta, duplicia, quam petala, aut indefinita: filamenta nunc libera, nunc polyadelpa, aestivatione incurvata; antherae ovatae, rima duplici dehiscentes. Ovarium pluriloculare, placentis centralibus. Stylus 1, stigmati simplici. Semina exalbuminosa. Embryo rectus. cotyledonibus non convolutis; radícula ad hilum versa. — (K. II. 261).

De *Myrtaceën* zijn boomen of heesters, met gave, klierachtig-gestippelde, nervig-gerandde bladen, zonder steunblaadjes. Allen groeijen bijkans in de warme landen.

Eigenschappen. Geurige stoffen zijn in de *schors* en in de *bladen* en *bessen* met zamentrekkende beginsels verbonden, van welke beginsels dan het eene dan weder het andere de bovenhand heeft. De vluchtige olie, welke dikwijls in groote hoeveelheid voorhanden is, heeft meestal eenen scherpen, somtijds zelfs onaangenamen reuk. Deze, maar ook hun zamentrekkend beginsel maakt vele *Myrtaceën* tot belangrijke opwekkende of tonische geneesmiddelen.

I. CARYOPHYLLUS TOURNEF. Calyx cylindricus, adnatus limbo 4-fido. Petala 4, apicibus mitrae ad instar cohaerentia. Stamina libera, in 4 fasciculis posita, toro carnoso 4-angulari affixa. Ovarium 2-loculare, multiovulatum. Stylus filiformis,

stigma simplex. Bacca limbo calycino coronata, 1—2-ocularis
1—2- sperma.

B. (150) I. c. AROMATICUS L. f. oblongo-lanceolatis integerimis, utrinque attenuatis, cymis trifurcato-ramosis, baccis elliptico-sphaericis. — *Kruidnagelenboom*. — *Syn.* Eugenia caryophyllata Thunb. Myrtus caryophyllus Spr. — *Gr.* in de Molukken, vooral op Makiau, van daar naar de Oost-Ind., Cayenne en W. Ind. overgebracht † middelm. hoog. — *Ic. D.* 299. H. X. 33.

G. D. De bloemknoppen: CARYOPHYLLI AROMATICI, zelden de bessen: ANTOPHYLLI. — Men onderscheidt *Amboina* of *O. Ind.* en *Cayenne* of *Fransche Kruidnagelen*; de eersten zijn de grootsten en besten.

B. Eene zware vluchtige olie 18 p.C., met hars, gom, extract-en looistof, volgens BONASTRE nog Caryophylline (eene soort van hars), en volgens LODIBERT nog eene scherpe vette olie.

W. Geurig, verwarmend, opwekkend.

G. Bij atonie en adynamie des darmkanaals, vooral als adjuvans van andere tonica.

P. De vlugt. olie: OLEUM CARYOPHYLLORUM; het gedestill. water: AQUA CARYOPHYLLORUM, en TINCTURA C. — Bestanddeel van vele zamengestelde geneesmiddelen: TINCTUR. AROMAT. BALSAMUM VILÆ HOFFM., SPEC. AROM. ENZ.

MYRCIA ACRIIS DC. (*Syn.* Myrtus acris Sw., Myrt. Caryophyllata Jacq.) *Gr.* in O. Indië werd voor de moederplant van de in de geneeskunst niet gebruikelijke *Cassia* kaneel (*Cassia caryophyllata*) gehouden. Verkeerdelijk worden door sommigen ook de *Flores Cassiae* hiervan afgeleid (verg. Laurinae) — Eene thans in den handel voorkomende schors komt uit Amerika van *Persea caryophyllata* Mart.

B. MYRTUS PIMENTA L. (*Eugenia Pimenta* DC.) *Gr.* in W. Indie † 20—30', in O. Ind. gekweekt. — *Ic. D.* 298 H. X. 37. De vruchten zijn het PIPER JAMAICERSE seu SEMEN ANOMI, waaruit de vluchtige olie, OLEUM ANOMI bereid wordt. De schillen dier vruchten bevatten vlugt. olie 10 p.C., groene vette olie 8, looistofhoude extractstof, een weinig hars, gom, en suiker.

M. COMMUNIS L. *Gewone Myrte*, *Gr.* in Z. Europa; 3—6'. — *Ic. H. X.* 36. FOLIA EN BACCÆ MYRTI, tonisch-zamentrekkend, waren wel- eer in gebruik.

II. MELALEUCA L. Calyx subsemiglobosus, adhaerens, limbo

5-fido. Petala 5. Stamina in fasciculos 5 longiores, petalis oppositos, connata, Stylus filiformis, stigmatē obtuso. Capsula 3-locularis, polysperma, cum tubo calycino incrassato connata.

(151) 1. *M. LEUCADENDRON* L. f. *alternis*, lanceolatis, acuminatis, falcatis, 3—5- nerviis. — Flores laxē spicati, cum ramis juvenilibus glabri. — *Echte Cajeputboom*. — *Gr.* in de Molukken, zeldzamer in de overige O. Ind. † 50'. — *Ic. D. Suppl. III. 18. H. X. 9.*

G. D. De uit de bladen, takken en vruchten gedestill. vluchtige olie: OL. CAJEPUT seu CAJEPUTI, vooral op Banda en Bouru bereid.

E. Ligt blaauw-groen; reuk sterk campherachtig; smaak geurig naar campher, ten laatste verkoelend als Ol. menthae.

W. Vluchtig prikkelend-opwekkend; dan bedarend.

G. Hoofdzakelijk bij chron. zenuwziekten, met adynamie en kramp, vooral der ingewanden (1 tot 8 druppels op suiker enz.) in cholera.

B. (152) 2. *M. CAJEPUTI* ROXB. (*M. minor* Sm.), lager en meer heesterachtig, door behaarde kelken en takken onderscheiden, op dezelfde plaatsen wassend, geeft dezelfde olie. — *Ic. D. 300* (als *M. Leucad.*)

B. (153) *EUCALYPTUS RESINIFERA* WHITE. (*Metrosideros gum-mifera* Gaertn.) — *Gr.* in Nieuw-Holland †. — *Ic. D. Suppl. I. 11. H. X. 5.* zoude de N. Holl. Kino geven, ook wel *EXTRACTUM RATANHIE AMER.* genoemd (Vergel. Papilionaceae: *Pterocarpus* p 82).

(154) *E. LONGIFOLIA* LK., zeer aanverwant en door langere bloemstelen onderscheiden, wordt somtijds in plaats der voorgaande in de botanische tuinen gevonden.

AGATHOPHYLLUM AROMATICUM w. een boom op Madagaskar, wiens plaats in de natuurl. familien nog niet nauwkeurig bepaald is, gaf *CORTEX RAVENSURE.*

Fam. XXXII. CUCURBITACEÆ JUSS.

Flores plerumque unisexuales. Calyx superus 5- dentatus. Corolla 5- fida aut 5- partita, basi sua calyci adnata. Stamina 5, triadelpa, vel triadelpa antheris connatis, rarius libera. Antherae sursum et deorsum plicato-flexae. Stylus

1; *stigmata* 3—5, *biloba*. *Ovarium* 3—5-*loculare*; *placentis parietalibus, angulis exterioribus loculorum offixis*. *Fructus carnosus, loculis saepe evanidis* (*Pepo dictus*). *Embryo rectus, radícula ad hilum versa*. *Albumen nullam*. (K. I. 369).

De *Komkommerachtige gewassen* zijn rankende en klimmende kruiden, eenjarig of overblijvend; met afwisselende, gesteelde, veelal gelobde en ruwe bladen, een of twee-huizige, zelden tweeslachtige bloemen. Leven vooral in de warme gewesten.

Eigenschappen. Zij bevatten gewoonlijk slijmig-waterachtige, zoete of zuurachtige, bestanddeelen, welke niet zelden met bittere, purgerende stoffen verbonden zijn. Naar mate deze of geene dier stoffen de bovenhand heeft, verschillen de krachten dezer gewassen. Men kan in der daad velerlei overgangen aanwijzen van de zoete Meloen tot aan de *drastische* Kolokwinten. De *rijpe vruchten* der meeste Cucurbitaceën zijn bitter en *purgerend*; de *onrijpe* zijn niet zelden eetbaar. De *zaden* bezitten veel vette olie en eiwitstof; sommigen echter bezitten ook de bittere eigenschappen van het dezelve insluitende merg. De *bladen* en *wortels* der *overblijvenden* zijn gewoonlijk bitter, de *eenjarigen* zonder smaak en zetmeelhoudend.

I. CUCUMIS L. Calyx 5-*dentatus*. Corolla 5-*partita*. *Masc.* Stamina 5: filamenta triadelpa; antherae conniventes. Stigma abortivum. *Fem.* Filamenta 3 abortiva. Stylus brevis trifidus; *stigmata* bifida. *Ovarium* 3-*loculare*, loculis bipartitis, ovula in quoque loculo biseriata. *Bacca* corticata, clausa, indehiscens. *Semina* obovata, compressa, margine acuto.

(155) I. C. SATIVUS L. Caule hispido scandente, cirrhis simplicibus, f. cordatis quinquangulatis, angulis acutis, fructibus oblongis tuberculatis. *Gewone Komkommer*. — *Gr.* in O. Indie, Tartarije, in Europa gekweekt. — *Bl.* Jun.—Sept. ☉. — Vele verscheidenheden. — *Ic.* Plenck 693.

G. D. Het vruchtvleesch en de zaden: PULPA en SEMINA CUCUMERIS.

E. *Pulpa*: Reuk zwak, eigenaardig, smaak laf, waterachtig, zoet-zoutachtig. *Zaden* zonder reuk, smaak zoet olieachtig.

B. Het uitgeperste sap der vruchten bevat twee verschillende extractstoffen, suiker, eiwit, eene stikstofhoudende zelfstandigheid,

sporen van vlugtige olie en galnotenzuur, en vele zouten, Acetas, Malas, Phosphas, Murias, Sulphas Potassae, Calcis en Magnesia. De zaden vette olie en eiwit.

W. De vrucht: zacht voedend, verkoelend; openmakend. De zaden: involverend, verzachtend.

G. Het vruchtvlies tot verkoelende PAPPEN, het uitgeperste sap *inwendig* tot verkoeling, bij hectische koorts en longtering, bloedspuwen, *uitwendig* tot pijnstilling, de zaden bij koorts en ontstekingen in EMULSIE.

B. (156) 2. c. MELO L. Caule hispido scandente, cirrhis simplicibus, f. cordatis quinquangulatis denticulatis, angulis rotundatis, fructibus globosis ovalibusque laevibus nodulosis reticulatisve. — *Meloen.* — *Gr.* in het Westel. Azië, in warme en gematigde luchtstreken gekweekt. — *Bl.* den ganschen zomer. ☉. — Vele verscheidenheden. — *Ic.* Plenck 697.

G. D. De zaden: SEMINA MELONUM. Van gelijke eigenschappen en aanwending als de voorgaande, en met hun bestanddeelen der SEMINA IV FRIGIDA MAJORA.

c. PEPO L. *Kalabas* (*Ic.* Plenck 694) en c. LAGENARIA L. (*Ic.* Plenck 695), beide veel gekweekt. De zaden (SEM. CUCURBITÆ) kunnen even als de voorgaande gebruikt worden.

B. (157) 3. c. COLOCYNTHIS L. Caule decumbente hispido-setoso, f. cordato-ovatis, multilobis, inferius albo-hirsutis, lobis obtusis; fructibus globosis, laevibus, epicarpio aurantiaco, medulla sicca alba. — *Gr.* in Syrie, Griek. Archipel, aan de Kaap, in Japan; vooral in Spanje gekweekt. ☉. — *Ic.* D. 268.

G. D. De vruchten: COLOCYNTHIDES seu POMA COLOCYNTHIDUM. — Zeer zelden de zaden: SEMINA COL.

E. Reuk zwak, onaangenaam, smaak walgelijk, zeer bitter, scherp.

B. Bittere purgerende harssige extractstof: Colocynthine 14 pC., zetmeel, eene zwak bittere extractstof, eene bittere vette olie, eene in aether onoplosbare hars en gom.

W. Drastisch-purgerend en pisdrijvend. In groote giften scherp-vergiftig.

G. Als drasticum, bij waterzucht, ingewandswormen, als prikkel voor de ingewanden, als afleidingsmiddel bij congestie naar de hersenen enz. (in POEDER als stimulan $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{4}$ gr., als purg.

5—8 gr.) in decoct (2 dr. met 2 \mathfrak{w} tot 1 \mathfrak{w} gekookt, 3 maal daags 1—2 l.), vooral echter de

P. Het vruchtmerg met *gummi tragacanthæ* gestampt en gepoederd, COLOCYNTHIS PRÆPARATA, en daarvan de TROSCHISCI ALHANDAL. — EXTRACTUM en TINCTURA COLOCYNTHIDIS.

(158) 4. c. CITRULLUS DC. *Watermeloen*. Hare zwarte zaden geven de SEMINA CITRULLI der Apotheken.

II. BRYONIA L. Calyx 5- dentatus. Corolla 5- partita. *Masc.* Stamina 5, triadelpa. *Fem.* Stylus trifidus. Bacca globosa, trilocularis; loculis 2- oligo-spermis.

B. (159) 1. B. ALBA L., f. cordatis 5- lobis dentatis callosasperis, floribus racemoso- corymbosis monoicis, calycibus feminis corollam æquantibus. — Baccae nigrae. — *Eenhuisige Heggerank* *F.B. Sept.* I, 2. p. 689. *V. G.* p. 146. — *Gr.* langs de hagen enz. door bijkans geheel Europa. — *Bl.* Mei—Jul. 4. — *D.* 71. *H.* VI. 23.

B. (160) 2. B. DIOICA L. f. cordatis 5- lobis dentatis callosasperis, floribus racemoso- corymbosis dioicis, calycibus foemineis corolla dimidio brevioribus. — Baccae rubrae. — *Tweehuisige Heggerank* *F.B. Sept.* I, 2. p. 691. *V. G.* p. 144. — *Gr.* en *Bl.* als de voorgaande. — *IC.* D. 269, 270. *H.* IV. 24. *Bat.* 140. *V. G.* Tab. XXIV.

G. D. Van beiden de wortel: RADIX BRYONIAE. — Vroeger ook de bessen en zaden, BACCÆ, SEMINA.

E. Versch walgelijk van reuk, een scherp- bitter melksap bevattend, vooral in het voorjaar; gedroogd zonder reuk, walgelijk-bitter.

B. Bryonine (eene bittere kristall. stof) met iets suiker 1,9, hars met iets was 2,1, weekhars 1,3, slijmsuiker 10,0, gom 14,9, zetmeel 2,0, ac. pectic. 2,5, zetmeelachtige vezelstof 1,0, eiwit 6,2, slijm 0,27, extractstof 1,7, phosphor- en appezure zouten 1,5, vezel 15,25, water 20 (BRANDES.)

W. Drastisch purgerend en pisdrijvend, in grootere giften (1 scr) ook braakwekkend.

G. Als drasticum en diureticum, niet menigvuldig, in POEDER, INF. en DECOCT.; het versche sap met suiker; de versche wortel en het afkooksel *uitwendig* tegen zwellingen enz. — Ongebruikelijk zijn: EXTRACTUM en FÆCULA BRYONIAE.

III. ECBALLION RICH. Calyx 5- dentatus. Corolla 5- partita. *Masc.* Stamina 5- triadelpa. *Fem.* Stylus 3- fidus stig- mata 2- fida. Ovarium 3- locale, loculis multi-ovulatis. Bacca matura, a pedunculo soluta, semina succumque e foramine basi- lari, elastice se contrahens, cum impetu ejicit.

(161) 1. E. ELATERIUM RICH. Cirrhis nullis, fructibus his- pidis. — *Springkomkommer.* — *Syn.* Momordica Elaterium L. — *Ecb. agreste* Reichb. — *Gr* in Z. Europa. — *Bl.* Jul. Aug. ☉, volgens DC. 2. — *Ic.* D. 227. H. VIII. 45.

G. D. De vrucht: FRUCTUS CUCUMERIS ASININI. Vroeger ook HEREA en RADIX.

E. Weinig reuk, smaak aangenaam sterk bitter.

B. Elaterine (eene scherpe weekhars) en eene bittere extract- stof, zetmeel en kleefstof. Uit 40 vruchten zoude men maar 6 grein elaterine verkrijgen. MARQUART scheidde een alcaloïde: elaterine geheeten, af.

W. Drastisch-purgerend, zeer hevig.

G. Zoo als van de Kolokwinten, zeldzaam, alleen de

P. Het uit de geheele vrucht verkregen en door warmte in- gedikte sap: EXTRACTUM ELATERII sive ELATERIUM NIGRUM weleer zeer beroemd, en ook later nog, vooral tot ontlasting van water bij Ascites en Hydrothorax geroemd ($\frac{1}{4}$ tot 2 gr.). Zeldzaam het zetmeel uit het ontlaste vocht verzameld, aan de zon gedroogd en met hars vermengd: ELATERIUM ALBUM.

MOMORDICA BALSAMINA L. (*Ic.* BLACKW. *Herb.* 539), uit O. Indië. ☉. Uit de vruchten werd vroeger eene vette olie bereid, tegen ontvel- ling der tepels enz. gebruikelijk.

De somtijds voorkomende: SEMINA GIRAUMONT schijnen van eene plant uit deze Familie afkomstig te zijn.

Fam. CRASSULACEÆ DC. — (K. II. 239).

B. SEDUM ACRE L. *Scherpe Huislook* *F. B. Sept.* I, 1. p. 355. V. *G. p.* 142. — *Gr.* op drooge dorre plaatsen, muren, door geheel Europa. — *Bl.* Jun. geel. 2. — *Ic.* H. I. 15. Bat. 65.

G. D. De geheele plant voor den bloeitijd, HEREA SEDI ACRIIS seu MINORIS.

E. Zonder reuk; smaak aanvankelijk verkoelend, dan scherp, ten laatste brandend.

B. Eene eigenaardige, ligtelijk vervliegende, scherpe stoffe en zure appelzure kalk.

W. Zeer scherp, op de huid blaartrekkend; *inwendig* scherp prikkelend, braakwekkend, purgerend, pisdrijvend.

G. *Inwendig* tegen schenruijk, Epilepsie, het gedroogde kruid in POEDER, in INFUSIE met hier, vroeger ook tegen feb. intermittens, gruis enz. — *Uitwendig* het versche sap of gekneusde kruid tegen kanker, rottende zweeren enz.

Vervisseling met *s. SEXANGULARE L.* *Zeskantige Huislook F. B. Sept. t. a. p.* onderscheidt zich terstond door niet scherpen smaak enz.

s. TELEPHIUM L. *Knollig Huislook F. B. Sept. I, 1. p. 353. (Ic. H. VI. 13. Bat. 143,* langs dijken en bosschen in Europa $\frac{1}{2}$. Vroeger waren RADIX en HERBA TELEPHII *seu* CRASSULE officineel. Bevat slijm en Malas Calcis.

B. SEMPERVIVUM TECTORUM L. *Gemeen Dakenlook F. B. Sept. I, 2. p. 377. Huislook.* — In Europa op de daken enz. — *Ic. H. VI. 14.* De versche bladen onder den naam van HERBA SEMPERVIVI *seu* SEDI MAJORIS gebruikelijk, zwak zuur, Malas Calcis bevattend, verkoelend, en ligt zamentrekkend.

COTYLEDON UMBILICUS *L.* In Z. Europa. De bladen welcer als HERBA UMBILICI VENERIS gebruikt.

RHODIOLA ROSEA *L.* *Gr.* in Zwitserl., Engeland, Z. Europ. de wortel RADIX RHODIÆ, eenigzins naar rozen riekend en vlugtige olie bevattend, geheel obsoleet.

Fam. FICOIDEÆ JESS. — (K. II. 237.)

HESEMERYANTHEMUM CRYSTALLINUM *L.* *IJsplant. (Ic. Plenck 397.)* Het uitgeperste sap, SUCCUS M.C. bezit diuretische kracht, maar is nauwlijks gebruikelijk. — Op de Canar. Eil. tot Soda-bereiding.

M. RHODIFLORUM L. en *M. COPTICUM L.* in Egypte, leveren Soda.

Fam. CACTEÆ DC. — (K. II. 250.)

B. OPUNTIA COCHENILLIFERA DC. (CACTUS COCHENILLIFER L.), O. TUNA DC. en andere soorten, vooral in Mexico, belangrijk als voedsel van het Cochenille-Insect: COCCUS CACTI *L.* Konzenielje.

Fam. XXXIII. GROSSULARIÆ DC.

Calycis limbus superus, subplanus, aut campanulatus aut tubulosus, 4—5-fidus, regularis. Petala 4—5, calycis faucibus inserta, sepalis alterna, aequalia. Stamina libera, 4—5, inter-

petala inserta. Antherae longitudinaliter dehiscentes, 2-loculares. Ovarium 1-loculare, multiovulatum; placentis 2 parietalibus, oppositis. Stylus 4-5-fidus. Fructus baccatus, calyce marcescente coronatus. Semina apice interiore obtuso et latiore ad funiculum elongatum affixa, albuminosa; integumentum exterius gelatinosum, interius membranaceum, Embryo minutus, ab hilo remotus, in apice seminis acuto locatus, cotyledones hilum spectantes. — (K. II. 249).

De *Grossulariëen* vormen eene kleine Familie van, niet zelden doorndragende, heesters met afwisselende, gesteelde, veelal gelobde bladen; in de gematigde luchtstreken.

Eigenschappen. De vruchten zijn, *onrijp*, wrang zuur, *rijp*, zuurachtig, zoet. De bladen zamentrekkend, bij sommigen van een geurig beginsel voorzien.

I. RIBES L. Character generis idem ac Familiae.

B. (162) 1. R. RUBRUM L. Racemis glabriusculis, cernuis, defloratis pendulis, calyce glabro pelviformi margine denudato, laciniis petalisque spathulatis, bracteis ovatis pedicello brevioribus, foliis subquinelobis. — *Rode Aalbes F. B. Sept. I, 1. p. 201.* — *Gr.* in de bosschen en hagen van bijkans geheel Europa; menigvuldig in tuinen gekweekt. — *Bl. Apr. Mei. 4-6' 2.* Verscheidenheden met roode en gele bessen. — *Ic. D. 297, H. III. 25.*

G. D. De bessen, BACCÆ RIBIUM seu RIBESIORUM RUBRORUM.

E. Reuk zwak zuur. Smaak aangenaam zuur, zwak zoet.

B. Slijmsuiker, citroen- en appelzuur, plantenslijm.

W. Verfrisschend, verkoelend, openmakend.

G. Tot verkoeling bij koorts, ontstekingen.

P. SYRUPUS en GELATINA RIBIUM seu RIBESIORUM.

B. (163) 2. R. NIGRUM L. Racemis pubescentibus pendulis, calyce pubescente glanduloso-punctato campanulato, laciniis limbi oblongis recurvatis, petalis oblongis, bracteis subulatis pedicello brevioribus, f. subquinelobis subtus glanduloso-punctatis. *Zwarte Aalbes F. B. Sept. I, 1. p. 203.* — *Gr.* op de meer vochtige plaatsen met de voorgaande. — *Ic. H. III. 26.*

G. D. De jonge takken, bladen en bessen, STIPTES, FOLIA ex BACCÆ RIBIS NIGRI, RIBIUM seu RIBESIORUM.

E. Takken en bladen eigenaardig riekend, de schillen der zoet-zure bessen even zoo.

B. In de bladen, takken en schillen eene eigenaardige vluchtige onaadgenaam riekende olie, in de bessen plantenslijm, suiker enz.

W. Zwak pisdrijvend.

G. Vroeger in rheumat. ziekten enz.

P. Uit de bessen: SYRUPUS en ROOB RIBESIORUM NIGR.

Fam. SAXIFRAGEÆ VENT. — (K. II. 242.)

SAXIFRAGA GRANULATA L. Knollige Steenbreek *F. B. Sept. I, 1. p. 337.* — *Gr.* in Europa tusschen het gras enz. *Ψ.* — *IC. H. III. 23.* — De kleine wortelknollen werden onder den naam van SEMEN SAXIFRAGE ALBÆ gebruikt, ook thans nog in Frankrijk, van zwakzamentrekkenden iets bitteren smaak. HERBA en FLORES SAXIFRAGE ALBÆ zijn geheel vergeten.

CHRYSOSPLENIUM ALTERNIFOLIUM L. Overhoeksch Goudveil *F. B. Sept. I, 1. p. 337,* op vochtige plaatsen in Europa enz. gaf de eenigzins scherpe HERBA SAXIFRAGE AUREÆ.

HEUCHERA AMERICANA L. In N. Amerika, is zeer zamentrekkend, en het poeder des wortels aldaar tegen zweren, wonden enz. onder den naam van ALUM-ROOT zeer gebruikelijk.

Fam. XXXIV. UMBELLIFERÆ JUSS.

Calycis tubus ovario adnatus, limbo 5-dentato, vel obsoleto. Petala 5, calyci inserta, ejusque sepalis alterna. Stamina 5, cum petalis inserta, iisdem alterna, caduca, aestivatione incurvata. Ovarium biloculare, loculis 1-ovulatis, ovulis pendulis; rarissime 1-loculare. Styli 2, singuli basi in discum epigynum, dimidium apicis ovarii occupantem, (stylopodium), dilatati. Fructus constans mericarpiis 2 (carpellis 2 cum dimidia calycis parte concretis) ex apice axis bifidi vel bipartiti pendulis, a basi ad apicem solutis, rarius concretis. Semen pericarpio adnatum, rarius liberum. Albumen magnum. Embryo minutus, in albuminis apice, pendulus; rudicula ad hilum versa. — (K. II. 122)

De talrijke Familie der *Schermbloemigen* is in alle opzigten zeer kennelijk. Zij zijn gewoonlijk eenjarige of overblijvende kruiden, met getakte, veelal holle, stengen, welke dikwijls in de lengte gestreept of gesleufd en van knoopen voorzien zijn. De afwisselende bladen staan op schedevormende stelen en zijn gewoonlijk bij herhaling verdeeld of zamengesteld, zonder steunblaadjes. De kleine, bij de meesten witte, tweeslachtige bloemen staan gewoonlijk in regelmatige schermen, van onderen veelal met eenen krans van schutblaadjes (involucrum) voorzien. — Zij leven vooral in de gematigde lichtstreken.

Eigenschappen De krachten dezer planten bieden bij eene oppervlakkige beschouwing zoo veel verschil aan, dat men dezelve als een krachtig bewijs tegen de overeenstemming in chemische en dynamische eigenschappen, onder de leden eener plantenfamilie, beschouwd heeft. In het algemeen beschouwd, bevatten zij eene *scherpe* of verdoovende stof, verbonden met slijm, suiker, vlugtige olie en harssen. Naar mate het eene of andere dezer beginselen in grootere hoeveelheid aanwezig is, verschillen de krachten zeer sterk, zoo dat men *scherpe*, *verdoovende* en *aromatische* schermbloemigen kent. Bij de twee eersten schijnen de *scherpe* en *verdoovende* beginsels meer door de geheele plant verspreid te zijn en een bestanddeel van het sap uit te maken, terwijl bij de *geurigen* de vlugtige olie in bijzondere vaten of bewaarplaatsen, als een afgescheiden vocht, schijnt bewaard te worden, vooral in de zaden, minder in de stengen en wortels. De verdoovende of scherpe stoffe bestaat bij eenigen uit een eigenaardig plantenloogzout, bij anderen heeft men zoodanige stof nog niet met zekerheid kunnen aanwijzen.

Het is opmerkelijk dat de *standplaats* zulk eenen grooten invloed op de krachten dezer gewassen uitoefent. De *vergiftigen* groeijen meer in Noordelijke landen, de *geurigen* in warme gewesten. In moerassige en waterstreken groeijen bijkans zonder uitzondering vergiftige en schadelijke soorten, terwijl de meesten der op drooge gronden voorkomende, geurig en onschadelijk zijn. — Bij dezelfde plant schijnt de kracht door zulke invloeden veranderd of althans gewijzigd te worden. — Als uitzonderingen hiervan kan men de op drooge gronden wassende *Conium* en *Aethusa* noemen, en sommige op vochtige weilanden naast de vergiftige *Oenanthe* voorkomende onschadelijke soorten.

Groot is het verschil in de krachten naar de verschillende

organen. De wortels bezitten gewoonlijk de eigenschappen des kruids, sommigen echter zijn geurig of, wanneer ze knollen vormen, suiker en zetmeel houdend, waardoor zij een nuttig voedsel opleveren. Met DIERBACH kan men de wortels der Umbelliferae in eetbare, aromatische, harssige, scherpe en giftige onderscheiden. De tweejarige wortels zijn veelal onschadelijk en velen eetbaar, terwijl de veeljarigen geurig of scherp zijn.

Het kruid bevat vooral de eigenaardige scherpe of verdoovende extractstof. Bij anderen is hetzelfde geurig.

De onrijpe vruchten bezitten meestal de eigenschappen van het kruid. Rijp zijnde, zijn zij gewoonlijk zeer geurig; dikwijls vindt men eenige overeenstemming tusschen de krachten van den wortel en het zaad, wat de gehalte van hars en vluchtige olie betreft. Soms tijds echter zijn ook de vruchten verdoovend. In de vruchtschillen vindt men eigen bewaarplaatsen onder den vorm van bruine streepen (*vittae*), welke men bij eene dwarsche doorsnede gemakkelijk zien kan.

DE CANDOLLE heeft het verschil in de krachten dezer familie trachten te verklaren door de vooronderstelling, dat het weinig bewerkte sap scherp en verdoovend ware, door verdere bewerking echter daaruit aromatische stoffen en vluchtige olien daargesteld werden, waarop dan uitwendige omstandigheden, als luchtstreek en standplaats, grooten invloed uitoefenen. Ook moet men vooral in deze familie bij de vergelijking der krachten, alleen de analoge organen vergelijken.

I. ERYNGIUM L. Calycis margo 5-dentatus, dentes folioli. Petala erecta, conniventia, oblongo-obovata, emarginato-infracta in lacinulam longitudine petali. Fructus sectione transversa subteres, obovatus, squamatus tuberculatusve; mericarpiis ejugatis, evittatis. Carpophorum 2-partitum, totum mericarpiis adnatum (quasi nullum).

(164) 1. E. CAMPESTRE L. f. biternato-pinnatifidis reticulato-venosis spinoso-dentatis, radicalibus petiolatis, caulinis auriculato-amplexicaulibus, auriculis laciniato-dentatis, caule paniculato divaricato, calyce petalis longiore. *Veld Kruisdistel F. B. Sept. I, 1. p. 235. — Gr. in de weilanden langs dijken in Middel- en Z. Europa. — Bl. Jul. Aug. 2. — Ic. D. 295. H. II. 1. G. D. De wortel, RADIX ERYNGII.*

- E.* Bijkans zonder reuk; smaak zoetachtig-slijmig.
B. Slijm en slijmsuiker.
W. Afscheiding van slijm en pis bevorderend.
G. Tegen verstoppingen, anomale menstruatie, blennorrhoea der longen, in AFKOOKSEL. Zelden.
P. Behoort tot de RADICES V APERIENTES MINORES.

SANICULA EUROPEA L. *Europeesch Breukkruid F. B. Sept. I, 1. p. 235.* — *Ic.* Plenck 174. De bladen, HERBA DIAPENSIS seu SANICULA, iets zamentrekkend, waren weleer tegen wonden enz. gebruikelijk.

ASTRANTIA MAJOR L. *Gr.* op de Alpen. — *Ic.* D. 294. — H. I. 13. — *Ÿ.* — De wortel RADIX IMPERATORIE NIGRE, van eenigzins purgerende kracht; obsoleet, maar tot vervalsching van RAD. HELLEBORI NIGRI gebruikt.

HYDROCOOTILE VULGARIS L. *Gemeene Waternavel F. B. Sept. I, p. 235.* *Gr.* op vochtige plaatsen alom. — *Ic.* Bat. 62. — Scherp; als HERBA COTYLEDONIS AQUAT. gebr.

II. APIUM L. Calycis margo obsoletus. Petala subrotunda, integra. Stylopodium depressum. Fructus subrotundus, a latere contractus, didymus. Mericarpiis jugis 5, filiformibus, aequalibus; lateralibus marginantibus. Vallecule 1- vittatae. Carporum indivisum. Albumen gibbo-convexum, antice planiusculum.

(165) 1. GRAVEOLENS L. Caule sulcato ramoso, f. pinnatis, foliis caulinis cuneiformibus incis, umbellis subsessilibus. *Selderij Eppe F. B. Sept. I, 1. p. 241.* — *Gr.* in moerassen, langs de zeekusten enz. door geheel Europa. Veel gekweekt. — *Bl.* Jul.—Sept. ♂ — *Ic.* H. VII. 24. Bat. 268.

G. D. De wortel der gekweekte plant: RADIX APII DULCIS.

E. Reuk eigendommelijk, zwak geurig; smaak sterk geurig, zoetachtig.

B. Vluchtige olie, slijmsuiker en Manna-suiker; deze laatste vooral in het kruid, en van dezelfde werking als gewone Manna.

W. Pisdrijvend, antiscorbutisch.

G. Als voedsel; als diaceticum in waterzucht, steen enz.

P. De wortel behoort tot de RADICES V APERIENTES MAJORES; de zaden tot de SEMINA IV CALIDA MINORA. De wortel der in het wild groeiende plant, van scherp bitteren smaak en onaangename reuk, werd vroeger gebruikt. Ook de zaden: SEMEN APII.

III. PETROSELINUM HOFFM. Calycis margo obsoletus. Petala subrotunda, incurvata, integra, vix emarginata, in lacinulam inflexam coarctata. Stylopodium convexum, breviter conicum. Fructus ovatus, a latere contractus, subdidymus. Mericarpiis 5, filiformibus, aequalibus; lateralibus marginantibus. Vallecule 1- vittatae. Carpophorum 2- partitum. Albumen gibboconvexum, antice planiusculum.

B. (166) 1. P. SATIVUM HOFFM. Caule erecto, angulato; f. lucidis tripinnatis, foliis inferioribus ovato-cuneatis trifidis dentatisque, superioribus ternatis, foliis lanceolatis integris trifidisque. *Pieterselie. Syn.* Apium Petroselinum L. *Gr.* in Z. Europa; bij ons veel gekweekt. — *Bl.* Jun. Jul. ♂. — *Ic. D.* 283. H. VII. 23.

G. D. De zaden, zelden de verse bladen en wortel: SEMEN, HERBA en RADIX PETROSELINI.

E. Zaden en kruid van sterken reuk, geurig; smaak soortgelijk, een weinig bitter, bij de zaden sterker. *Wortel:* reuk geurig-zoetachtig, smaak insgelijks, een weinig seherp.

B. De zaden: in 1000 d.: vluchtige olie en Stearoptenon 13,00, slijmig-geleiaardige in water en alc. opl. stof, 70,75, extractstof met Malas en Sulphas Potassae 50,00, dikvloeibare olieachtige stof met Chlorophyll 56,25, stearine 165,00, phyteumacolla met Malas, Murias, Sulphas Potassae 125,00, in alcohol. onopl. extractstof, gom, amilum met Malas, Phosphas en Sulphas Calcis, 30,00, vezels 485,00, inorg. stoffen 65,00, water 50,00 (Rump.); wortel en kruid bovendien slijm en slijmsuiker.

W. Semen en rad. pisdrijvend; kruid verdeelend, pijnstillend.

G. De twee eersten tegen hydrops; *Herba recens* tegen klierverhardingen, melkklonters enz. uitwendig, gekneusd als PAP of als WASSCHING.

Kan met *Aethusa Cynapium* L. verwisseld worden, welke vooral door de gehalveerde omwindseltjes onderscheiden wordt. Vergl. V. G. p. 38 enz. Tab. XXIII.

ANMI COPTICUM L. *Gr.* in Egypte, de zaden zijn door HUFELAND als een voortreffelijk carminativum excitans geprezen.

IV. CARUM L. Calycis margo obsoletus. Petala obovata, emarginata cum lacinula inflexa, regularia. Fructus a latere compressus, oblongus. Mericarpiis 5, filiformibus, aequalibus.

libus; lateralibus marginantibus. Commissura plana. Valleculae I- vittatae. Carpophorum liberum, apice furcatum. Albumen tereti-convexum, antice planiusculum.

B. (167) I. C. CARVI L. f. bipinnatis, foliolis decussatis multifidis, vaginis foliorum inflatis, involucris nullis. *Gemeene Karwei F. B. Sept. I, 1. p. 239.* — *Syn. Ligusticum Carvi Roth. Gr. langs de akkers, op weilanden door geheel Europa.* — *Bl. Mei—Jun. ♂.* — *Ic. D. 276. H. VII. 19. Bat. 267.*

G. D. De zaden: SEMEN CARVI.

E. Reuk sterk geurig, sinaak geurig-verwarmend, zwak bitter.

B. Vluchtige olie.

W. Prikkelend en windbrekend voor de ingewanden.

G. Bij zwakke spijsvertering, blennorrhoe van het darmkanaal, enz. in POEDER EN INFUS.

P. De vluchtige olie: OLEUM CARVI; en AQUA en SPIRITUS C. — Vooral als bijvoegsel tot spijzen.

V. PIMPINELLA L. Calycis margo obsoletus. Petala obovata, emarginata cum lacinula inflexa. Fructus a latere contractus, ovatus, stylopodio pulvinato stylisque reflexis coronatus. Mericarpia jugis 5, filiformibus, aequalibus; lateralibus marginantibus. Valleculae multivittatae Carpophorum liberum, bifidum. Albumen gibbo-convexum, antice planiusculum.

(168) I. P. SAXIFRAGA L. f. pinnatis, foliolis ovatis, obtusis dentatis lobatis laciniatisve, caule tereti tenuiter striato superne subnudo, stylis sub anthesi ovario brevioribus, fructibus ovatis glabris. *Verschilblad. ge Bevernel F. B. Sept. I, 1. p. 237. 3. p. 782.* — *Var. foliolis dissectis caet. (P. hircina Leers. P. dissecta FR. N. ab ES.) et f. pubescentibus, radice coeruleo lactescente (P. nigra W.)* — *Gr. op drooge plaatsen enz. door geheel Europa.* — *Bl. Jul. Aug. ♀.* — *Ic. D. 273, 274. H. VII. 20.*

G. D. De wortel: RADIX PIMPINELLE ALBÆ seu MINORIS.

E. De versche wortel sterk en onaangenaam riekend; smaak zoet-geurig, scherp, verwarmend.

B. Vluchtige olie en scherpe weechhars, hars, vette olie, harsige en gomachtige extractstof, looistof, suiker, appel-, Benzoezuur enz.

W. Opwekkend voor de werktuigen der spijsvertering, huid, longen en nieren.

G. Tegen blennorrhœe der ingewanden, longen en nieren; tegen winden, tot opwekking der menstruatie, in POEDER (10—20 gr.), INFUS ($\frac{1}{2}$ onc. op 6 onc, om de 2 u. 1 l.), tot GORGE-DRANKEN, in- en uitw.

P. TINCTURA PIMPINELLÆ ALBÆ. Ook bestanddeel van zamengestelde geneesmiddelen.

(169) 2. *P. MAGNA L.* *Groote Bevernel F. B. Sept. t. a. p. Gr. en Bl.* als de voorgaande. — *Ic. H VII. 21.* Gaf de vroeger gebr. RAD. PIMPINELLÆ NIGRÆ seu ALBÆ MAJORIS, thans nog in de Vecartsenijkunst gebr., van iets zwakkere werking dan de voorgaande.

B. (170) 3. P. ANISUM L. f. infimis cordato-subrotundis inciso-serratis, mediis pinnatis, foliolis cuneatis lobatis dentatisve, summis trifidis indivisis, fructibus ovalis adpresse pubescentibus. — *Syn. Sison Anisum Spr.* — *Anisum vulgare Gaertn.* — *Gr.* in Egypte en op Chios in het wild; vooral in Z. Europa gekweekt. — *Bl. Jul. Aug. ☉.* — *Ic. D. 275. H. VII. 22.*

G. D. De zaden: SEMEN ANISI VULGARIS.

E. Reuk eigendommelijk, aangenaam geurig; smaak evenzoo, tevens eenigzins zoet.

B. Vluchtige olie, met vette olie, hars, slijmsuiker, gom, extractstof verbonden: verder appelz., zeezoutzure en phosphorzure kalk.

W. Opwekkend voor de spijsverteringsorganen, slijmvliezen, windbrekend, slijmafscheiding bevorderend.

G. Bij asthen. aandoeningen der ingewanden en slijmvliezen, als galactopœum enz. in POEDER, PILLEN, ELECTUAR., TROCHISC., INFUS.

P. De vluchtige olie: OLEUM ANISI. Verder: AQUA, SPIRITUS ANISI, CONFECTIO SEMINIS ANISI (met suiker), ELÆOSACCHARUM. — Bestanddeel van vele zamengestelde POEDERS, SPECIES; hiertoe ook de vlucht. olie b.v. in LIQUOR AMMONII ANISATUS, BALSAMUM SULPHURIS ANISATUM; een der SEMINA IV CALIDA MAJORA. — Veel tot spijzen.

SIMUM SISAARUM L. *Gr.* in O. Azië; in Europa gekweekt. 24. De wortel, RADIX SISAARUM, van pietersclie-reuk, en zochten zwak geuri-

gen smaak, meer als spijsz dan maagversterkend geneesmiddel in gebruik.

S. NINSI BURM., misschien eene verscheidenheid der voorgaande.—
 *Ic. D. 284. BURMAN Flor Ind. T. 29, geeft de vroeger vermaarde
 RADIX NINSI seu NINSING. (Vergel. Araliaceae: Panax).*

VI. OENANTHE L. *emen.* Calycis margo 5-dentatus. Petala obovata, emarginata cum lacinula inflexa. Fructus cylindraceus, subturbatus, vel oblongus, stylis erectis longis coronatus. Mericarpia jugis 5, convexiusculis, obtusis; lateralibus marginantibus paulo latioribus. Vallecule 1- vittatae. Carpophorum indistinctum. Albumen convexum vel subteres.

B. (171) I. O. PHELLANDRIUM LAM. Radice fusiformi, fibris filiformibus ad basin verticillatis, caule ramosissimo, ramis divaricatis, f. bi-tripinnatis, foliis divaricatis ovatis pinnatifido-incisis, submersis multifidis, laciniis capillaribus, umbellis oppositifoliis, fructibus ovato-oblongis.—*Water Torkruid F. B. Sept. I, 1. p. 241. V. G. p. 124. — Syn. Phellandrium aquaticum L. — Gr. in slooten en moerassen door geheel Europa. — Bl. zomers ♀ of ♂. — Ic. D. 281. H. I. 40. Bat. 83. V. G. Tab. XIX.*

G. D. De vruchten: SEMEN PHELLANDRII seu FOENICULI AQUATICI.

E. Sterk, onaangenaam geurig riekend; smaak scherp, onaangenaam aromatisch-bitter, lang aanhoudend.

B. Vluchtige olie ($1\frac{1}{2}$ p C.) met eene vette olie verbonden, hars, extractstof, gom.

W. Vluchtig prikkelend voor de ingewanden en slijmvliezen, vooral der longen.

G. Tegen slijm-longtering hoog geprezen, ook tegen slijmvloeiingen des darmkanaals, in POEDER, PILLEN, INFUS.

P. TINCTURA SEM. PHELLANDRII.

Verwisseling met de zaden van andere moeras schermplanten, door de botan. kenmerken spoedig te ontdekken.

VII. FOENICULUM HOFFM. Calycis margo tumidus, obsoletus. Petala subrotunda, integra, involuta; lacinula subquadrata retusa. Fructus sectione transversa subteres. Mericarpia jugis 5, prominulis, obtuse carinatis. Vallecule 1- raro 3- vittatae. Carpophorum bipartitum. Albumen subsemiteres. Involucrum nullum, et involucella nulla.

B. (172) 1. *F. OFFICINALE* ALL. Caule basi tereti, f. biternatis, foliis lineari-filiformibus glaucis pinnatifido-trifidis, umbellis 13—20- radiatis — *Syn.* Anethum Foeniculum L. Meum Foeniculum Spr. Ligusticum Foeniculum Roth. Foeniculum vulgare Roth. — *Gr.* op steenachtige plaatsen, in de wijnbergen van Z. Europa; overigens veel gekweekt en verwilderd. — *Bl.* Jul. Aug. 2. — *lc.* D. 277. H. VII 18.

(173) 2. *F. DULCE* C. BAUH. Caule basi subcompresso, f. radicalibus subdistichis, foliis capillaceis elongatis, umbellis 6—8- radiatis. — Met de voorgaande verward en verwisseld. — *Gr.* in Italië langs de Adriat. zee enz. — *Bl.* Jun. 2.

G. D. De vruchten: SEMEN FOENICULI, waarvan men s. f. VULGARIS van N° 1, en s. f. DULCIS, zoete of italiaansche Venkel, van N° 2, onderscheidt. — Vroeger ook RADIX en HERBA F.

E. Riekt sterk geurig, eenigzins naar anijs; smaak evenzoo, tevens zoetachtig.

B. Vluchtige olie; —? looistof.

W. Prikkelend voor de slijmvliezen, ingewanden, borsten, melk afscheiding opwekkend.

G. Tegen atonie, slijmvorming der maag en longen, tegen winden, tot bevordering der melkafscheiding, expectorat.; in POWDER, INFUS., ELECT., PILL., SPECIES tot Thee.

P. De vluchtige olie: OLEUM FOENICULI (1—6 gtt.); gedestill. water: AQUA FOENICULI; SYRUPUS en ELAEOSACCHARUM F. De SEMINA een bestanddeel van PULVIS GALACTOPOEUS ROSENSTEINII.

ATHAMANIA CRETENSIS L., in midden- en Z. Europa. — *lc.* Plenck 184. De vruchten waren, als SEMEN DAUCI CRETICI in gebruik, als diuret.; emenag. enz.

MEUM ATHAMANTICUM JACQ. (Aethusa Meum L.) — *Gr.* op de Europeesche bergen. — *lc.* H. VII. 12. De wortel (RADIX MEI) was als een oplossend antihysterisch, pisdrijvend geneesmiddel bekend.

CRITHMUM MARITIMUM L. (*Syn.* Cachrys maritima Spr.) Dikbladige Zeevenkel *F. B. Sept.* I, 1. p. 243. — *Gr.* langs de Europeesche kusten. De bladen HERBA CRITHMI seu FOENICUL. MARINI, van geurig-bitter-zouten smaak, bezitten pisdrijvende krachten; — Geeft ook Soda.

VIII. LEVISTICUM KOCH. Calycis margo obsoletus. Petala incurvata, subrotunda, integra cum lacinula brevi. Fructus a dorso compressus, mericarpis versus marginem hiantibus utrinque bialatus. Mericarpia jugis 5, alatis; ala jugorum lateralium duplo latiore. Valliculae 1- vittatae, Carpophorum 2- partitum. Albumen antice planiusculum.

B. (174) 1. L. OFFICINALE KOCH. Caule tenuiter striato, f. lucidis subtripinnatis, foliis latis cuneiformibus trifidis, lacinis 2-3- dentatis. — *Groote Laves F. B. Sept. I, 1. p. 253.* — *Syn.* Ligusticum Levisticum L. Angelica Levisticum All. DC. — *Gr.* vooral op de bergen van Z. en O. Europa. — In tuinen gekweekt. — *Bl. Jun. Jul. 2.* — *Ic. D. 278. H. VII. 6.*

G. D. De wortel: RADIX LEVISTICI. — Vroeger ook SEMEN LEV. en de holle stengen: FISTULÆ.

E. Reuk doordringend geurig, onaangenaam; smaak aanvankelijk zoet, dan scherp geurig, niet aangenaam. De verse wortel bevat een geel harssig melksap.

B. Vluchtige olie, hars (3 soorten), slijmsuiker, eiwitstof, zetmeel, Acetas Potassae (B. TROMMSDORFF).

W. Prikkelend voor de ingewanden en de lymphat. vaten.

G. Bij blennorrhoe van het darmkanaal, der longen, tegen Hydrops, gestoorde menstruatie, in POEDER, INF. Meer in de Veeartsenijkunst.

P. EXTRACTUM LEVISTICI. — Vroeger: TINCT., AQUA en OLEUM.

(175) ANGELICA SYLVESTRIS L. *Bosch-Angelica F. B. Sept. I, 1. p. 257.* — *Gr.* op weilanden, langs slooten in Europa. — *Ic. H. VII. 9. Bat. 311.* De wortel, RAD. ANGELICÆ SYLVESTRIS, somtijds voor de voorgaande gebr. en weinig werkzaam. — Ook in de Veeartsenijkunst. SEMEN A. S. is geheel ongebr.

IX. ARCHANGELICA HOFFM. Calycis margo 5- dentatus. Petala elliptica, integra, acuminata, acumine incurvato. Fructus a dorso subcompressus, mericarpis margine hiantibus, (raphe subcentrali), utrinque 2- alatus. Mericarpia jugis crassiusculis carinatis, tribus dorsalibus elevatis, 2 lateralibus in alam duplo latiore dilatatis. Albumen pericarpio non adhaerens, nucleum liberum, vittis copiosis undique tectum constituens. Carpophorum 2- partitum.

B. (176) 1. A. OFFICINALIS HOFFM. Caule glabro tereti stri-

ato, f. bipinnatis, foliis ovatis subcordatisve inaequaliter serratis, terminali trilobo, lateralibus subbilobis, petiolis superioribus saccato-inflatis, involucellis glaberrimis. — *Syn.* Angelica Archangelica L. — *Gr.* langs rivieren, beekjes enz. in de valleijen en op hooge bergen van N.- en middel-Europa. — *Bl.* Jul.—Aug. ♂. — *Ec. D.* 279, 280 H. VII. 8.

G. D. De wortel RADIX ANGELICÆ (SATIVÆ). Vroeger takken, kruid en zaden.

— *E.* Reuk zeer sterk, geurig. Smaak aanvankelijk zoet, dan bijtend, scherp, bitter.

B. Weinig vlugtige olie, bitter-scherpe weekhars 6,7, bittere extractstof 12,5, gom 33,5, Inuline 4, in Potaschloog oplosb. stof 7,3, houtvezel 30,0, water 6 (JOHN). — BUCHOIZ en BRANDES vonden van eene heele vlugtige olie 0,7, weekhars 6,02, extractstof 26,40, gom 31,75, zetmeel 5,40, apothema 0,66, eiwitstof 0,97, water 17,5.

W. Sterk vlugtig prikkelend voor de ingewanden, de slijmvliezen, zijnen prikkel zelfs op het vaat- en zenuwstelsel uitbreidend. Gelijktijdig eenigzins tonisch.

G. Bij adynamische aandoeningen, vooral met zwakte der ingewanden en longen verbonden, in POEDER (10—20 gr.), PILLEN en INF. (2 dr. — 1 onc op 4—6 onc., om de 1—2 u. 11.)

P. EXTRACTUM en TINCTURA ANGELICÆ. Vroeger RAMI CONDITI A. Overigens een bestanddeel van SPIRITUS A. COMPOSITUS, TINCT. PIMPINELLÆ COMP.

X. FERULA TOURNEF. Calycis margo brevis, 5-dentatus. Petala aequalia, ovata, integra, acuta, apice inflexo. Stylopodium convexum, stylus in fructu recurvatus. Fructus a dorso compressus, margine dilatato planiusculo circumdatus. Mericarpiorum juga 3 filiformia, tenuia, 2 lateralia obsoleta, in marginem dilatatum diffluentia. Vallecule 3-vittatae. Albumen planum. Carpophorum liberum.

B. (177) I. F. ASA FOETIDA L. Caule simplici, tereti, vaginis aphyllis tectus; f. radicalibus ternato-compositis, foliis simpliciter aut duplicato pinnatifido-sinuatis, laciniis oblongis obtusis Umbellis plerumque nudis. — *Gr.* op de bergen van Persië 4 6—9'. — *Ec. D.* 293. KÄMPFER *Amoen. exot.* p. 536. Sinds dezen schrijver, die de pl. in Persië zag, heeft niemand berigt over haar gegeven.

B. (178) 2. F. PERSICA W. Caule tereti, glauco, f. ternatodecompositis, segmentis remotis, decursive pinnatifidis, laciniis lineari-lanceolatis, apice dilatatis, incis. Umbella primaria sessili. Involucrum et involucella o. — *Gr.* in Persie 2. 2'. — *Ic.* ANDREW *Bot. Reposit.* 558. *Philos. Transact.* T. 75. I. Tab. 3,4.

G. D. Van beide soorten het door insnijdingen uit den wortel vloeijende en gedroogde melksap: ASA FOETIDA sive GUMMI RESINA ASÆ FOETIDÆ. Duivelsdrek.

E. Riekt zeer doordringend, onaangenaam naar knuflook, smaak evenzoo, bitter-scherp.

B. Vlugtige olie, hars en gom; veel Carbonas en Sulphas Calcis; ook een weinig Phosphorus. (N. V. ES.) — Hars 48,85, vlugtige olie 4,6, gom 19,4 met sporen van potasch- en kalkzouten met zwavel-, phosph., azijn- en appelzuur; plantenslijm 6,4, extractstof met Acetas en Malas Potassae 1,4, Malas Calcis 0,4, Sulphas Calcis met sporen van Sulphas Potassae 6,2, Carbonas Calcis 3,5, oxydum ferri en alumina 0,4, water 6,0, vreemde bijmengsels, vezels 4,6 (BRANDES).

W. Vlugtig prikkelend, bedarend, ontspannend op het zenuwstelsel, vooral der ganglien; het lymphat. stelsel en de slijmvliezen prikkelend, hunne afscheidingen bevorderend.

G. Tegen klierverstopping, slijmophooping aller organen; krampen der ingewanden, en ademhalings-werktuigen, tegen Hysterie en Hypochondrie; in PILLEN, EMULSIE, zelden in POEDER. — *Uitwendig* tot verdeling van zwellingen enz. — Was reeds bij de oudste Grieksche artsen, HIPPOCRATES ENZ. onder den naam van σιλφίον bekend.

P. TINCTURA ASÆ FOETIDÆ SIMPLEX en VOLATILIS. Een bestanddeel van EMPLASTRUM FOETIDUM, PILULÆ GUMMOSÆ.

Vroeger hield men F. ASA FOETIDA voor de eenige moederplant van deze *gummi-resina*, en meende, dat F. PERSICA de thans naauwlijks gebruikelijke GUMMI-RESINA SAGAPENUM gaf. Deze schijnt echter van eene nog niet goed gekende schermplant afkomstig te zijn. Bevat hars 50,29, vlugtige olie 3,73, gom 32,72, plantenslijm 4,48, Malas en Sulphas Calcis 0,85, Phosphas Calcis 0,27, vreemde bijvoegsels 4,3, water 4,6 (BRANDES).

B. (179) FERULA OPOPANAX SPR. (*Syn.* Pastinaca Opopanax L.,

Opopanax Chironium Koch.) *Gr.* in Z. Europa en K. Azië. 4. 6'. — *IC.* D. 292, geeft GUMMI-RESINA OPOPANAX, insgelijks van prikkelende werking, maar alleen als bestanddeel van eenige verouderde Praeparaten belangrijk. Opopanax bevat vluchtige olie 6 p.C., hars 42, gom 33, een weinig was, extractstof, appelzuur, zetmeel (PELLETIER).

XI. DOREMA DON. Calycis margo obsoletus. Petala . . . (incognita). Stylopodium convexum, medio impressum. Stylus Fructus a dorso compressus, margine plano circumdatus. Mericarpiorum juga dorsalia 3 filiformia, tenuissima, lateralia 2 ad marginem. Vallecule 1-vittatae. Vittae 4 in commissura. Albumen planum. Carpophorum liberum, bipartitum.

(180) 1. D. ARMENIACUM DON. f. subduplicato-pinnatis, umbellis racemosis; umbellulis globosis, brevedunculatis, floribus sessilibus, lana involutis. — *Syn.* Peucedanum Ammoniacum FR. NEES AB ES. — *Gr.* in Armenië. 2; eene groote plant.

G. D. Het uit alle deelen der plant uit wonden vloeijende en verharde melksap: GUMMI seu G. RESINA AMMONIACUM.

E. Riekt sterk, onaangenaam; smaak aanvankelijk zoet, dan walgelijk bitterachtig, iets scherp-harssig. — Tusschen de hars vindt men de zaden der plant, welke met diegenen, welke FISCHER uit Persië aan TRFVIRANUS zondt, geheel overeenstemmen.

B. Vluchtige olie 4, hars 72, gom 22,4 Bassorine 1,6 (BUCHOLZ). Hars 70, gom 18,4, Bassorine 4,4, vluchtige olie en verlies 7,2 (BRACONNOT).

W. Eenigzins met Asa foetida overeenkomend, doch meer op de slijmvliezen en lymphat. vaten dan op het zenuwstelsel, derhalve meer resolvens dan antispasmodicum.

G. Zoo als Asa foet., vooral bij blennorrhoe, ophoping van slijm, verstoppingen van klieren, hydrops, in PILL.

P. LAC, TINCTURA, SYRUPUS, EMPLASTRUM en SAPO AMMONIACI. Vroeger geloofde men, dat deze gomhars van FERULA ORIENTALIS L. of PERSICA W., of BUBON GUMMIFER L. of HERACLEUM GUMMIFERUM W. afkomstig was. — De thans bekende moederplant is echter nog niet nauwkeurig genoeg bekend, om er eene goede beschrijving van te kunnen geven.

PEUCEDANUM OFFICINALE L. Gemeene Varkensvenkel F. B. Sept. 1, 1. p. 256. — *Gr.* op weilanden enz. door bijkans Europa. 2+. — *IC.*

H. VII. 4. De wortel RADIX PEUCEDANI, bevat volgens SCHLATER een bijzonder kristalliseerbaar beginsel: *Peucedanine*; — was weleer tegen verhoogde sensibiliteit, asthma, obstructien, uitwendig tegen zweren enz. gebr., en in onze dagen op nieuw tegen scabies uitwendig, en als confortans tegen zwakke ingewanden inwendig aanbevolen.

PEUCEDANUM OREOSELINUM MÖNCH. (*Syn.* Athamanta Oreoselinum L.)
Gr. op drooge weilanden, heidevelden in Europa 2½. — *Ic.* H. VII.
 3. RADIX, HERBA en SEMEN OREOSELINI sive API MONTANI, als zacht prikkelend, zweet- en pisdrijvend geneesmiddel weleer gebr. De wortel zoude somtijds in plaats van R. PIMPINELLE voorkomen, maar hij is dikker, meer in de lengte rimpelig, en meer bitter en minder scherp van smaak.

P. CERVICARIA KOCH. (Athamanta L.) gaf vroeger de RADIX GENTIANÆ NIGRÆ seu CERVICARIÆ NIGRÆ.

THYSSELINUM PALUSTRE HOFFM. (*Syn.* Selinum palustre L.) *Moeras Melk-Eppe F. B. Sept.* I, 1. p. 245. — *Gr.* in moerassen, vochtige weilanden enz. in Europa ♂. De wortel in onze tijden op nieuw aanbevolen tegen epilepsie. Bevat vlugtige en vette olie, gele kleurstof, gom, slijmsuiker en een eigendommelijk zuur.

B. CUMINUM CYMINUM L. *Roomsche Komijn.* — *Gr.* in Egypte. Ethiopië; in Z. Europa gekweekt. ☉ — *Ic.* D. 288. H. VII. 18. De vruchten, SEMEN CUMINI seu CYMINI, waren als opwekkend en windbrekend middel in gebruik even als gewone komijn, maar sterker van werking, zelfs meer of minder walgelijk en verdoovend; thans bijkans obsoleet.

XII. IMPERATORIA L. Calycis margo obsoletus. Petala obovata, in lacinulam inflexam coarctata, emarginata vel subintegra. Fructus a dorso plano-vel lenticulari-compresso, margine dilatato complanato cinctus. Mericarpi jugis subaequidistantibus; 3 intermediis filiformibus; 2 lateralibus obsoletioribus margini dilatato contiguis vel in eundem abeuntibus. Semen antice planum. Valliculae 1—3- vittatae; vittae commissurales superficiales. Carpophorum 2- partitum.

B. (181) 1. J. OSTRUTHIUM L. f. biternatis, foliolis lato-ovatis duplicato-serratis, lateralibus bifidis, terminalibus trifidis, vaginis amplis. — *Syn.* Peucedanum Ostruthium Koch. — *Gr.* in Zwitserland op de Alpen, in Duitschl. op de Sudeten, Ertzgebergte enz. 2½. — *Bl.* Jun. Jul. — *Ic.* D. 290. H. VII. 15.

G. D. De wortelstok: RADIX IMPERATORIÆ, seu OSTRUTHII seu IMPERATORIS. Meesterwortel.

E. Reuk sterk geurig, naar Rad. Angelicæ; smaak scherp geurig, bijtend, langdurend.

B. Vluchtige olie en scherpe hars; eene scherpe kristalliseerbare stof *Imperatorine*, met Piperine verwant, van 4 onc. eenige druppels (WACKENRODER). — Lugtdrooge wortel bevat: hars, imperatorine, vette en vluchtige olie 16,0, in water en alcohol opl., door tinct. gall. gepraecip. extract 5,6, in water opl. extract, gom en zouten 8,8, in kokend water opl. extr. en zetmeel 9,2, vezels 41,2, water en verlies 19,0 (KELLER).

W. Prikkelend, op de werktuigen der spijsvertering, de longen, en het lymphat. stelsel.

G. Bij asthen. aandoeningen zoowel chronische als koortsige enz. in POEDER, PILLEN, INF.; meer in de Veeartsenijkunst.

P. Verouderd, AQUA, OLEUM, EXTRACTUM en ESSENTIA IMPERATORIÆ.

B. (182) ANETHUM GRAVEOLENS L. *Dille Pastinake F. B. Sept. I, 1. p. 257. — Syn.* Pastinaca Anethum Spr. — *Gr.* in Egypte, Z. Europa; bij ons in tuinen. — *Bl.* Jun. Jul. ☉. — *Ic. D. Suppl. I. 8. H. VII. 17.* — De vruchten, SEMEN ANETHI, van sterk geurigen, eenigzins komijnachtigen reuk en verwarmenden smaak, in werking eenigzins aan Venkel gelijkend, worden in POEDER en INFUSIE tot bevordering der melkafscheiding, als maagopwekkend en windbrekend geneesmiddel gebr.; doch zeldzaam, even als de Praep. — OL. ANETHI, OL. ANETHI COCTUM, AQUA A.; de HERBA is obsoleet.

PASTINACA SATIVA L. *Moes Pastinake F. B. Sept. I, 1. p. 255. — Ic. H. VII. 16.* De wortel, RAD. P. S. van zoeten onaangenaam geurigen smaak, vroeger tegen allerhande ziekten, tusschenpoozende koorts enz. gebr. thans naauwlijks als diaeteticum. SEMEN P. was een diureticum. Bevat zetmeel 1,76, eiwit 2,09, slijmsuiker 5,49, pectine en extract 3,57, plantenzevel 7,66, water 79,45 (CROHÉ).

XIII. GALBANUM DON. Calyx... Corolla... Fructus a dorso compressus. Mericarpia jugis filiformibus elevatis, obtusis, primariis 5, lateralibus marginantibus, secundariis 4, minus prominulis. Valleculae non vittatae; vittis 2 commissuralibus.

(183) I. G. OFFICINALE DON. Men kent van deze plant en-

kel het zaad, waarna Don het geslacht bepaald heeft, hetwelk van SILER door de *valleculae dorsi evittatae* verschilt. — *Gr.* in de Levant. 2.

G. D. Het gedroogde melksap: GALBANUM seu GUMMI RESINA GALBANUM.

E. Riekt onaangenaam balsamisch; smaak bitter-scherp-harsig, verwarmend.

<i>B.</i>	MEISNER.	PELLETIER.
hars	65,8	66,86
gom	27,6	19,28
plantenslijm	1,8	—
vlugtige olie	3,4	} 6,34
water	2,0	
sporen van malates	—	—
onoplosb. deelen	2,8	7,52

W. Zoo als de overige gomharsen verwarmend, de voedingsorganen opwekkend, vooral ook den uterus, tevens het vaat- en zenuwstelsel vlugtig prikkelend.

G. Bij verstoppingen der klieren, atonie van den uterus en de slijmvliezen, met algemeene zwakte, inwendig in PILLEN en EMULSIE, uitwendig in PLEISTERS, tegen oogziekten de TINCTURA.

P. De vlugtige olie: OLEUM GALBANI: verder: TINCTURA [GALBANI; EMPLASTRUM DE GALBANO; een bestanddeel van vele andere pleisters.

Vroeger hield men BUBON GALBANUM L. en B. GUMMIFERUM L. (*Ic. D.* 289), twee in Z. Afrika wassende pl. voor de moederplanten der galbanumhars. — Het was reeds aan LOBEL gelukt, een der tusschen de galbanumhars voorkomende zaden tot kieming te brengen. Men vindt deze plant, welke men voor de moederplant dier stoffe hield, beschreven en afgebeeld onder den naam FERULA GALBANIFERA, in zijne *Observat. Stirp.* p. 451. Later twijfelde men, waartoe men deze plant brengen moest, tot dat DE CANDOLLE en KOCH haar voor *Ferula nodiflora Jacq* herkenden. Hoezeer nu de zaden dezer plant tusschen het galbanum voorkomen, zijn zij toch volgens Don niet de zaden der echte galbanumplant.

XIV. DAUCUS L. Calycis margo 5-dentatus. Petala obovata, emarginata cum lacinula inflexa, exteriora radiantia, profunde 2-fida. Fructus a dorso lenticulari-compressus. Meri-

carpia jugis secundariis 4, aequalibus, alatis, ala in seriem simplicem aculeorum fissa vel ad basin usque partita. Valleculae sub jugis secundariis 1- vittatae. Albumen complanatum, postice convexiusculum.

B. (184) 1. D. CAROTA L. Caule hispido, f. 2—3- pinnatis, opacis, pinnulis pinnatifidis, laciniis lanceolatis, cuspidatis, involucri foliolis trifidis pinnatifidisque umbellulam subaequantibus, aculeis diametrum transversum fructus oblongo-ovalis aequantibus. *Gemeene Peen F. B. Sept. I, 1. p. 247.* — *Gr.* op de weilanden, langs de wegen, enz. door geheel Europa. Veel gekweekt en veredeld. — *Bl.* Jun. tot herfst ♂. — *Ic. D. 287. H. VII. 2. Bat. 93.*

G. D. De wortel der gekweekte plant: RADIX DAUCI SATIVI.

E. Reuk eigenaardig, zwak geurig; smaak zoet, iets slijmig, zeer weinig geurig.

B. Slijmsuiker en aromatieke vluchtige olie, witte vette olie, kristalliseerbare harssige roode kleurstof. (Caroline van WACKENRODER), appelzuur, zetmeel, pectinezuur in groote hoeveelheid (VAUQUELIN).

W. Voedend, involverend, verzachtend, oplossend. Het pectin met iets suiker en aroma in dezen gekweekten wortel aanwezig, schijnt een voortreffelijk voedsel uit te maken. — WACKENRODER schrijft aan de Carotine de wormdrijvende krachten der peen toe.

G. Tegen verstoppingen, ingewandswormen, steen, heeschheid, apthae; uitwendig tegen zweren, kanker, verbrandingen, de gekneusde versche wortel als PAP, het VERSCHE SAP en het AFKOOKSEL.

P. ROOE DAUCI.

De vruchten der wilde plant, SEMEN DAUCI SYLVESTRIS, veel vluchtige olie bevattend en van diuretische werking, zijn even als derzelve wortel, welke houtachtig is en eenen scherperen reuk en smaak heeft dan de gekweekte, buiten gebruik.

2. D. GUMMIFER LAM. (D. hispanicus Gouan.) aan de zeekusten van Z. Europa, wordt door sommigen voor de moederplant van EDELLIUM SICULUM gehouden, thans geheel ongebruikelijk en wel te onderscheiden van het echte EDELLIUM.

B. ANTHRISCUS CEREFOLIUM HOFFM. (*Syn.* Scandix Cerefolium L. Chacrophylum sativum Lam.) *Tuin Kervel F. B. Sept. I, 1. p. 249. Gr.* In Europa op akkers enz. veel gekweekt. ☉. — *Ic. H. VII. 14*

De geurige bladen: HERBA CEREFOLII seu CHEROPHYLLI zijn zacht opwekkend, pisdrijvend, somtijds bij verstoppingen gebr. ook *uitwendig* tot verdrijving der melk, oplossing van zogklonters enz.

A. SYLVESTRIS HOFFM. (*Syn.* Chaerophyllum sylvestre L.). *Wilde Kereel* F. B. Sept. t. a. p. — *Gr.* door geheel Europa. γ . — *Ic.* D. Suppl. I. 4. H. I. 33. De bladen, HERBA CHEROPHYLLI SYLVESTRIS seu CICUTARIÆ, voor ligt narcotisch gehouden, en vooral tegen kanker en syphyl. ziekten aanbevolen, en daarom zelfs in de nieuwe *Pharmacop. Boruss.* vermeld.

(185) MYRRHIS ODORATA SCOP. (*Syn.* Scandix odorata L. Chaerophyllum odoratum Lam.) *Gr.* In bergstreken van middelen Z. Europa γ . — *Ic.* Plenck 206. De bladen HERBA MYRRHIDIS seu CICUTARIÆ ODORATÆ seu CEREFOLII HISPANICI van sterk anijsachtigen reuk, in borstziekten gebruikt; gewoonl. SUCCUS EXPRESSUS. — De wortel en zaden geheel obsoleet.

XV. CONIUM L. Calycis margo obsoletus. Petala obcordata, subemarginata cum lacinula brevissima inflexa. Fructus a latere compressus, ovatus. Mericarpa jugis 5, prominulis, undulato-crenulatis, aequalibus; lateralibus marginantibus. Vallecule multistriatae, evittatae. Albumen sulco profundo angusto incisum.

B. (186) 1 C. MACULATUM L. Caule glaberrimo maculato, f. tripinnatis, foliis lanceolatis pinnatifidis, involucellis lanceolatis umbellulis brevioribus. *Gevlekte Scheerling* F. B. Sept. I, 1. p. 253. V. G. p. 134. — *Syn.* Cicuta maculata Lam. — *Gr.* langs de wegen, om steden, door geheel Europa, O. Azië; in Amer. verwilderd. — *Bl.* Jul.—Aug. ♂. — *Ic.* D. 282. H. I. 31. Bat. 104. V. G. Tab. XXII.

G. D. De bladen: HERBA CICUTÆ seu CONII.

E. Reuk walgelijk-verdoovend (naar katten-pis), vooral onder het kneusen, en bij het verwelken; smaak onaangenaam bitter-zout-scherp.

B. Eene verdoovende hoogst giftige loozoutachtige stoffe van vlugtigen aard: Coniine is het eigenlijke principium activum, overigens heeft de plant bijkans dezelfde samenstelling als witte kool; het sap namelijk bestaat, volgens SCHRADER uit: groen zetmeel 0,80, planten-eiwit 0,31, hars 0,15, gomachtig extract 3,52, extractstof 2,73, en vele zouten.

W. Scherp-vergiftig; de vegetative organen, in kleine giften, opwekkend, het zenuwstelsel bedarend, verdoovend.

G. Bij klier-verstoppingen en verhardingen, kramp- en pijnlijke ziekten, kanker: het FOEDER in- en uitwendig (eenige grein) de *Herba* in CATAPLASMATA en INFUS. ($\frac{1}{2}$ onc op 1 ℥) tot waschingen, beddingen.

P. Het ingedikte sap: SUCCUS INSPISSATUS seu EXTRACTUM CUCUTÆ seu CONII (1—10 gr. dagelijks). — EMPLASTRUM, OLEUM (de Infusie met olie), zeldzaam TINCTURA. — De SEMINA zijn obsoleet.

Verwisseling kan met andere wilde Schermbloemigen, als *Anthriscus sylvestris*, ligtelijk plaats grijpen, kan echter met een botanisch oog gemakkelijk onderkend worden, wanneer men acht geeft op de bruin-gevlakte stengen, de gekartelde vruchtribjes, enz. — Men verwerpe steeds alle Herb. Conii, die ook maar eenigzins *behaard* en geheel zonder reuk is, zijnde dezelve dan zonder twijfel vervalscht. Men verwarre deze plant niet met CUCUTA VIROSA L. of *vergiftige Waterscheerling* *F. B. Sept. I, p. 243*, wegens de overeenkomst der benaming. Deze Cicuta was vroeger insgelijks gebruikelijk, en werd voor krachtiger gehouden dan Conium. — *Ic. D. 285. H. I. 37. V. G. Tab. XXI.* De bladen HERBA CUCUTÆ AQUATICÆ. *Vergel. V. G. p. 128.*

XVI. CORIANDRUM L. Calycis margo 5-dentatus. Petala obovata, emarginata cum lacinula inflexa. Fructus globosus. Mericarpia jugis primariis 5, depressis, flexuosis, lateralibus ante marginem accessorium positis; secundariis 4 magis prominulis carinatis. Vallecule evittatae. Albumen excavatum, membrana soluta tectum.

B. (187) 1. c. SATIVUM L. Caule tereti, f. decompositis lucidis, foliolis linearibus obtusiusculis. — *Gewone Kervel.* — *Gr.* in Z. Europa, in den Orient, enz. tusschen het koorn. Bij ons gekweekt. — *Bl. Jun.—Aug. ☉.* — *Ic. D. 286. H. VII. 13.*

G. D. De vruchten: SEMEN CORIANDRI.

E. De plant stinkend naar weegluizen. — De rijpe vruchten aangenaam geurig; smaak zoetachtig-geurig, iets scherp.

B. Vlugtige olie 4,70, coriander-stearine 60,00, coriander-elaine 70,00, gekleurde extractstof met Malas Potassae 40,00, stikstof bevattende slijm met een plantenzuur zout, met kalkbasis en een spoor van Ac. tannicum 75,00, houtvezel 652,00, water 97,00, — op 1000 deelen luchtdrooge Sem. Cor. (TROMMSDORFF).

W. De ingewanden opwekkend, windbrekend. Het versche kruid zoude duizeligheid en geestverwarring veroorzaken.

G. Bij zwakke spijsvertering, slijmophooping, tegen koorts, enz, in POEDER. INFUS. zelden; menigvuldig als geurig bijvoegsel bij geneesmiddelen, als: senna, jalappe en spijzen.

P. Met suiker bereid: CONFECTIO SEM. CORIANDRI. OLEUM, AQUA c. zijn obsolete.

(188) c. BIEBERSTEINI LEDEB., met de voorgaande zeer verwant, schijnt geheel dezelfde krachten te bezitten en op gelijke wijze gebruikt te kunnen worden. — *Gr.* in Z. Rusland.

Vroeger waren nog sommige andere Umbelliferae gebruikelijk: SESELI TORTUOSUM L. gaf SEMEN SESELEOS; HELOSADIUM AMMI KOCH: SEM. AMMEOS VERI; AEGOPODIUM PODAGRARIA L. de HBA PODAGRARIÆ; SILAUS PRATENSIS K. de HBA en SEM. SILAI; OENANTHE FISTULOSA L. de HBA OEN. AQUATICE; MEUM MUTELLINÆ K. de RAD. MUTELLINÆ; SMYRNIUM OLUS ATRUM L. de RAD. en SEM. SMYRNII; TORDYLIUM OFFICINALE L. RAD. en SEM. TORDYLI; ATHAMANTA MACEDONICA K. SEMEN PETROSELLINI MACEDONICI, SCANDIUM PECTEN L. HBA PECTINIS; AMMI MAJUS: SEMEN A. VULGARIS; SIUM LATIFOLIUM L. RAD. en HBA SII PALUSTRIS; S. NODIFLORUM L. HERBA S. N.; HERACLEUM SPHONDYLIUM L. RAD. en HBA BRANCE UR-SINE GERMANICÆ.

Fam. ARALIACEÆ JUSS. — (K. II. 128)

PANAX QUINQUEFOLIUM L. *Gr.* in N. Amerika en N. Azië, vooral in N. China. Ψ . De penvormige bijkans onverdeelde wortel geeft de RADIX GISENG, in China als versterkend geneesmiddel vermaard, en ook naar Eurapa overgebracht, doch daar en in N. Amer. weinig of geheel niet gebruikt, daar de lofspraken dar Chinezen niet bevestigd werden. Sommigen gelooven, dat met dezelve synonym is de NINSING-WORTEL (Vergel. Sium p. 113.) — *IC.* BIGELOW *med. Bot* II. 29. Volgens von SIEBOLD wordt deze wortel van twee soorten van PANAX verzameld, welke als verscheidenheden der bovenvermelde kunnen beschouwd worden. Volgens hem is dezelve nog steeds in hetzelfde aanzien. Hij zag in Japan een doosje met 10 wortels, hetwelk voor f 600 verkocht was. — De N. Amerikanen drijven eenen zeer winstgevendenden handel met dezen bij hun te lande groeienden wortel, naar China.

HEDERA HELIX L. *Gemeene Klimop F. B. Sept.* I, 1. p. 205. — *Gr.* langs muren en oude boomen klimmende, door geheel Europa. \S . *IC.* H. IV. 14. Men gebruikt thans zeer zelden de bladen, het hout, de bessen en de, in warmer landen uit den stam vloeijende

hars, FOLIA, LIGNUM, BACCÆ EN RESINA HEDERÆ. De bladen, van zwak balsam. reuk en scherpen smaak, even als het hout (in ronde kogeltjes gedraaid) worden tot het verbinden van fistels gebr.; ook tot zuivering van oude zweren. De bessen zijn zweet-, braakwekkend en purgatief. De hars bestaat volgens PELLETIER uit: hars 23, gom 7, een weinig appelzuur, en houtvezel 60 pC.; was tegen slijmziekten en opgestopte menstrua gebr.

ARALIA NUDICAULIS L. Gr. in bosschen van N. Amerika, waar de wortelspruiten voor Sassaparille gebruikt worden, onder welke ook bij ons de Aralia wortel zoude voorkomen. — Ic. RAFINESQUE Med. Bot. I, 8. D. Suppl. IV. 16. — Van A. SPINOSA, een doordragende Amer. boom, worden de bladen, schors en bessen tegen Syphylis enz. in N. Amer. gebr.

Fam. CORNEÆ DC. — (K. II. 121).

CORNUS FLORIDA L. Gr. in N. Amerika $\frac{1}{2}$. — Ic. Botan. Mag. 526. De schors van dezen heester, waarin men een naar Chinine gelijkend loogzout *Cornine* vond, is tegen koorts aldaar aanbevolen.

C. MASCULA L. Ic. Plenck 64. Kornoeljeboom, in Z. Europa wild, bij ons in tuinen. De vruchten, FRUCTUS CORNI, zijn thans obsolete.

Fam. LORANTHACEÆ DON. — (K. II. 120).

(189) VISCUM ALBUM L. Wit Vogellijm F. B. Sept. I, 2, p. 703. — Een parasiet-heester op velerlei boomen in Europa. 2'. — Bl. Maart, Apr. — Ic. D. 267. H. IV. 24.

G. D. De jongere met groen-gele schors bekleedde takken met de bladen, VISCUM ALBUM, LIGNUM VISCI QUERCINI seu ST. CRUCIS.

E. Reuk der versche schors en bladen, gekneusd, onaangenaam; smaak zoet-bitter. Het hout zonder reuk en smaak.

B. Slijm, bittere extractstof, een vlugtig beginsel.

W. Zacht krampstillend.

G. Tegen epilepsie, chron. kramp-ziekten, slijmvloeiingen, longziekten, in POEDER, INF. en DECOCT. zelden. — De bessen geven den bekenden vogellijm.

Dat de oudere geneeskundigen onder *Viscum quernum* dit gewas, en niet den aanverwanten parasiet-heester van de eiken van Z. Europa, *Loranthus europæus* L., verstonden, heeft ZUCCARINI tegen REICHENBACH aangetoond.

Fam. XXXV. CAPRIFOLIACEÆ JUSS. *excl. sect. 2 et 4.*

Calyx superus, limbus 2—5- fidus vel subinteger. Corolla monopetala, ovario imposita, limbus 4—5- fidus. Stamina corollae inserta, libera, laciniis numero aequalia et alterna, vel dupla vel 4 didynama. Ovarium 3—5- locale; loculis 1-pluri-ovulatis, ovulis pendulis. Fructus baccatus, saepe 1-locularis. Embryo in centro albuminis, radícula ad hilum versa. (Fructus interdum ex ovarii 2 connatis formatus, calycibus 2 coronatus). — (K. II. 116).

De *Caprifoliaceën* zijn heesters uit de gematigde luchtstreken, met tegenoverstaande bladen, bijkans zonder steunblaadjes, door de structuur der bloemen eenigzins van de overige *Caliciflorae* afwijkend.

Eigenschappen. De bladen schijnen veelal zamentrekkend te zijn, sommige bessen even als de *schorssen* purgerend, sommigen eetbaar; de bloemen van eenigen zijn zweeidrijvend. Ook de wortel bezit hij enkelen purgerende krachten.

I. *SAMBUCUS* L. *Calyx sub anthesi semi-superus, limbo 5- dentato. Corolla rotata, limbo 5- fido, denique reflexo. Stamina 5. Stylus o. Stigmata 3, sessilia. Baccæ 3—5- sperma.*

B. (190) I. s. *NIGRA* L. *Caule fruticoso subarboreo, stipulis verruciformibus vel nullis, corymbi ramis primariis quinatis. Zwarte Vlier F. B. Sept. I, 1. p. 259. — Gr. op woeste plaatsen, langs hagen, slooten enz. door gansch Europa en een gedeelte van Azië. — Bl. Jun. † (heester of boom). — Ic. D. 266. H. IV. 16.*

G. D. De bloemen en vruchten; *FLORES en BACCÆ SAMBUCI seu GRANA ACTES.* — Ook *FOLIA en CORTEX INTERIOR.*

E. Reuk der bloemen eigendommelijk, sterk balsamiek, eenigzins onaangenaam en verdoovend; smaak slijmig-bitter, zwak aromatisch. De bessen bevatten een donker-paarsch sap, hebben eenen eigendommelijken, onaangenaamen reuk, en zoetachtig-zuren tevens iets bitteren smaak. De binnenbast heeft eenen onaangenaamen reuk en smaak; ook de bladen, doch zwakker.

B. Bloemen vlugtige gekristalliseerde olie, met hars, looistof, stikstofhoudende extractstof, sporen van zwavel, kleefstof, eiwit-

stof, appelzure, zeezoutzure en zwavelzure zouten (ELIASON); *bessen*: slijmsuiker en kleurstof.

W. De *bloemen gedroogd*: diaphoretisch, zacht opwekkend, *versch* ook zwak verdoovend en purgerend; der *bessen* zweet- en pisdrijvend, even als de oliehoudende zaden zacht purgerend. *Schors* en *bladen* purgerend, pisdrijvend, braakwekkend. In groote giften zoude de *schors* zelfs vergiftig kunnen worden.

G. *Bloemen* als een zacht zweetmiddel bij acute en chronische ziekten, in INFUSIE, *uitwendig* tegen koude zwellingen, roosachtige en catarrhale ontstekingen als zacht prikkelend en verdeelend geneesmiddel in PAPPEN en DROOG; de *bessen* bij Hydrops, Catarrhus, Rheumat., in de Praep.—De *schors*, thans zeldzaam gebr. even als de *bladen* vooral tegen Hydrops.

P. Der *Flores*, de gedestill.: AQUA SAMBUCI, zeldzaam ACETUM s. Der *bessen*, ROOB SAMBUCI. — De bloemen een bestanddeel van SPECIES enz.

(191) 2. s. EBULUS L. Caule herbaceo verruculoso, stipulis foliaceis ovatis serratis, corymbi ramis primariis ternatis. *Lage Vlier F. B. Sept. I, 1. p. 259.* — *Gr.* als de voorgaande. 2. — *Ic. D. 265. H. IV. 15.* De *bessen*, BACCÆ EBULI of eigenlijk de daaruit bereide ROOB EBULI, sterker van werking als R. SAMBUCI, wordt nog zeldzaam als zweet- en pisdrijvend geneesmiddel gebruikt, terwijl RADIX, CORTEX INTERIOR, FOLIA en FLORES EBULI geheel obsoleet zijn. De sterk purgerende werking der *bessen*, vooral der zaden, der bloemen en bladen kan zelfs tot vergiftiging aanleiding geven (ROB. CHRISTISON).

VIBURNUM OPULUS L. *Gewone Sneeuwbal F. B. Sept. I, 1. p. 259* gaf vroeger: CORTEX, FLOR. en BACCÆ SAMBUCI AQUATICI.

LONICERA PERICLYMENUM L. *Bosch Kamperfoelie F. B. Sept. I, 1. p. 194.* — *Ic. Bat. 23.* — *Gr.* in Europa. *Schors*, bladen, bloemen en *bessen* waren vroeger gebr.

DIERVILLA CANADENSIS W. gaf STIPITES DIERVILLE.

SYMPHORIA GLOMERATA PURSH. gaf STIP. en RAD. SYMPHORICARPI.

Fam. XXXVI. RUBIACEÆ JUSS.

Calyx adnatus, limbo saepissime 4—5-partito persistente; quandoque obsoleto. Corolla decidua, epi-seu subperi-gyna, monopetala, 4—5, rarissime 3-fida, lobis aequalibus, aestivatione

valvatis seu imbricato-contortis. Stamina epipetala, petalis alterna, numero aequalia, libera. Antherae incumbentes biloculares, loculis parallelis rima longitudinali dehiscentibus. Germen ex ovariiis saepe 2, nunc 4—6, concretis, 1- multi-ovulatis, compositum, indeque 2—6- loculare, raro 1- loculare, 1- ovulatum. Placentae centrales. Ovula erecta seu in angulo loculorum centrali affixa. Stylus 1 aut 2. Pericarpium saepe indehiscens. Semina, ubi definita, erecta seu peltata. Albumen durum corneum. Embryo inclusus saepe erectus, radícula ad hilum posita. — (K. H. 112).

De *Rubiaceën* vormen 'eene zeer talrijke Familie, welke tegenwoordig in meerdere familien gesplitst wordt. Indien wij de afdeeling der *Stellatae* (aan de koude en gematigde gewesten eigen) uitzonderen, behooren bijkans allen in de heete luchtstreken te huis. — Zij zijn kruiden, heesters of boomen met tegenoverstaande of kransvormende, onverdeelde en gaafrandige bladen, allen, behalve de kransvormende, met steunblaadjes voorzien, welke somtijds in eene, de bladstelen verbindende, scheede, zamengegroeid zijn. De gewoonlijk tweeslachtige bloemen staan dikwijls in driegaffelige bijschermen, pluimen of hoofdjes.

Eigenschappen. Het is bijkans onmogelijk over de zamenstelling en krachten iets in het algemeen te bepalen, daar van de 130 geslachten dezer Familie, naauwlijks 10 ten opzichte van kracht en zamenstelling eenigzins bekend zijn. Van deze echter verzamelt de mensch aller voortreffelijkste geneesmiddelen. — De krachten der onderscheidene afdeelingen loopen schijnbaar zeer uiteen, zoo dat het doelmatig zijn zal, dezelve afzonderlijk te beschouwen, zoo lang als de tusschenleden, ter verklaring van dit verschil, ontbreken en de overgangen nog onbekend zijn.

De *Stellatae* bevatten in hunnen wortel niet zelden eene roode of gele zamentrekkende kleurstof, welke echter ook bij de andere afdeelingen somtijds aangetroffen wordt, b. v. de *Psychotriacae*, *Cinchonae*. De overige deelen der *Stellatae* zijn veelal zamentrekkend en zwak bitter. — Bij *Nauclea* schijnt het zamentrekkende beginsel het sterkst ontwikkeld te zijn.

Vele der boomachtige *Rubiaceën*, vooral de *Cinchonae* bevatten in de schors eene eigendommelijke bittere stoffe, onder den vorm van loozouten. De zaden der *Psychotriacae* (*Coffeaceae*)

bevatten een eigenaardig hoornachtig eiwit, hetwelk bitter en zamentrekkend is, door roosten echter bijzonder aromatisch wordt. Bij enkelen wordt dit bittere beginsel tevens braakwekkend. — Aan de wortels van vele andere Rubiaceën is een braakwekkend beginsel niet geheel vreemd, de soorten van *Galium* en vele planten der *Spermacoëen* bezitten deze eigenschap in geringe mate, welke in de *Ipecacoanha* zoo duidelijk te voorschijn komt.

I. Trib. Stellatae.

I. RUBIA L. Calycis margo obsoletus. Corolla rotata vel plana, 4—3-fida. Fructus subrotundus, didymus, baccatus, succosus.

B. (192) 1. R. TINCORUM L. Caulibus annuis, f. quaternis sensive subpetiolatis lanceolatis reticulato-venosis margine retrorsum aculeato-scabris, pedunculis axillaribus trichotomis, corollae laciniis acuminato-appendiculatis. — *Gr.* in den Orient; in Europa (bij ons in Zeeland enz.) gekweekt. — *Bl.* Jun. Jul. geel 2⁺. — *Ic. D.* 255, H. XI. 4.

(193) 2. R. PEREGRINA L. f. cum caule perennantibus quaternis sensive sessilibus lanceolatis ellipticisve aveniis margine retrorsum aculeato-scabris, pedunculis axillaribus trichotomis, corollae laciniis cuspidato-appendiculatis — *Gr.* in Z. Europa enz. *Bl.* Mei—Jun. 2⁺. — *Ic. Engl. Bot.* 851.

G. D. Van beiden de onderaardsche stok; RADIX RUBIÆ TINCORUM, *Meekrap*.

E. Reuk eigenaardig, dof; smaak zwak zoet, dan iets zamentrekkend-bitter, iets prikkelend.

B. Xanthine, Alizarine, scherpe extractstof, suiker, met riekende hars, en eene soort van was. (KUHLMANN en ZENNECK). RUNGE vindt 3 kleurstoffen: Kraprood, Krappurper, Kraporanje. JOHN vindt: roodbruin wasaardig vet 1,0, roode hars 3,0, kraprood 20,0, apothema 5,0, bruinachtige gom 8,0, houtvezel 43,5, wijnsteen en wijnsteenzuren kalk 8,0, Sulphas Potassae en Chlor-Kalium 2,0, Phosphas Calcis en Magnesiae 7,5, Silica 1,5, ijzer-oxid 0,5. — Volgens BERZELIUS tevens nog pectine.

W. Tonisch-oplossend, de beenderen der daarmede gevoedde dieren rood kleurend.

G. Bij atonische obstructien, onderdrukte menstruatie, been-

ziekten, scrophulosis, steen, vooral echter uitwendig als tonicum, in POEDER en DECOCT. — Zeer gebruikelijk als verwstof.

P. EXTRACTUM RUBLE TINCTORUM. Vroeger een bestanddeel der RADICES V APERIENTES MINORES.

GALIUM VERUM L. *Geel Walstroo* (Ic. Bat. 33). F. B. Sept. I, 1 p. 135.

G. MOLLEGO L. *Wit Walstroo* (Ic. Bat. 191) F. B. Sept. I, t. a. p. en G. APARINE L., *stekelig Walstroo* F. B. Sept. I, 1. p. 137, allen gewone inlandsche planten, waren vroeger gebruikelijk, de twee eersten tegen Epilepsie enz., de laatste tegen klier- en leverziekten. De eerste heette SUMMIT G. LUTEI, de tweede SUMM. G. ALBI. In onze tijden vonden sommigen hunne geneeskracht bevestigd. — De wortel der eerste kleurt insgelijks de beenderen rood, als Rubia.

ASPERULA ODORATA L. *Welriekend Ruwkruid* F. B. Sept. I, 1. p. 133. — Gr. in de bosschen van bijkans geheel Europa. — Bl. Mei—Jun. 2. — Ic. Plenck 53. De bloeiende en bebladerde stengen, HERBA HEPATICE STELLATE seu MATRISYLVIÆ, van aangename reuk, en bitterachtig-zamentrekkenden geurigen smaak, bevatten vlugtige olie, bittere en looistof en hebben eene zacht openmakende pisdrijvende werking. Ongebr.; alleen nog als huismiddel tegen ligte borstaandoeningen en in INFUSIE. — Ook tot kruiders wijn.

OPHIORRHIZA MUNGOS L. Gr. in O. Ind. De wortel, RAD. MUNGOS seu SERPENTUM, was weleer tegen slangenbeet, koorts enz. in gebruik.

Trib. II. Cinchoneae.

II. CINCHONA L. Calycis tubus adnatus, turbinatus, limbo 5-dentato persistente. Corolla infundibuliformis aut subrotata, limbo 5-partito explanato. Stamina 5 inclusa. Stylus filiformis, stigmatibus 2-fido. Capsula 2-locularis, 2-valvis, polysperma. Semina alata. — Corollae specierum officinalium extus hirsutae aut tomentosae.

Van de tot dit geslacht behoorende boomen, welke de bergen van Z. Amer., vooral van Peru versieren, verkrijgt men de bekende heilzame kina-schors, *Cortex Peruvianus* seu *C. Chinae*, waarvan velerlei soorten in den handel voorkomen. Het is moeilijk, somtijds zelfs geheel onmogelijk, te bepalen, van welke bijzondere soort van Cinchona deze of geene schors vergaderd wordt. Voor zoo verre dit mogelijk is, zullen wij dit bij iedere

soort opgeven. Waarschijnlijk echter zijn nog sommige soorten van dit geslacht aan de Plantenkundigen onbekend.

(194) 1. *C. CONDAMINEA* HUMB. et BONPL. f. oblongo-lanceolatis utrinque attenuatis, glabris, nitidis, subtus axillis venarum scrobiculatis, paniculis laxis trichotomis axillaribus; corollae limbo intus sericeo-hirsuto, laciniis ovatis, acutis; capsulis ovatis. — *Syn.* *C. officinalis* L. — *Gr.* in de bosschen op de bergen van Peru; op de Andes bij LOXA, Uritusinga enz. h 18'. — *Ic. D.* 260. H. VII. 37. — *Bl.* bleekrood.

G. D. Volgens GOEBEL wordt de echte LOXA-KINA (CORTEX CHINÆ DE LOXA VERUS G.) van dezen boom verzameld, welke echter thans zeldzaam voorkomt. RICHARD gelooft, dat hij enkel de QUINA FINA, alleen bij het Spaansche hof gebruikt, levere.

E. Reuk, zoo als bij alle kinasoorten eigendommelijk; smaak zwak zuur, dan sterk zamentrekkend bitter. 1 ℥ Loxa bevat volgens GOEBEL 16 gr. Chinine, 20 gr. Cinchonine.

(195) 2. *C. SCROBICULATA* HUMB. et B. f. elliptico-oblongis, utrinque acutis, glabris, superius nitidis, inferius venarum axillis scrobiculatis, paniculis condensatis; corollae limbo extus hirsuto, laciniis ovatis, obtusis, ciliatis, capsulis ovato-oblongis. — *Gr.* insgelijks op de Andes, vooral in de Prov. Jaen de Bracamoros, daar geheele wouden vormend. 30'. — *Ic. D. Suppl. I.* 1.

(196) 3. *C. PURPUREA* RUIZ et PAV. f. lato-ovatis, brevicauminatis, basi subcuneatis, superius glabris, inferius ad venas puberulis, paniculae magnae subcondensatae ramis decussatis. Corollae limbo intus hirsuto, capsulis cylindricis, demum ovato-oblongis. — *Gr.* met de voorg. — *Ic. Flor. Peruv. II. Tab. 193.*

G. D. Deze beide boomen leveren waarschijnlijk de gewone grijze Loxa-Kina, CORTEX CHINÆ DE LOXA ORDINARIA. (Met No. 2 wordt in Peru een groote handel gedreven, en heet daar Cascarilla fina).

E. GOEBEL verkreeg uit 1 ℥ 9 gr. Chinine en 12 gr. Cinchonine.

Volgens ZENKER vindt men de volgende Cryptogamen op dezelve: *Lecidea rubrica* Z., *L. leucoxantha* Z., *Lecanora punicea* Ach., *L. russula* Z., *L. atra* Ach., *L. melanoxantha* Z., *Variolaria depressa* Z., *Ferrucaria pustulata* Z., *Chiodecton sphaerale* Ach., *Parmelia Goebelii* Z., *P. melanoleuca* Z., *P. appressa* Z., *Sticta aurata* Ach., *Usnea florida* Ach., *Collema*

diaphanum Ach. — De zes laatsten vond ik zeer dikwijls. — Eene roode zwamsort, *Hypochnus rubrocinctus* Fr. — (Vergl. GOEBEL Waarenkunde III, IV, V, Tab. 5. pag. 34.

(197) 4. c. GLANDULIFERA R. et PAV. f. ovato-lanceolatis, margine undulatis subrevolutis, superius glaberrimis ad nervorum ortum glanduliferis, inferius puberulis, paniculis cymosis, calycis dentibus subulatis rubescentibus; corolla calyce triplo longiore, limbo intus piloso, capsulis oblongis minutis. — *Syn.* C. Mutisii Lamb. — *Gr.* op de Andes. — *Ic.* Flor. Peruv. III, Tab. 224.

G. D. Volgens FEE, VIREY en GOEBEL geeft deze de *Huanuco* of *Yanuco* of *Guanuco-Kina*, welke volgens NEES v. ESENB. eerder van de jonge takken der c. SCROBICULATA en PURPUREA zoude afkomstig zijn. — Is in de Apoth. dikwijls met de zoo even vermelde Loxa-Kina vermengd.

E. Bevat van allen de meeste Cinchonine; volgens GOEBEL in 1 ℥ 168 gr.: volgens v. SANTEN 106—210 gr.; volgens MICHAËLIS bevat zij ook Chinine.

Zij komt uit de Prov. *Huanuco*, over Lima, en heet derhalve somtijds *Lima-Kina*.

Van de daarop groeiende korstmossen noemt ZENKER: *Asterisca Cinchonae* Spr., *Graphis haematites* Fée, *G. subbifida* Z., *Gr. elongata* Z., *Porophora rufescens* Z., *Verrucaria myriococca* F., *V. socialis* Z., *V. parasema* Ach., *Ocellularia thelotrematoides* Z.

B. (198) 5. c. LANCEIFOLIA MUT. f. obovato-lanceolatis, utrinque laevibus, glabris, cymis trifurcato-ramosis subcondensatis, ad ramorum apices axillaribus, limbo corollino intus hirsuto, laciniis oblongo-lanceolatis, acutis. Capsulis oblongis. — *Syn.* C. nitida. RS., C. officinalis Ruiz. C. lanceolata RS., Ruiz, et P., C. angustifolia Ruiz. — *Gr.* als de voorg. 30'. — *Ic.* D. 261. H. VII. 38.

G. D. Volgens MUTIS en de nieuwe *Pruiss. Pharm.* geeft zij de *Konings-Kina*: CORTEX CHINÆ REGIUS seu LUTEUS, CHINA DE CALISAYA. HAYNE meent, dat hiervan CARTHAGENA DURA, FIBROSA, JAEN, afkomstig zijn, GUILLEMIN zegt, CHINA DE LIMA.

E. Bevat volgens v. SANTEN 130—50 gr. (Sulphas) Chinine; volgens GOEBEL de dunne pijpen 60, de dikke 84, de platte geschilde schors 95 gr. Chinine.

Volgens ZENKER groeijen op dezelve: *Graphis subcurva* Z., *G. fulminatrix* Z., *G. atrosanguinea* Z., *Lecidea brunneo-atra* Z., *L. olivaceo-rufa* Z., volgens FR. NEES v. ES. ook: *Parmelia melanoleuca* Z. *Lecanora punicea* Ach. *L. atra* Ach. *L. russula* Z. Ik vond niet zelden ook *Usnea*-soorten.

B. (199) 6. c. PUBESCENS VAHL. f. rotundato-ovatis, raro subcordatis, coriaceis, superius puberulis aut subglabris, inferius tomentosis, paniculis magnis, ramis decussatis, subcondensatis, limbo corollino intus hirsuto, laciniis ovato-oblongis, acutis, capsulis ovato-oblongis. — *Syn.* C. officinalis L. Syst. veg. ed. 12. — DC. onderscheidt 4 variet. α *cordata* DC. (C. cordifolia Mut. C. rugosa Pav.) f. latis, subcordatis. — β *ovata* DC. (C. ovata R. et P.) f. latis, inferius tomentosis, sup. hirsutis. — γ *hirsuta* DC. (C. hirsuta R. P.) f. subovalibus, sup. glabris, inf. piloso-pubescentibus. — δ . *heterophylla* Pav. DC. f. sup. glabris, inferius ad nervos puberulis, paniculis laxis. — *Gr.* in Nieuw-Granada, de Andes. — *Ic.* D. 262. var. β . — II. VII. 40 var. β .

G. D. Volgens VON BERGEN en GOEBEL geeft deze soort met hare verscheidenheden de gele *Carthagena* en *Jaen-Kina* en misschien komt van hare stammen en dikkere takken de harde en houtachtige gele kina, CHINA FLAVA DURA en FIBROSA, terwijl de dunne takken de bleeke *Jaen-Kina* (*Cascarilla pallida* der inlanders) opleveren.

De schors der c. CORDIFOLIA heet in *Bogota* QUINA AMARILLA, van c. OVATA bij de inlanders CASCARILLO DE PATA DE GALLARETA, van c. HIRSUTA wordt door RUIZ genoemd CASCARILLO FINO DELGADO.

E. De harde gele kina van *Carthagena* en van *St. Fée* bevat volgens GOEBEL, in 1 ℥ 56 gr. Chinine en 43 Cinchonine, volgens VON SANTEN maar 36 gr. Cinchonine, en 5 gr. Chinine. — De Chin. flav. fibrosa de *Carthagena* 1 ℥ 54 gr. Chinine en geene Cinchonine.

ZENKER vindt op de gele kinasoorten voornamelijk de volgende korstmossen: *Ocellularia urceolaris* Spr., *Graphis conferta* Z., *G. cooperta* Z., *Verrucaria exasperata* Z., *V. nitida* Ach., *Trypethelium clandestinum* F., *Lecidea grisea* Z., *L. sanguineo-macularis* Z. — Van zwammen: *Rhizomorpha Cinchonae* Z. en *Hypochnus nigro-cinctus* Ehrenb.

De in nieuwere tijden in den handel gekomene *China rubiginosa* VON BERGEN, welke aan deze gele Kina-soorten zeer na-dert, bevat volgens FRANK (1 w) 240 gr. Cinchonine, weinig Chinine.

HUAMALIES-KINA bevat volgens GOEBEL (1 w) 28 gr. Chinine, volgens HORNEMANN 132 Cinchonine en 4 gr. Chinine. Het schijnt dat hier twee soorten verward zijn.

B. (200) 7. c. MAGNIFOLIA RUIZ et PAV. f. lato-ovatis brevicauminatis, superius glabris, inferius ad nervos hirsutis, paniculae ramis decussatis, subcondensatis, limbo corollino intus hirsuto, laciniis longis, lanceolatis, acutis, capsulis cylindricis longis. — *Syn.* oblongifolia Mut. C. grandifolia Poir. 80—100' — *Ic. D.* 263. H. VII. 44.

(201) 8. c. MACROCARPA VAHL. f. ellipticis, obtusiusculis, coriaceis, superius glaberrimis, inferius pubescentibus, limbo corollino intus pubescenti-hirsuto, laciniis ovato-lanceolatis acutis, capsulis cylindricis longis. — *Syn.* C. ovalifolia Mut. — *Ic. H.* VII. 42.

(202) 9. c. HUMBOLDTIANA R. S. f. ut in praecedente, corollae limbo intus glabro, capsulis ovatis. — *Syn.* C. ovalifolia Humb. et Bonpl.

E. Aan alle Kinasoorten toekomende: reuk eigendommelijk, runachtig, soms zwak geurig; smaak aanvankelijk meestal zuurachtig-zamentrekkend, dan meer of minder sterk bitter, bij sommigen zelfs eenigzins aromatisch.

B. Eene geelbruine Kina-soort: ac. tannic 7,35, hars 0,5, bitter extract 6,87, kina-zure potasch en kalk 2,5, apothema 1,25, gom 27, houtvezel 73,75 (BERZELIUS). In het algemeen bevatten deze schorsen: Kina-zuur, Kinarood, looistof, Kinazuren kalk, en de twee loozouten Cinchonine en Chinine, met Kina-zuur verbonden, welke of gelijktijdig of alleen in de onderscheidene basten voorkomen; waarna men de basten op de volgende wijze kan verdeelen:

A. Kina, waarin Cinchonine voorheerschende is.

1. CORTEX PERUVIANUS, of c. CHINÆ FUSCUS of CHINA CORONA of LOXA ORDINARIA. — GOEBEL I, p. 34. Tab. 5.

2. CORTEX PERUVIANUS seu c. FUSCUS VERUS seu CHINA LOXA of CASCARILLA FINA; echte LOXA. — GOEB, I, p. 4 l. T. 6 fig. 1—5. (niet meer in den handel).

3. CHINA HUANUCO of YANUCO of CH. LIMA. — GOEBEL I, p. 46. Tab. 6. fig. 6—8. Tab. 7. fig. 1—4.
4. CHINA TENN of TENA of CH. JAEN PALLIDA. — GOEB. I, p. 65. Tab. 10. fig. 6—9.
5. CHINA PSEUDO-LOXA seu TEN FUSCA of CH. JAEN. GOEB. I, p. 67. T. 13. fig. 1—4.
6. CHINA HUAMALIES seu ABOMALIES GOEB. I, p. 62. T. 10 f. 1—5. B. *Kina*, waarin meer *Chinine* dan *Cinchonine* is.
7. CORTEX CHINÆ REGIUS seu LUTEUS (niet flavus). GOEB. I, p. 49. T. 7, fig. 5, 6. Tab. 8. fig. 1—6. C. *Kina*, waarin de beide loogzouten bijkans in gelijke hoeveelheid aanwezig zijn.
8. CHINA FLAVA DURA of CH. DE CARTHAGENA of QUINA NARANJADA DE ST. FÉE. GOEB. I, p. 56. Tab. 9. fig. 1—4.
9. CHINA FLAVA FIBROSA of CH. DE CARTHAGENA FIBROSA. GOEB. I, p. 59. Tab. 9. fig. 5—8.
10. CHINA RUBIGINOSA.
11. CHINA RUBRA seu CORTEX CHINÆ RUBER. GOEB. I, p. 69. Tab. 11. fig. 1—5.

In de geneeskunst en Apotheken onderscheidt men gewoonlijk alleen CORTEX PERUVIANUS FUSCUS (vergl. soort 1), c. REGIUS (7), c. RUBER (11). De overigen dienen bijkans alleen tot het daarstellen der *Kina*-loogzouten.

W. De *Kina* is een der krachtigste tonica, waardoor tevens de werkdadigheid van het geheele organisme krachtdadig en duurzaam opgewekt wordt, zoo dat alle stelsels des ligchaams, de zenuwen niet uitgesloten, de werking dier stoffen ondervinden. De loogzouten, welke men als het koortsdrijvende beginsel der *Kina* beschouwen kan, zijn echter niet de eenige werkzame beginselen, waartoe de zamentrekkende en harssige stoffen niet minder behooren.

G. Bij allerlei chron. ziekten met atonie der vaste deelen; adynamie des zenuwstelsels; ook bij heete ziekten, doch veel zeldzamer; zeer gebr. tegen febris intermittens. — Gewoonlijk gebr. men *C. fuscus*; *C. regius* is sterker koortsdrijvend en werkt sterker op het zenuwstelsel; *C. ruber* is meer zamentrekkend en past hij atonische toestanden. PULV., INF., DECOCT.

P. EXTRACTUM CORTICIS PERUVIANI, waarvan men onderscheidt EXTR. CHINÆ FRIGIDE PARATUM en EXTRACTUM CHINÆ SPIRITUOSUM; — TINCTURA, VINUM en SYRUPUS *C. PERUV.* — CHINIUM of

CHININUM of QUINIUM (*Chinine* of *Quinine*), *Sulphas*, *Murius Chini*; CINCHONINE, waarvan ook *Sulphas* enz.

Vervalsching. Er komen vele soorten van valsche Kina-basten in den handel voor, welke geene Cinchonine en Chinine bevatten, van andere boomen dan van *Cinchona* afkomstig zijn, eenen anderen reuk dan de echte en veelal eenen walgelijk bitteren smaak hebben. — De voornaamsten (want hun aantal vermeerderd met iederen dag), zijn:

1. *China nova brasiliensis*, *Ch. de Rio-Janero*, *Cascarilla falsa* door BATKA geheeten, afkomstig van BUENA HEXANDRA POHL, in de berg-bosschen van Brasilië; tot de Rubiaceae behoorend. — *Ic. D. Suppl. I. 3.* Bevat het eigenaardige Chinova-zuur en Chinovabitter.

2. *China jamaicensis seu martinicensis seu St. Luciae seu Piton*, van EXOSTEMMA FLORIBUNDUM W.; van dezelfde Familie. — *Gr. in W. Indië.* — *Ic. D. suppl. I. 2. H. VII. 45.*

3. *China Caribaea*, van EXOSTEMMA CARIBÆUM W. op Jamaica en de Caraïbische eil. — *Ic. H. VII. 44.*

4. *China Pitoija seu C. bicolorata seu Tecamez*, waarschijnlijk van PORTLANDIA HEXANDRA JACQ. (*Coutarea speciosa* AUBL.), tot de Rubiaceae behoorende; in Guyana en Z. Amer. — Eene *China de Carthagena*, van dezen boom afgeleid, zoude volgens PELLETIER en CAVENTOU bijkans dezelfde bestanddeelen als de echte kina basten bevatten, ook Chinine en Cinchonine.

5. *China surinamensis* of *C. nova*, uit Suriname van eene nog onbekende plant.

6. *China alba*, misschien van eene soort van CINCHONA.

7. *Quina do Campo*, misschien van STRYCHNOS PSEUDO-CHINA ST. HIL. — Vergl. over allen GOEBEL t. a. p. I.

8. *Quina da Piauhy* komt van EXOSTEMMA SOUZANUM MART. uit Brasilië.

Trib. III. Psychotriacæ.

III. COFFEA L. Calycis tubus adnatus, turbinatus, limbo brevi, 5-dentato. Corolla infundibuliformis, limbo explanato, tubo longiore. Stamina faucibus nudae inserta. Stylus bifidus. Bacca umbilicata, 2-sperma.

(203) 1. C. ARABICA L. f. ovato-oblongis acuminatis, glabris, nitidis, undulatis, floribus sessilibus, in axillis aggregatis,

staminibus exsertis, baccis ovatis. — *Gr.* in gelukkig Arabië, Aethiopië, Nubië, van daar door de zorg van WITSEN naar Java overgebracht, dan in O. en W. Indië, Z. Amer. verspreid en veel gekweekt. h 15—20'. — *Ic. D.* 257. H. IX, 32.

G. D. De zaden, SEMINA COFFEE ARABICÆ.

E. Reuk zwak, eigendommelijk, door roosting sterk geurig. Smaak iets zamentrekkend, zwak bitter, geurig.

B. Looistof, groene kleurstof, en Coffeïne (in 4 g Mokka-Koffie 2½ dr. volgens STICHEL), hars, gom, vet, eiwit.

W. Tonisch en vlugtig-prikkelend op de ingewanden en het geheele zenuwstelsel, de werking der hersenen verhoogend, in grootere giften ook het vaatstelsel opwekkend, de secretien, vooral der nieren, bevorderend.

G. Tegen zwakte der ingewanden en van het zenuwstelsel, tegen narcot. vergiftiging, tusschenpoozende koorts enz.

P. TINCTURA COFFEE.

In sommige landen worden ook andere soorten met hetzelfde doel verbouwd, als de *c. RACEMOSA* R. *et P.* in Peru, *c. ZANGUEBARIÆ* LOUR. op Mozambique.

(204) *CHIOCOCCA RACEMOSA* L. *Gr.* in Z. Amer. en W. Ind. *Ic. D. Suppl. I.* 20.

(205) *C. DENSIFOLIA* MART. *Gr.* in Brasilië.

(206) *C. ANGHIFUGA* MART. *Gr.* als de voorg. — *Ic. D. Suppl. I.* 21. — De wortels dezer drie heesters van zweet- en pisdrijvende, in groote giften van drastisch-purg. werking, RADIX CAINCE genoemd, in Amer. gebruikelijk, zijn ook bij ons tegen waterzucht enz. aanbevolen. Volgens DC. geeft *C. racem.* dezen wortel niet. — Bevat appelzure Emetine, met eene bitter-scherpe extractstof, looistof, twee harssen, Caoutschouk, Bassorine, slijmsuiker zetmeel, benzoezuur (?) (BRANDES en V. SANTEN); CAVENTOU vindt later CAINAINUM en CAINCA-zuur.

IV. CEPHÆLIS SW. Flores capitati involucrati. Calycis tubus adnatus, obovatus, limbo brevissimo, 5- dentato. Corolla infundibuliformis, 5- fida. Stamina inclusã, filamentis brevissimis. Stigma 2- fidum; bacca oblongo-obovata, calycis limbo coronata, 2- locularis, 2- sperma.

B. (207) *I. C. IPECACUANHA* RICH. Caule adscendenti nodoso, superius pubescenti, f. oblongo-obovatis, acutiusculis, inferius pu-

bescensibus, stipulis setaceo-multifidis, capitulis longe pedunculatis, axillaribus, demum nutantibus, involucri 4-phylli foliolis cordatis obtusis flores aequantibus. *Syn.* Ceph. emetica P. — *Gr.* in de aloude vochtige bosschen van Brasilië en heet daar *Pojas*. Ψ (halfheester.) — *Ic.* D. 258. H. VIII. 20.

G. D. De wortel: RADIX IPECACUANHÆ seu HYPECACUANHÆ VERÆ, seu I. FUSCÆ seu ANNULATÆ, welke door de *Coroados en Puris-Indianen* vooral in Jan.—Maart ingezameld wordt.

E. Reuk zwak, dof, gepoederd onaangenaam prikkelend, smaak walgelijk, bijtend-bitter.

B. De wortelschors: Emetine 14—16 p.C., met een weinig vette en vlugtige olie, was 2, gom 10, zetmeel 12, houtvezel 20, sporen van een zuur (PELLETIER); het houtgedeelte bevat: sporen van vette en vlugtige olie, emetine 1,15, extractstof 2,45, gom 5, zetmeel 20, vezel 66,6.

W. In kleine giften ($\frac{1}{16}$ — $\frac{1}{4}$ gr.) antispasmodisch, in grootere giften braakwekkend, huiduitwazeming en long-excretie bevorderend.

G. Menigvuldig bij krampachtige aandoeningen der ingewands- en borst-organen, als expectorans; een der meest gewone emetica in POEDER (5—10 gr. p. d.) in INF. (2 dr. op 2— $\frac{1}{4}$ onc., alle 10 min. 1 l. tot werking volgt).

P. SYRUPUS, VINUM en TROCHISCI IPECACUANHÆ; EXTRACT IPEC. PH. GALL (de emetine), zes maal sterker van werking dan de wortel. — Bestanddeel van PULVIS IPEC. COMPOSITUS seu P. DOWERI:

(208) PSYCHOTRIA EMETICA MUT. *Gr.* in Nieuw-Granada aan de Magdalena-rivier. Ψ halfheester. — *Ic.* D. 259. H. VIII. 19, is de moederplant der thans nauwlijks in den handel voorkomende RADIX IPECACUANHÆ NIGRÆ seu STRIATÆ, welke veel minder Emetine bevat, 9 p.C.

Trib. IV. Spermaceæ.

(209) RICHARDSONIA SCABRA MART. — *Syn.* Richardia scabra L. *Gr.* op de velden in Brasilië Ψ . — *Ic.* D. 256. H. VIII. 21, geeft de RADIX IPECACUANHÆ ALBÆ, seu FARINOSÆ seu AMYLACÆ seu UNDULATÆ, nog minder werkzaam dan de voorgaande, en zeer zelden gebruikt. Op 100 deelen 6 deelen emetine (PELLETIER).

R. EMETICA MART. geeft eene soortgelijke IPEC., de J. van ST. PAUL geheeten wordt; niet gebr.

Trib. V. Cephalanthæe.

V. NAUCLEA HUNT. Calycis tubus adnatus, cylindricus, limbo 5- dentato persistente. Corolla infundibuliformis, tubo elongato, fauce nuda, limbo 5- fido. Stamina subinclusa. Stylus filiformis, exsertus, stigmate clavato. Capsula 2- locularis, apice 2- valvis, polysperma. Semina alata. Placenta dissepimento adnata.

(210) 1. N. GAMBIR HUNT. Ramis teretibus, f. ovato-lanceolatis, acutis, utrinque glabris, brevi-petiolatis; floribus capitato-aggregatis, pedunculis axillaribus medio bracteiferis, inferioribus sterilibus spinescentibus. — *Syn.* Uncaria Gambir Roxb. *Gr.* op de O. I. eilanden; klimmende heester. — *Ic. D. Suppl. I. 7. H. X. 3.*

G. D. Het door het uitkoken der bladen en jonge takken verkregen extract: CATECHU seu SUCCUS CATECHU seu TERRA JAPONICA. Vergel. Acacia Catechu p. 82 en Areca Catechu (Fam. Palmae).

B. IJzer groenkl. looistof 36—40 pC, eene harssige in koud water onoplosbare looistof, eene naar Kina-rood gelijkende stof en gom (FR. NEES V. ESENE.)

Fam. XXXVII. VALERIANEÆ DC.

Calyx superus, limbus involutus et denique in pappum expansus, aut dentatus, aut obsoletus. Corolla monopetala, ovario imposita: limbus 3—5- fidus, subinaequalis, vel etiam irregularis; tubus basi saepe gibbus, vel calcaratus. Stamina tubo corollae inserta, libera, 4 vel pauciora. Ovarium 1- loculare, , aut 2—3- loculare loculo 1 fertili, ovulo solitario pendulo. Semen exalbuminosum. Embryo rectus, radiculum hilum spectante. — (K. II. 110).

De *Valerianeën* zijn kruiden met tegenoverstaande, gave of gelobde bladen, met twee- of eenslachtige,* in eindelingsche bij-schermen geplaatste, bloemen. Bevatten weinige geslachten, vooral uit de gematigde gewesten.

Eigenschappen. De onderaardsche wortelstok van allen schijnt geurig, aromatisch, bitter te zijn, en vlugtige olie met scherpe stoffen en slijm te bevatten. Daarom oefenen zij meest allen

eene prikkelende werking op het zenuwstelsel en eenige afscheidende organen uit; sommigen zijn tevens wormdrijvend.

I. VALERIANA L. Calycis limbus per anthesin involutus, postea, fructum coronans, in pappum plumosum expansus. Corolla infundibuliformis, basi gibba: limbo 5-fido.

B. (211) I. v. OFFICINALIS L. f. omnibus pinnatis 7—10-jugis, foliis lanceolatis dentato-serratis integerrimisve, fructibus glabris, caule sulcato, radice non stolonifera. *Genezende Valeriaan F. B. Sept. I, 1. p. 33.* — Variat:

α. altissima, foliis foliorum inferiorum elliptico-lanceolatis, profunde dentato-serratis, caule elato.

β. media, foliis lanceolatis, inferioribus dentato-serratis, superioribus integerrimis.

γ. angustifolia, foliis lineari-lanceolatis linearibusve integerrimis vel infimis paucidentatis. — *Gr.* in geheel Europa; *α* op vette gronden, *β* in bosschen, *γ* op heuvels en bergen. — *Bl. Jun.*—*Aug.* 4. — *Ic. D. 254. H. III. 32. Bat. 22.*

G. D. De wortel, bij voorkeur van *var. γ.*: RADIX VALERIANÆ, seu v. SYLVESTRIS seu v. MINORIS, in den herfst te verzamelen. Men prijst vooral de in Engeland verzamelde.

E. Reuk onaangenaam, doordringend, naar kattenpis; smaak aanvankelijk zoet, weldra bitter scherp, geurig.

B. Vluchtige gele olie en valerianaanzuur 1,041, bittere extractstof 12,500, gom 9,375, zetmeel 1,563, vezels 69,271, hars 6,250 (TROMMSDORFF).

W. Vluchtig-opwekkend, ontspannend, dan op het zenuw- en vaatstelsel bedarend, zacht toongevend voor de ingewanden; in grootere giften zelfs verdooving en duizeling verwekkend.

G. Bij chron. ziekten, kramp, hysteric, ingewandswormen, — bij asth. koortsen met verhoogde sensibiliteit enz. in INFUS (1 dr. — 1 onc op 6 onc.); zeldzamer in POEDER, (10—20 gr.), PILLEN, ELECTUAR.

P. EXTRACTUM, OLEUM (ÆTHER.), TINCT. v. SIMPLEX, ÆTHEREA, AMMONIATA enz; zeldzaam AQUA VALERIANÆ.

2. v. PHU L. *Gr.* in de bergstreken van Zwitserland, Duitschland enz. 4. groeter dan de voorgaande. — *Ic. H. III. 33* gaf de thans bijkans niet meer gebr. RAD. VAL. MAJORIS, van soortgelijke werking.

3. v. BIOICA L. *Tweehuisige Valeriaan F. B. Sept. I, 1. p. 33.* —

Gr. in gansch Europa; gaf vroeger RAD. VAL. PALUSTRIS seu MINORIS, van veel zwakkere werking.

Vervalsching. De echte *Rad. Val.* wordt verwisseld: 1. met den wortel der voorgaande, welke echter door den kruipenden, geleeden, rolronden wortelstam, en veel zwakkeren reuk kenbaar is. — 2. met den wortel van soorten van *Ranunculus* (vergel. p. 3), welke geheel zonder reuk zijn. — 3. met die van *Geum urbanum* (verg. p. 89) door den reuk te onderkennen. 4. van *Cynanchum Vincetoxicum L.* (verg. Asclepiadeae) welke wit en van geheel verschillenden reuk is. Zonder twijfel worden echter van de aanverwante soorten van *Valeriana*, als *V. montana L.*, *tuberosa L.* en op de Alpen de wortels in stede der *V.* off. verzameld, eene minder nadeelige vervalsching, dewijl deze wortels dezelfde eigenschappen, alleen in zwakkere mate, schijnen te bezitten.

(212) 4. VALERIANA CELTICA JACQ. *Gr.* op de hoogste Alpen van Duitschl., Zwits., Italië, Frankr. — *Ic. D. suppl. III. 11. H. IX. 28.* geeft den weleer zeer vermaarden wortel, NARDUS seu SPICA CELTICA, bij ons in onbruik, maar in den Orient nog zeer gezocht.

(213) 5. VALERIANA JATAMANSI JONES (*Syn. Patrinia Jatamansi* Don. *Nardostachys Jatamansi* DC.) *Gr.* in O. Indië op de bergen van Nepal. — *Ic. D. suppl. III. 12. H. IX. 27.* geeft de thans ongebruikelijke NARDUS seu SPICA INDICA seu SPICA NARDI: (Vergel. ook Gramineae). — Volgens MATTHIOLUS was de kostbare zalf, waarmede MARIA MAGDALENA JEZUS zalfde. (JOANNES XII: 13, LUCAS VII: 38), eene Nardus-zalf, uit dezen wortel bereid. Deze zalf is thans nog in den Orient, vooral in Arabie, hooggeschat en heet *Sulbul*.

FEDIA OLITORIA VAHL, eetbare Veldsalade *F. B. Sept. I, 1 p. 35.* — *Ic. Bat. 236.* en eenige aanverwante soorten, *Gr.* in Europa, waren onder den naam van HERA VALERIANELLE officieel. Door koking ontwikkelen zij Valeriaan-reuk.

Fam. DIPSACEÆ VAILL. — (K. II. 109).

SCABIOSA ARVENSIS L. Akker Sekurftkruid *F. B. Sept. I, 1. p. 131.* *Ic. H. V. 38. Bat. 121.* — *Gr.* op akkers enz. in Europa. *℥.* De

Bladen, HEREA SCABIOSÆ, van bitterachtig zamentrekkenden smaak, waren tegen uitslagziekten, zweren, als bloedzuiverend geneesmiddel gebr.

SCABIOSA SUCCISA L. *Moeras Schurftkruid* F. B. Sept. I, 1. p. 131. — *Syn.* Succisa pratensis Mönch. — *Gr.* op weil. in Europa 2l. — *Ic.* D. 253 H. V. 37. Bat. 221. De sterk bittere, zwak zamentrekkende wortel, wegens zijnen vorm, RAD. SUCCISÆ seu MORSUS DIABOLI, *Duivelsbeet*, genoemd, in afkooksel tegen velerlei ziekten, zweren, pest, syphilis, fluor albus enz. gebr.

DIPSACUS FULLONUM L. en D. SYLVESTRIS W. *Wilde Kardebol* F. B. Sept. I, 1. p. 129 (*Ic.* Bat. 187). De bittere wortel als RAD. CARDUI VENERIS seu DIPSACI gebr.

Fam. XXXVIII. COMPOSITÆ ADANS. (SYNANTHEREÆ RICH.)

Flores (*flosculi*) in capitulum (calathium CASSINIO, flos compositus LINNÆO dictum) congesti, sessiles, involucro polyphylo (periclinio CASS., calyce communi L.) cincti receptaculo communi (clinanthio CASS.) impositi, vel (rarius) singuli involucro inclusi et in capitulum commune collecti. Calycis tubus ovario adnatus, limbo scarioso (pappo) elongato, variè fesso aut brevi et integro aut obsolete. Corolla calycis tubo imposita, monopetala, limbo aut regulari 5-fido, laciniis aestivatione valvatis, aut irregulari aut in ligulam fesso. Stamina 5, corollae tubo adnata, ejusque lobis alterna, filamentis medio articulatis, antheris linearibus in tubum coalitis, introrsum dehiscentibus, apice semper appendicem terminalem, basi plerumque appendices duas gerentibus. Ovarium uniovulatum, ovulo erecto. Stylus 1, stigmata 2. Fovea nectarifera styli basin cingens. Fructus: achenium. Albumen o. Embryo rectus, radícula infera ad hilum versa. — (K. II. 101.)

De Zaaanhelmigen of Zamengestelden zijn eene der grootste families van het plantenrijk, waarvan in alle luchtstreken talrijke vertegenwoordigers aangelroffen worden, gewoonlijk kruiden zeldzamer heesters; met afwisselende, zeer zelden tegenoverstaande, gave of gelobde, bladen zonder steunblaadjes. De kleine, twee- of een-slachtige, somtijds geheel onzijdige, bloemen staan digt bij elkander in bloemhoofdjes, als tot eene bloem vereenigd, waarin de om den rand staande, dikwijls in vorm en kleur, van de in het midden geplaatste zeer verschillen.

Eigenschappen. Als algemeen in deze familie verspreide stoffen kan men de *Inuline* en het door RUNGE ontdekte *groenzuur* beschouwen. Daarbij vindt men, doch in zeer verschillende hoeveelheden, *looïstof* (meestal ijzer-groen kleurende), *hars*, *vlugtige olieën*, in welk opzigt zij eenigzins de *Labiatae* naderen: doch bevatten de Compositae in evenredigheid steeds eene grootere hoeveelheid niet vlugtige stoffen. De *wortel*, *steng* en *bladen* zijn veelal meer of minder bitter, somtijds aromatisch; de wortels somtijds iets zamentrekkend, slijmhoudend, van velen eetbaar. De *bloemen* hebben meestal de eigenschappen van het kruid. De zaden zijn dikwijls rijk aan olie.— Bij sommigen vindt men zelfs verdoovend-vergiftige eigenschappen.

De eigenschappen der Compositae zijn echter in de onderscheidene te vermelden onderafdeelingen zeer gewijzigd, hetgeen wij bij ieder derzelve nader zullen vermelden.

Trib. I. *Cichoraceae* Juss. Flores omnes hermaphroditi, unifornes, cotollis ligulatis. Crura styli filiformia, revoluta puberula.

Zij bevatten een *bitter harssig melksap* met *caoutchouc*, waarbij somtijds een *vlugtig, verdoovend* beginsel gevonden wordt, zoo dat hier met onschadelijke en nuttige gewassen, vergiftige in hetzelfde geslacht vereenigd, worden aangetroffen. De meesten zijn echter zuiver bitter.

I. LACTUCA L. Involucrum imbricatum. Flores bi-triseriales, Achenium plano-compressum, in rostrum filiforme acuminatum. Pappus pilosus basi margine prominulo aut setulifero cinctus. Receptaculum nudum.

B. (214) 1. L. VIROSA L. f. carina aculeatis ovali-oblongis obtusis sagittatis mucronato-denticulatis integris sinuatisve, superioribus acuminatis, panicula patente, acheniis utrinque quinquestriatis latiuscule marginatis apice glabris, rostro albo achenium aequante. — *Gr.* langs wegen, hagen, bosschen in Middel- en Z. Europa. — *Bl.* Jul—Aug. ♂. — *lc* D. 250. H. I. 47.

G. D. De versche bladen en bloeiende takken, HERBA LACTUCE VIROSE. Vroeger ook de zaden.

E. Bevat veel wit melksap; reuk, vooral bij kneuzing, onaangenaam, verdoovend; smaak bitter, scherp.

B. In het ingedroogde sap verdoovend bittere extractstof, gom, eiwit, latuwzuur en latuwzure zouten 57 pC., hars 7, Caoutschouc 22 en was 8 (KLINCK). Volgens BUCHNER een eigenaardig geneeskrachtig beginsel, *Lactucine*.

W. Bedarend, krampstillend, in grootere giften verdoovend-vergiftig

G. Bij krampziekten, obstructien van het poortaderstelsel, waterzucht enz., alléén het

P. EXTRACTUM LACTUCÆ VIROSÆ (1—10 gr.).

Verwisseling kan zeer ligtelijk plaats hebben met de algemeen voorkomende *Lactuca Scariola L. Wilde Latuw F. B. Sept. I, 2. p. 557. V. G. p. 121 (Syn. L. sylvestris DC.)*, onderscheiden door *f. verticalia acuta sagittata pinnatifido-runcinata rarius integra, achenia apice setuloso-puberula. — Ic. D. 251 H. I. 46. V. G. Tab. XVIII.*—Zij heeft iets zwakkere kracht dan de voorgaande, maar wordt menigvuldiger gebruikt onder den naam van HERBA LACTUCÆ SCARIOLE seu SYLVESTRIS.

(215) 2. L. SATIVA L. f. carina aculeatis, laevibusve basi cordato-sagittata amplexicaulibus denticulatis integris vel runcinato-pinnatifidis, panicula dilatata corymbosa fastigiata, acheniis utrinque quinquetriatis, rostro albo achenium aequante vel longiore. — *Tuinsalade*. — Sints de oudste tijden gekweekt. *Bl. Jul. Aug. ☉* — Vele verscheidenheden. — *Ic. H. VII. 30.*

G. D. De bladen en bloeiende toppen: HERBA LACTUCÆ seu L. SATIVÆ; vroeger ook SEMEN.

E. Melksap bevattend; reuk onder het kneusen verdoovend; smaak zoutachtig iets bitter.

B. Narcotisch-bittere extractstof; twee harsen enz. BERZELIUS merkt op, dat er een vlugtig, nog geheel onbekend, beginsel in bevat is.

W. Van het melksap, bedarend, pijnstillend, in grootere giften slaapwekkend, zonder tevens te prikkelen.

G. Van het melksap, bij krampen en pijnlijke ziekten, alléén de

P. Het ingedikte uit kleine wondjes verzamelde melksap: LACTUCARIUM seu THRIDACIUM; zeldzamer het extract: EXTRACTUM seu SUCCUS LACTUCÆ SATIVÆ.

SCORZONERA HISPANICA L. Gewoone Scorsonere, veel bij ons gekweekt, in Z. Europa wild. — *Ic. D. 252.* De slijmig-zoete, iets bittere wortel is een heilzaam voedsel voor vele zieken; vroeger als RAD. SCORZ. HISP. gebr., aan welke men te voren ongelooflijke geneeskrachten toeschreef. Zij bevat versch: zetmeel 9,0, hars 3,0, extract 10,0, houtvezel 46,0, water 32,0 (JUCH).

TRAGOPOGON PRATENSIS L., beemd Boksaard *F. B. Sept. I, 2. p. 555.* — *Ic. Bat. 342* gaf vroeger RAD. TRAGOPOGI seu BARBE HIRCI.

II. TARAXACUM JUSS. Involuerum imbricatum, subcalyculatum. Flores multiseriales. Achenium subcompressum, superne squamoso-muricatum, abrupte in rostrum filiforme contractum. Pappus pilosus. Receptaculum nudum.

B. (216) I. T. OFFICINALE WIGG. Acheniis lineari-obovatis striatis apice squamoso-muricatis, striis exteriorum a basi tuberculato-rugosis, interiorum laevibus, foliis oblongo-vel lineari-lanceolatis pinnatifido-runcinatis vel integris dentatis vel integerrimis. — Gemeene Paardebloem *F. B. Sept. I, 2. p. 559.* — *Syn. Leontodon Taraxacum L. Tar. dens leonis Desf.* — Varieert zeer sterk, b. v.

β. *corniculatum*, involucri foliolis omnibus linearibus vel exterioribus lanceolatis, f. glaucescentibus. — *Syn. L. corniculatum Horn.*

γ. *paludosum, moerassig F. B. Sept. I, 3. p. 843*, involucri foliolis exterioribus ovatis, acuminatis, adpressis. — *Syn. Tarax. palustre DC.*

δ. *alpinum*, involucri foliolis exterioribus ovatis, patentibus. *Syn. L. alpinus Hopp.*

Bl. geheele jaar 4. — Ic. D. 249. H. II. 4. Bat. 168.

G. D. De wortel en versche bladen: HERBA en RADIX TARAXACI seu DENTIS LEONIS.

E. De wortel en bladen rijk aan melksap; wortel van weinig reuk, smaak zoetachtig, naderhand sterk bitter; de bladen insgelijks, maar bovendien zoutachtig.

B. Het melksap des wortels bevat veel Caoutchouc, verder hars, suiker, slijm, bittere extractstof in mindere hoeveelheid, vrij zuur, potasch en kalk met zwavelzuur, phosphorzuur, chlorium en een plantenzuur (JOHN).

W. Oplossend, zacht tonisch, vooral op de buiks-ingewanden.

G. Bij verstoppingen, leververhardingen, waterzucht, koortsen, vooral de wortel in decoct, het UITGEPERSTE SAP van den verschen wortel en de bladen in het voorjaar. Gewoonlijk echter de

P. EXTRACTUM en MELLAGO TARAXACI.

III. CICHORIUM L. Involucrum duplex, exterius 5-phyllum, interius 8-phyllum, foliolis basi coalitis. Pappus coroniformis multi-paleaceus achenio brevior. Receptaculum nudum vel subfavosum. — Flores coerulei.

B. (217) I. C. INTYBUS L. Capitulis geminis pluribusve congestis sessilibus pedunculatisque, foliis floralibus e basi latiore subamplexicauli lanceolatis, pappo acheniis multoties brevior. — *Gewone Cichorei F. B. Sept. I, 2. p. 573.* Variëert met witte en bleekroode bloemen. — *Gr.* door gansch Europa op onbebouwde oorden; veel gekweekt. — *Bl.* Jul.—Sept. 24. — *Ic.* D. 248. H. II. 24.

G. D. De wortel der wilde plant, RADIX CICHOREI (SYLVESTRIS).
Vroeger ook HERBA, FLORES, SEMEN C.

E. Melksaphoudend, weinig reuk, sterk bitter van smaak.

B. Bittere extractstof 25, hars 3, iets suiker en sal ammoniacum, in 100 d. (JOHN). — *PLANCHE* vindt nog nitrum en zwavelz., en zoutzure potasch.

W. Tonisch-oplossend.

G. Tegen obstructie, gaelzucht, hypochondrie, in AFKOOKSEL en SPECIES.

P. EXTRACTUM CICHOREI; verouderd: CONFECTIO, AQUA en CONSERVA CICHOREI; in verbinding met rhabarber SYRUPUS CICHOREI CUM RHEO.

HERACIUM PILOSELLA L. *Langharig Havikskruid F. B. Sept. I, 2. p. 563.* — *Ic.* Bat. 29. *Gr.* in Europa algemeen; vroeger: RADIX en HERBA PILOSELLE seu AURICULE NURIS.

H. MURORUM L. *Muur Hav. F. B. Sept. I, 2. p. 565.* — *Ic.* Bat. 128. gemeen in Europ.; vroeger: HERBA PULMONARIE GALLICE seu AURICULE NURIS MAJORIS.

SONCHUS OLERACEUS L. en S. ASPER VILL., *moes- en stekelige Melkdistel F. B. Sept. I, 2. p. 557.* — *Ic.* Bat. 235, vroeger als HERBA S. OLERACI et ASPERI.

HYPOCHERIS MACULATA L. *Gevlekt Biggskruid F. B. Sept. I, 2. p. 571.* — *Ic.* H. VI. 43. als HERBA en FLORES COSTE gebr.

Trib. II. Cynarocephalæ Juss. Flores omnes tubulosi vel radiati ligulati. Stylus apice articulatus.

Deze onderafdeeling bevat gewoonlijk *bittere extractstof*, meer of minder met *zamentrekkende* beginsels verbonden, daarentegen weinig vlugtige beginsels. Bij sommigen is de bittere stoffe door *stijm* als het ware verdrongen. De *zaden* zijn veelal *olie bevattend* en *bitter*, sommigen *drastisch* enz.

IV. SILYBUM VAILL. Involucrum imbricatum. Flores hermaphroditi, omnes tubulosi. Filamenta monadelphæ. Pappus pilosus, denticulatus, basi annulo conjunctus, deciduus. Receptaculum setoso-paleaceum.

(218) 1. s. MARIANUM GÆRTN. f. amplexicaulibus hastatopinnatifidis albo-maculatis glabris. *Gevlekte Distel F. B. Sept. I, 2. p. 577.* — *Syn. Carduus marianus L.* — *Gr.* vooral in Z. en M. Europa. — *Bl. Jul.—Aug. J.* — *Ic. D. 221. H. VII. 38.*

G. D. De zaden: SEMEN CARDUI MARIE, vroeger ook RAD. en HBA.

E. Zaden: olieachtig bitter; de *bladen* bitter.

G. De *zaden* waren als verzachtend geneesm. in borstziekten, de *bladen* vooral tegen de waterzucht gebr.

CIRSIUM ARVENSE LAM. *Akker Vederdistel F. B. Sept. I, 2. p. 581.* *Syn. Scirratula arvensis L.* — *Gr.* in Europa $\frac{1}{2}$. — *Ic. Bat. 343.* Door den steek van een insect wordt een uitwas aan de takkenderzelve gevormd, tegen Haemorrh. gebr. — De bladen en bloemen als HBA CARDUI HEMORRHOIDALIS.

C. ERIPHORUM L. gaf weloef HBA CARDUI ERIOCEPHALI.

ONOPORDON ACANTHUM L. *Witte Wegdistel F. B. Sept. I, 2. p. 575.* — *Ic. Bat. 99;* gaf RAD., HBA, SEM. ACANTHI, SPINE ALER seu CARDUI TOMENTOSI.

V. LAPPÀ TOURNEF. Involucrum imbricatum, foliis mucrone uncinato. Flores hermaphroditi, omnes tubulosi. Filamenta libera. Pappus pilosus, brevis, multiserialis.

B. (219) 1. L. MAJOR GAERTN. Involucris glabriusculis, foliis

omnibus subulatis uncinatisque, intèrioribus concoloribus, capitulis subcorymbosis. *Gemeene Klis F.B. Sept. I, 2. p. 575.* — *Syn. Arctium Lappa L. ex part. W. Arct. majus Schk.* — *Gr. in Europ, N. Amer.* — *Bl. Jul. Aug. ♂.* — *Ic. D. 225. H. II. 35. Bat. 254.*

B. (220) 2. L. MINOR DC. Involucris arachnoideo-subvillosis, foliolis omnibus subulatis uncinatisque, interioribus subcoloratis, capitulis racemosis. — *Syn. Arct. Lappa α L.* — A. minus Schk. — *Gr. met de voorg.; Bl. iets vroeger.* — *Ic. D. 226.*

(221) 3. L. TOMENTOSA LAM. Involucris arachnoideo-lanatis, foliolis interioribus lanceolatis cum mucronulo recto obtusis coloratis subradiantibus, capitulis corymbosis. *Donsachtige Klis F. B. Sept. I, 2. p. 575.* — *Syn. Arct. Bardana W. A. tomentosum Schk.* — *Gr. en Bl. met de voorg.* — *Ic. D. 224. H. II. 36.*

G. D. De wortel: RADIX BARDANÆ seu LAPPÆ MAJORIS; vroeger ook de bladen: HERBA E., SEMEN B.

E. Reuk versch onaangenaam scherp, gedroogd zwak, iets dof. Smaak zoetachtig-slijmig, iets bitter.

B. Suiker, slijm, bittere extractstof en weinig looistof.

W. Oplossend, involverend, zweet- en pisdrijvend.

G. Tegen verstoppingen, chron. rheumat., arthrit., uitwendig tegen schrophul. zweeren, chron. huidziekten; in INFUS. en DECOCT.

P. Uit den wortel EXTRACTUM BARDANÆ; uit de bladen UNGUENTUM B. ongebruikelijk.

(222) CARLINA ACAULIS L. — *Gr. op heuvels, bergen in Z. en O. Europa.* — *Bl. Jun.—Sept. ♀.* — *Ic. D. 222. H. X. 45.* De wortel: RADIX CARLINÆ seu CARDOPATIÆ, van arom. harssigen reuk, gepoederd niesen verwekkend, von zoetachtig bijtend-geurigen smaak, bevat vlugt. zeer zure, brandend-geurig smakende olie en hars en oefent eene vlugtig prikkelende werking op het vaat- en zenuwstelsel, eene tonische op de ingew. uit, en bevordert de afscheidingen der huid en slijmvliezen. In INFUS. en POEDER, zeer zelden, meer in de Vecartsenijkunst.

C. VULGARIS L. *Gemeene Driedistel F.B. Sept. I, 2. p. 573* gaf vroeger HERBA EN RAD. CARLINÆ seu HIERACANTHÆ.

CARTHAMUS TINCTORIUS L. *Gr. in Egypte en O. Indië wild, in Z.*

Europa als verwstof gekweekt ☉. — *Ic. D.* 288. De bloempjes, FLORES CARTHAMI bevatten gele extractstof 31, en roodeharssige kleurstof 0,5, vroeger als purgeermiddel gebr.; thans tot vervalsching van saffraan (zie Crocus). De zaadjes, SEMEN c. zijn insgelijks purgerend.

C. CORYMBOSUS L. gaf vroeger RAD. CHAMELEONTIS NIGRI.

SERRATULA TINCTORIA L. *Verwers-Zaadblad F. B. Sept. I, 2. p.*

583. Gaf weleer RAD. en HERBA SERRATULÆ.

ECHINOPS SPHEROCEPHALUS L. de HERBA ECHINOPIS.

VI. CENTAUREA L. Involucrum imbricatum. Flores marginales neutri, tubus sensim in limbum infundibuliformem ampliat; disci hermaphroditi, limbus basi tubo latior vel ventricosus, Achenium compressum. Pappus pluriserialis, radiis setiformibus vel linearibus, serie penultima longiore, intima brevior connivente; rarius nullus: Receptaculum setoso-paleaceum.

B. (223) 1. C. BENEDICTA L. Caule a basi ramoso, foliisque viscoso-hirsutis, f. oblongis, sinuatis, spinoso-dentatis, involucri foliolis viscoso-arachnoideis, in spinas pinnatifidas desinentibus. — *Syn.* Cnicus benedictus Tournef. — *Gr.* in K. Azië, Z. Europ., Spanje; overigens gebouwd. — *Bl.* Jun. Jul. ☉. — *Ic. D.* 223. H. VII. 34.

G. D. De bladen: HERBA CARDUI BENEDICTI, vroeger ook de zaden, SEMEN c. B.

E. Reuk versch niet aangenaam, gedroogd veel zwakker. Smaak sterk en duurzaam bitter.

B. Bittere extractstof 15 pC., gom, chlorophyll, veel zwavelz. en zoutzure Potasch en zwavelz. kalk (SOETMANN). — In de drooge HERBA: vette olie, hars, eene *eigenaardige bittere stof*, extractstof, suiker, salpeter (MORIN).

W. Tonisch-oplossend, vooral op de spijsverterings-werktuigen, in grooter giften ligtelijk braking verwekkend.

G. Bij velerlei aton. obstructien en daaruit ontstaande ziekten, in INFUS., DECOCT., zelden in POEDER. Vroeger zeer algemeen. Het is bekend, dat *Adm. WASSNER* aan het overmatig gebruik des afkooksels, door scheuring der maag stierf.

(224) 2. C. CALCITRAPA L. *Sterredistel Centaurie F. B. Sept. I, 2. p. 619* — *Ic. Bat.* 88. — *Gr.* in bijkans geheel Europa ☉. De bladen en bloemhoofdjes, HERBA CALCITRAPÆ seu CARDUI STELLATI, worden in Frankr. tegen koorts, in INFUS., gebr., — bitter.

(225) 3. C. CYANUS L. *Koornbloem Centaurie F. B. Sept.* I, 2. p. 619. — *Ic. Bat. 325. H. VII. 32. — Gr.* op de koornvelden door gansch Europa. De groote blaauwe straalbloemen, FLORES CYANI, van zoetachtig zwak prikkelenden smaak, werden vroeger voor diuretisch gehouden, en het gedestill. water, AQUA CYANI, tegen oogziekten gebr. — Wegens de blaauwe kleur komen de FLORES nog bij riekpoeders.

4. C. JACEA L. *Drooge Centaurie F. B. Sept.* I, 2. p. 617. — *Ic. Bat. 59. gaf vroeger HERA JACEÆ NIGRE seu CARTHAMI SYLVESTRIS.*

5. C. MONTANA L. De FLORES CYANI MAJORIS.

6. C. CENTAURIUM L. de RAD. CENTAURII MAJORIS.

Trib. III. Corymbiferae Juss. Flores omnes tubulosi vel radii ligulati. Stylus apice non articulatus.

In deze afdeeling zijn de *aromatisch-vlugtige* bestanddeelen voortschrijdend, met *bittere extractstof* en *ijzergroen kleurende looistof* verbonden. Het aroma is gewoonlijk harssig. De zaden bevatten *vette*, sommigen *vlugtige olieën*.

VII. TUSSILAGO L. *excl. sp.* Involucrum simplex, subcylindricum. Capitulum monoclinum, heterogamum. Flores feminei marginales pluriseriales, ligulati, integri; disci hermaphroditi, tubulosi 5-dentati. Stigmata linearia, a basi puberulo-scabra. Receptaculum nudum.

B. (226) 1. T. FARFARA L. Scapo 1-floro, subnudo, bracteato, f. cordatis angulatis, dentatis, subtus pubescentibus. *Donsachtig Hoefblad F. B. Sept.* I, 2. p. 607. — *Gr.* langs slooten en op vochtige akkers, vooral op kleigronden in geheel Europa. — *Bl.* Maart, Apr. geel. 4. Later verschijnen de bladen. *Ic. D. 237. H. II. 16. Bat. 40.*

G. D. De bladen en bloemen: HERBA en FLORES FARFARÆ seu TUSSILAGINIS; vroeger ook de wortel.

E. Zonder reuk, smaak slijmig, iets bitter zamentrekkend.

B. Slijm, looistof en bittere extractstof.

W. Verzachtend, de slijmafcheiding bevorderend.

G. Tegen borstziekten, in INF. ENDECOCT. *uitwendig* als weekmakend middel op abscessen, in CATAPLASM., NATTE OMSLAGEN enz.

P. AQUA, SYRUPUS, CONSERVA, allen verouderd. — De bladen een bestanddeel van vele SPECIES PECTORALES.

(227) PETASITES OFFICINALIS MÖNCH. *Groot Hoefblad F.*

B. Sept. I, 2. p. 609. — Syn. Tussilago Petasites L. en T. hybrida L. — Gr. op moerassige weil., langs slooten enz. door geheel Europa. Bl. Maart, Apr. 4. — Ic. Bat. 199. D. 238. H. II. 17, 18. De wortel, RAD. PETASITIDIS, geurig van reuk, en geurig-bitter, zwak zamentrekkend van smaak, was als een openmakend, zweedrijvend geneesmiddel tegen borstaandoeningen, jicht, epilepsie, enz. in gebruik.

ERIGERON CANADENSIS L. *Canadasche Fijnstraal F. B. Sept. I, 2. p. 595. — Ic. Bat. 70. De scherpe HERBA en FLORES vroeger gebr., thans geheel obsoleet.*

E. UPATORIUM CANNABINUM L. *Hennepbl. Leverkruid F. B. Sept. I, 2. p. 583. — Ic. Bat. 78. H. VIII. 44. gaf vroeger HERBA en RAD. CANNABINÆ AQUATICÆ seu ST. CUNIGUNDÆ, braakwekkend en purgerend volgens BOERHAAVE.*

E. PERFOLIATUM W. in N. Amer. gebr.

E. AYAPANA KUNTH uit Brasilië, tegen de Cholera gebr.

SOLIDAGO VIRGAUREA L. *Gemeene Guldenroede F. B. Sept. I, 2. p. 603. — Gr. op schaduwachtige oorden in Europa, Azië en N. Amer. — Bl. Jul.—Sept. 2. — Ic. Bat. 344. H. VIII. 12. De bladen en bloeiende toppen HERBA en SUMMITATES VIRGÆ AURÆ seu CONSOLIDÆ SARRACENICÆ, bitter en scherp geurig, waren als diureticum in gebruik. — De scherpe wortel wordt met Arnica verwisseld.*

VIII. INULA L. Involucrum imbricatum. Flores radii foeminei, ligulati, concolores, disci hermaphroditi, tubulosi. Antherae caudatae. Achenium erostre. Pappus pilosus, conformis. Receptaculum nudum.

B. (228) I. J. HELENIUM L. f. inaequaliter dentato-serratis subtus tomentosus, radicalibus petiolatis elliptico-oblongis, caulinis cordato-ovatis acuminatis amplexicaulibus, involucri foliis exterioribus lineari-spatulatis, acheniis glabris Bittere Alant F. B. Sept. I, 2. p. 603. — Gr. in Engl, Frankr., Duitschl.; ook gekweekt. — Bl. Jul. Aug. 2. — Ic. D. 240. H. VI. 45.

G. D. De wortel: RADIX ENULÆ seu HELENI.

E. Reuk versch kampherachtig, gedroogd geurig; smaak scherp, bitter-aromatisch.

B. Eene kristallis. vlugtige olie of Inuline, 66,00, zeepstof 56,

gom 164, hars 11, Alantkampfer 1,25, extractstof 52, vezels 125, water 24 (SCHOLZ). Ook zouten.

W. Tonisch, vlugtig prikkelend, vooral op de ingewanden en slijmvliezen.

G. Tegen atonische aandoeningen der slijmvliezen van de ademhalings- en spijsverterings-organen in POEDER, INFUSIE en DECOCT. *Uitwendig* tegen huidziekten.

P. EXTRACTUM HEL. seu ENULE; zeldzaam TINCTURA en UNGUENTUM ENULE. Een bestanddeel van ELIXIR PECTORALE WEDELII, enz.

2. *J. GERMANICA* L. gaf vroeger de bladen als HERBA J. GERM. seu PATINE.

3. *J. PULICARIA* L. *Kleinbloemige Alant* *F. B. Sept. I, 2. p. 605*, de HERBA PULICARIE seu CONYZE PULICARIE, walgelijk riekend.

4. *J. DYSENTERICA* L. *Rooloops Alant* *F. B. Sept. t. a. p. — Ic. Bat. 149*, en *J. BRITANNICA* L., *Lancetbladige Alant* *F. B. Sept. t. a. p.* De wortel der eerste en bloemen der tweede worden met die van ARNICA verwisseld.

GNAPHALIUM ARENARIUM L., *Zand Roerkruid* *F. B. Sept. I, 2. p. 589*, de bloemen als HERBA STOECNADIS CITRINE geb.

G. DIOICUM L. *Tweehuizige Roerkruid* *F. B. Sept. I, 2. p. 591*. De bladen en bloemen als HERBA en FLORES GNAPHALII, PEDIS CATI seu HISPIDULE gebruikt.

IX. ARTEMISIA L. Involucrum imbricatum, ovatum vel globosum. Flores disci hermaphroditi, 5-dentati, radii uniseriales, filiformes, subdenticulati, aut omnes hermaphroditi. Corollae teretes. Achenium obovatum, exalatum, disco epigyno minuto. Receptaculum nudum vel villosum. — Flores omnium lutei vel apice rubelli.

B. (229) 1. A. ABSINTHIUM L. Caulibus erectis paniculatis, foliis incanis, radicalibus tri-, caulinis bipinnati-fidis pinnatifidisque, lacinulis lanceolatis obtusis, floralibus indivisis, petiolis exauriculatis, capitulis subglobosis nutantibus, involucri foliolis incanis, interioribus obtusissimis margine scariosis, exterioribus linearibus apice tantum scariosis, interiora aequantibus, receptaculo hirsuto. *Bittere Aalsem* *F. B. Sept. I, 2. p. 587*. — *Syn.* Absinthium vulgare Lam. — *Cr.* op onbebouwde oorden in M. en Z. Europa. — *Bl.* Aug.—Oct. 24. — *Ic.* D. 235. H. II. 11.

G. D. De bladen en bloeiende toppen; HERBA en SUMMITATES ABSINTHII.

E. Reuk eigendommelijk, sterk, onaangenaam aromatisch; smaak doordringend verwarmend bitter.

R. Vluchtige olie 0,150, zeer bittere hars 0,233, groene hars 0,500, eiwit 1,250, zetmeel 0,133, stikstof bevattende stoffe 4,333, houtvezels 10,833, vele zouten (BRACONNOT). CAVENTOU heeft het bittere beginsel zuiver afgescheiden.

W. Bitter-tonisch, vluchtig opwekkend, vooral op de ingewanden.

G. Tegen atonie der ingewanden, febris interm., ingewandswormen, algemeene zwakte, in INF. en DECOCT, zelden in POEDER.

P. EXTRACTUM, OLEUM AETHER., TINCTUR. SIMPL. en COMP.; zeldzaam AQUA, CONSERVA en OLEUM COCTUM ABSINTHII. SAL ABSINTHII is obsoleet en niets anders als onzuivere *Carbonas Potassae*.

(230) 2. *A. VULGARIS* L. Caulibus erectis paniculatis, f. subtus albo-tomentosis pinnatifidis, pinnis lanceolatis acuminatis incis serratis integrisque, caulinis basi auriculatis summis lineari-lanceolatis acuminatis, capitulis ovatis oblongisve cernuis erectisque subsessilibus tomentosis. — *Gemeene Aisem F. B. Sept. I. 2. p. 587.* — *Gr.* langs wegen enz. door geheel Europa, N. Amer. — *Bl.* zomers 2. — *Ic. D. 234. H. II. 12. Bat. 334.*

G. D. De wortel, RADIX ARTEMISIAE, seu A. RUBRAE seu ALBAE, zelden HERBA en SUMMITATES A.

E. Radix: reuk eigendommelijk, onaangenaam scherp, smaak zoetig, onaangenaam, nauwlijks scherp. Herba: weinig reuk, zwak geurig, smaak ligt bitter.

B. Des wortels: vluchtige olie, scherpe weekhars 1 pC., halfhars, looistof, eiwit (JENIKE).

W. Krampstillend, zweetdrijvend, bijzonder ook op den uterus.

G. De wortel in nieuwere tijden vooral tegen epilepsie, vroeger veel tegen hysterie, tot bevordering der menstruatie, in POEDER, 30—45 gr. p. d. klimmend. Herba: in INFUS. tegen krampen enz. der baarmoeder: de haren der bladen tot MOXA.

P. Allen verouderd, AQUA, OLEUM, ESSENTIA, EXTRACTUM, SYRUPUS, SAL ARTEMISIAE.

(231) 3. *A. GLOMERATA* SIEBER. Ramis arachnoideo-tomentosis, f. palmato-tripartitis, glabris (aut griseo-villosis), laciniis linearibus rigidis abbreviatis, ramis angulatis glabris, capitulis

sessilibus remotis globulosis, pulverulento-tomentosis. — *Gr.* in Palestina \dagger . — *Ic. D.* 231.

B. (232) 4. A. CONTRA L. Ramis arachnoideo-tomentosis, f. palmato-pinnatifidis, laciniis linearibus oblusiusculis, tomentosis, capitulis sessilibus erectis, ovatis, in spicas foliosas paniculatas collectis, involucris glabris glandulosis. — *Gr.* in Persië \dagger . — *Ic. D.* 230.

G. D. Van beiden de bloemhoofdjes: SEMEN SANTONICI, seu CINÆ, seu CONTRA seu SEMEN CONTRA VERMES, waarvan in den handel voorkomen: 1. *S. C. levanticum, aleppicum s. alexandrinum*, 2. *S. C. africanum, barbaricum, orientale seu indicum*, welke laatste van *A. glomerata*, de eerste van *A. Contra* afgeleid wordt.

E. Reuk sterk onaangenaam geurig, smaak scherp, harssig; walgelijk, bitter.

B. Vlugtige olie 0,8, harde hars 11,0, bitter extract met Malas Calcis 21,0, gom en in alcohol onopl. extract 36,0, eene door potasch uit de plantenvezels afgescheiden stoffe 20,0, vezels 12,0 (TROMMSDORFF). — Sem. Cin. levant.: Cerin 0,35, bruine bittere harssige stof 4,45, weeke groene hars 6,05, bittere extractstof met opl. zouten Sulphas, Malas Potassae, Calcis, Chlorur. Potassii 20,25, gomachtige extractstof 15,50, apothema 8,60, Malas Calcis 2,00, plantenvezels 35,45, vreemde bijmengsels 6,70 (WACKENRODER). — De *O. Ind.* Sem. Cin. bevat volgens deszelfs analyse meer hars, bitter extract. — Later hebben KÄHLER en ALMS, het eigendommelijke, werkzame, kristall. beginsel, *Santonine*, uitgetrokken.

W. Anthelmintisch, prikkelend voor de ingewanden.

G. Tegen ingewandswormen, atonie en krampen der ingewanden, in POEDER (6—10—15 gr. voor kinderen.), ELECTUAR., zelden INFUS. ($\frac{1}{2}$ onc op 4 onc. om 2 u. 1 l.).

P. EXTRACTUM RESINOSUM, TINCTURA, CONFECTIO s. c.; bestanddeel van vele anthelm. bereidingen, PULVIS, ELECTUAR., TROCHISCI ANTHELMINT, seu CONTRA VERMES.

Men heeft lang over de moederplant van s. c. getwijfeld, doch naar de nauwkeurige nasporingen van FR. NEES v. ESENH., beschouwt men thans de twee genoemde voor dezelve. *Prof. DELLE CHIAJE* houdt echter de moederpl. nog voor eene afzonderlijke soort, door KUNZE *A. Chiajeana* genoemd. — Vroeger

hield men beurtelings *A. Santonica* L., *A. nutans* W. in de Tarterei, (B.) *A. judaica* L. in Palestina, Egypte enz. (Ic. D. 229.) *A. palmata* Lam. in Z. Frankr., Spanje, *A. odoratissima* Desf. in Numidie, *A. caeruleascens* L. (F. B. Sept. I, 2. p. 586) aan de Middell. zee voor de moederpl. van deze zaden Zij schijnen overigens allen soortgelijke krachten te bezitten. MICHEL leidt *S. Cinae* van 4 soorten af: *A. Santonica*, *A. inculta* Del., *A. glomerata*, en eene nieuwe soort.

Vervalsching, met de bloemhoofdjes van *A. Abrotanum* L., *A. campestris* L., *Tanacetum vulgare* L. kunnen door de bot. kenmerken herkend worden.

(233) 5. A. PONTICA L. Gr. in Z. Europa. 2. — Ic. D. 232. H. II. 10. de HERBA seu SUMMITATES ABSINTHII PONTICI seu ROMANI bezitten soortgelijke, maar zwakkere krachten als A. ABSINTHIUM L.; en zijn bij ons obsoleet.

B. (234) 6. A. ABROTANUM L. Gr. in China, K. Azië, Z. Europa ꝑ. — Ic. D. 233. HERBA seu SUMMITATES ABROTANI seu A. MARIS, bezitten eene met die van Abs. eenigzins overeenkomende werking, edoch zwakker.

(235) 7. A. DRACUNCULUS L. Gr. in Z. Europa; bij ons in tuinen gekweekt. HERBA seu SUMMITATES DRACUNCULI zijn nauwelijks in geneesk. gebruik.

X. TANACETUM L. Involucrum imbricatum, hemisphaericum. Flores disci hermaphroditi, tubulosi, 5-dentati, teretes; peripherici filiformes, tridentati; vel omnes hermaphroditi. Achenium angulato-striatum, disco epigyno latitudine achenii. Pappus subnullus vel minutus, coroniformis. Receptaculum nudum. — Fl. lutei.

B. (236) 1. T. VULGARE L. f. bipinnatifidis, laciniis serratis. — Gemeene Reinwaren F. B. Sept. I, 2. p. 585. — Gr. in gansch Europa op onbebouwde plaatsen, in K. Azië. — Bl. Jul. Sept. 2. — Ic. D. 236. II. 6. Bat. 185.

G. D. De bladen en bloemen: HERBA en FLORES TANACETI, vroeger ook SEMEN T.

E. Reuk sterk balsamiek, onaangenaam, kampherachtig; smaak zeer bitter, walgelijk, geurig.

B. Vlugtige olie, vooral in de FLORES (uit het versche kruid $\frac{1}{\text{viii}}$, uit de bloemen $\frac{1}{\text{xxxv}}$), bittere extractiefstof en looistof, gom,

was, weekhars, appezure zouten (FROMHERZ). — PESCHIER wilde een alcal. beginsel gevonden hebben.

W. Tonisch, vlugtig-opwekkend, wormdrijvend, de zaden vlugtiger, de HERBA meer tonisch.

G. Tegen ingewandswormen, aton. en krampachtige aandoe-ningen der ingewanden, gewoonlijk de FLORES, zelden HERBA in POWDER (1. scr. 2 dr, in electuar. 2 maal daags) en INFUS; de HERBA meer *uitwendig* tot opwekkende omslagen, ook als an- thelm. in ZALVEN gebruikt.

P. OLEUM (AETH.) en EXTRACTUM TANACETI; vroeger ook AQUA en ESSENTIA.

2. TANACETUM BALSAMITA L. (*Syn.* Bals. vulgaris W. of B. suave-olens P.) *Gr.* in Z. Europa $\frac{1}{4}$. — *IC.* H. II. 5. — HERBA EN SUMMITATES seu FLORES BALSAMITE, TANACETI HORTENSIS seu COSTI HORTORUM, WAS VROEGER ALS PIJNSTILLEND MIDDTEL beroemd.

SANTOLINA CHAMÆCYPARISSIAS L. *Gr.* in Z. Europa enz. $\frac{1}{2}$. gaf wel- cker: HERBA seu SUMMITATES SANTOLINÆ seu ABROTANI FEMINE, zeer geurig.

8. FRAGRANTISSIMA FORSK. als een krachtig resolvens extein. aanbevolen. CHRYSOCOMA LINOSTRIS L. gaf HERBA HELIOCHRYSI.

(237) SPILANTHES OLERACEUS L. *Gr.* in Z. Amer., O. Ind. ©. — *IC.* JACQUIN *Hort. Schoen.* 135. De bladen en vooral de bloemhoofdjes zijn zeer scherp, en verwekken sterken speeksel- vloed. Bevat scherpe vluchtige olie, gom, extractstof, gele kleur- stof enz. Tot het bereiden der PARATINGTUUR gebr. — Kan lig- telijk den vroeger gebr. s. ACHELLA L. vervangen, die weleer hoog geroemd werd tegen Hydrops enz. — *Gr.* in Ceylon, O. Ind. enz. — *IC.* van beiden in *Ann. der Pharm.* XVII. 2. p. 192.

XI. ACHILLEA L. Involucrum ovatum, vel oblongum im- bricatum. Flores disci hermaphroditi, tubulosi, corolla 5- den- tata, tubo plano compresso, bialata; flores peripherici feminei, ligulati, ligula brevi subrotunda. Achenium compressum, apice nudum vel margine prominulo terminatum. Receptaculum pale- aceum.

B. (238) 1. A. MILLEFOLIUM L. f. lanato-villosis vel subgla- bris, caulinis circumscriptione lanceolatis sublinearibusque bipin-

natifidis, pinnulis bi-trifidis pinnatove quinquefidis, lacinulis linearibus ovatisque acuminatis mucronatis, rachi integra vel in apice folii subdentata, dentibus integris, corymbo decomposito, ligulis involucreo dimidio brevioribus. *Gewoon Duizendblad F. B. Sept. I, 2. p. 617.* — *Gr.* in gansch Europa langs wegen, op akkers enz., in Asië en N. Amer. — *Bl.* Jun. Aug. wit ook bleekrood. Ψ . — *Ic. D. 246. H. IX. 45. Bat. 224.*

G. D. De bladen en bloeiende toppen HERBA EN FLORES seu SUMMITATES MILLEFOLII.

E. Hba: reuk zwak aromatisch, smaak bitter, iets zamen-trekkend. *Flores:* reuk sterk, smaak geurig-bitter, iets zamen-trekkend.]

B. Zeer weinig vluchtige olie, bittere extractstof, met zout-zure, phosphorz, salpeterz. potasch 17 pC. en looistof $2\frac{1}{2}$ gom, iets hars, zwavel (BLEY).

W. Tonisch, iets oplossend op de ingewanden enz.

G. Bij aton. aandoeningen der ingewanden, slijmvloeiingen, bloedvloeiingen, INFUS., DECOCT; ook het versche UITGEPERSTE SAP in het voorjaar.

P. EXTRACTUM MILLEFOLII; zelden: TINCTURA, AQUA EN OLEUM M.

(239) 2. A. PTARMICA L. *Lijnvormig Duizendblad F. B. Sept. I, 2. p. 615.* — *Gr.* op vochtige plaatsen in Europa, Azië, N. Amer. — *Ic. Bat. 180. D. 247. H. IX. 44.* De onderaard-sche wortelstok, RAD. PTARMICÆ, van scherp bijtenden smaak, naauwlijks gebruikelijk, tegen epilepsie geprezen.

3. A. NOBILIS L. *edel Duizendblad F. B. Sept. I. 2. p. 617.* — *Gr.* in M. en Z. Europa nadert in eigenschappen A. MILLEFOLIUM en schijnt nog krachtiger van werking te zijn, bij ons ongebr.

4. A. AGERATUM L. *Gaf vroeger SUMMITATES AGERATI seu EUPATORIS MESCÆ.*

XII. ANTHEMIS L. Involucrum hemisphaericum, vel planiuseculum, imbricatum. Flores disci hermaphroditi, tubulosi, corolla ecalcarata, tubo plano compresso bialato, limbo 5-dentato, lobes peripherici foeminei, quandoque steriles, ligulati, ligula oblonga. Achenium exalatum vel anguste alatum subconforme, pappo destitutum, margine plus minusve prominulo terminatum. Receptaculum paleaceum. — Ligulae albae (excepta A. tinctoria).

B. (240) 1. A. NOBILIS L. f. pubescentibus vel subglabris pinnatis, pinnis multifidis, laciniis linearibus breviter mucronulatis, receptaculo elongato-conico, paleis oblongis muticis margine apiceque scariosis, acheniis subtrigonis laevibus margine obsolete terminatis, caule ramoso polycephalo. — *Gr.* op drooge plaatsen in Z. Europa, bij ons gekweekt. — *Bl.* Jun. Jul. bl. veelal dubbeld. 2. — *Ic.* D. 245. H. X. 47.

G. D. De bloemhoofdjes: FLORES CHAMOMILLE ROMANÆ.

E. Reuk sterk, aangenaam geurig, smaak tevens sterk bitter.

B. Was 1,50, bladgroen en vet 3,63, hars 5,25, bittere in ether opl. stof 4,00, in alcohol opl. extract 3,12, alleen in water opl. extract 5,50, zeezoutzuur extract met Phosphas Magnesiae 5,75, Sulphas, Tartaras Potassae, Malas Calcis, Chlorur. Potassii 1,88, eiwit 1,50, gom 0,75, plantenvezel 62,00, sporen van vlugtige olie en looistof (*Wyss*).

W. Tonisch, opwekkend, prikkelend, doch naauwlijks krampstillend als de gewone kamillen.

G. Dikwijls, doch zeer ten onregte in plaats de gewone *Fl. Chamom.*; doelmatiger als tonicum, stomachicum in INFUS ($\frac{1}{2}$ onc op 6—8 onc).

P. EXTRACTUM en OLEUM CH. R., zeldzaam. De Ph. lond. heeft OLEUM ETHER., EXTRACT. en DECOCT. ANTHEMIDIS NOBILIS.

2. A. TINCTORIA L. *Verv. Kamille F. B. Sept. I, 2. p. 615.* — *Ic.* Bat. 180 gaf vroeger FLORES EUPHRAISI VULGARIS.

3. A. COTULA L. Gaf vroeger FLORES COTULÆ FOETIDÆ, zie p. 161.

XIII. ANACYCLUS L. *excl. sp.* Achenia utrinque alata, obcordata, alis dilatatis apice in lobum productis; centralia angustius alata. Reliqua ut Anthemidis.

(241) 1. A. OFFICINALIS HAYNE. Caulibus erectis vel adscendentibus submonocephalis, paleis obovatis basin versus attenuatis, acheniorum alis cartilagineis opacis, floribus disci aequaliter 5-dentatis. — In Thuringen veel gekweekt. — *Bl.* Jul. ☉. — *Ic.* H. IX. 46.

G. D. RADIX PYRETHRI. — Deze is de gewoonlijk in den handel voorkomende soort, ook RAD. P. COMMUNIS seu GERMANICI genoemd.

E. Weinig reuk, smaak zeer scherp, langdurend, speekselafscheiding opwekkend.

B. Scherpe weekhars 1,7, bittere extractstof 1,17, gom 20, inuline 40, houtvezel 25, water 1,6, iets vluchtige olie en sporen van campher (JOHN). PARISËT meende eene *seigenaardige* stoffe, Pyrethrine, gevonden te hebben, welke echter volgens KOENE een mengsel uit 3 andere is. Deze vindt: eene bruine harssige in kaustische Potaschloog onopl. stof (het eigenl. scherpe beginsel) 0,95, donkerbruine in deze loog oplosbare olie 1,6, gele insgelijks opl. olie 0,35, gom 9,4, inulin 57,7, velerlei zouten en oxyden 7,60, vezel 19,8, sporen van ac. tannic.

W. Sterk prikkelend, plaatselijk op de huid blaartrekkend.

G. Bij aton. onderbuiks ziekten, feb. interm., verlammingen vooral der tong in POEDER (10 gr. — 2 scr.) en INF. (I dr. op 6 onc) *uitwendig* tot GARGARISM. bij asthen. keelontsteking, tegen tandpijn.

P. TINCTURA PYRETHRI; EXTRACTUM en SPIRITUS.

B. (242) 2. *A.* PYRETHRUM LK. Alis acheniorum membranaceis, pellucidis, paleis interioribus subito in petiolum contractis, spathulatis, caulibus lateralibus elongatis, prostratis pleiocephalis. *Syn.* Anthemis Pyrethrum L. — *Gr.* in Z. Europa, Orient, N. Afr. — *Ic.* D. 244.

G. D. RADIX PYRETHRI (VERI seu ROMANI). Het overige als bij de voorgaande; zeldzaam voorkomend.

Aanmerking. Vroeger werd deze plantsoort voor de eenige moederplant der *R. Pyr.* gehouden, en *A. off.* was van *A. pyr.* niet onderscheiden, tot dat HAYNE denzelven als eene afzonderlijke soort deed kennen.

B. (243) PYRETHRUM PARTHENIUM SM. (*Matricaria Parth.* L.) *Gr.* Id Z. Duitschl. — *Ic.* D. 242. H. VI. 20 geeft HERBA MATRICARIÆ CUM FLORIBUS, in werking de kamille naderend maar lang niet evenarend.

GUIZOTIA OLEIFERA DC. (*Polymnia abyssinica* L. fil.) — *Gr.* in O. Indië, Abyss. wordt thans in alle warme landen wegens de olierijke zaden gekweekt. TEEL- of TILZAAD of RANTILLA genoemd.

XIV. MATRICARIA L. Involucrum planiusculum vel hemisphaericum, imbricatum. Flores disci hermaphroditi, tubulosi, corolla ecalcarata, limbo 5-dentato; peripherici feminei ligulati, tubo compresso. Achenia conformia exalata, pappo destituta, mar-

gine obsolete vel plus minusve prominulo vel in coronam producto, terminata. Receptaculum nudum subeylindrico-conicum.

B. (244) *I. M. CHAMOMILLA L.* Foliolis involucri obtusis. — *Kamille Moederkruid F. B. Sept. I, 2. p. 613.* — *Gr.* door bijkans geheel Europa op koornvelden enz. — *Bl. Jun.—Aug. ☉.* *Ic. D. 241. H. I. 3. Bat. 290.*

G. D. De geheele bloemhoofdjes: FLORES CHAMOMILLÆ VULGARIS.

E. Reuk eigendommelijk sterk balsamisch, smaak onaangenaam, bitter geurig.

B. Vluchtige olie en bittere extractstof.

W. Vluchtig-opwekkend, krampstillend zweeddrijvend, zacht bitter-tonisch, vooral op de ingewanden — In te groote giften verwekt zij misselijkheid, braking, diarrhee.

G. Bij asthen. en kramp-ziekten vooral der ingewanden, van den uterus, in feb. contin. en intermitt. in INFUS. (2—4 dr. op 1 ℥) en POEDER ($\frac{1}{2}$ scr. — $\frac{1}{2}$ dr.); *uitwendig* in PAPPEN, OMSLAGEN, BADEN ($\frac{1}{2}$ —1 onc. op 1 ℥).

P. EXTRACTUM en AQUA F. C.: ook OLEUM AETHER., zelden: OLEUM COCTUM en SYRUPUS CHAM. — Een bestanddeel van SPECIES RESOLVENTES, AD FOMENTUM, EMOLLIENTES, SP. AD ENEMA ENZ.

Vervalsching, kan ligtelijk, dikwijls niet opzettelijk, plaats vinden:

1. met *Pyrethrum inodorum W.* (*Chrysanthemum L.*) reuke-looze *Vuurwortel F. B. Sept. I. 2. p. 611*, en *P. Parthenium W.*, breedbladige *Vuurwortel F. B. Sept. t. a. p.* welke met een botanisch oog ligtelijk onderscheiden worden door een *niet hol* receptaculum, dat bij de eerste soort bol, maar niet kegelvormig, is; de bloemen zonder reuk.

2. *Anthemis arvensis L.*, *Wilde Kamille F. B. Sept. I, 2. p. 613*, en *A. Cotula L.* *Stinkende Kamille F. B. Sept. I, 2. p. 615.* — *Ic. Bat. 284*; door een *receptaculum convexum, paleaceum* te herkennen. Alle deelen der *A. arv.* zijn grijs behaard, de bloemen zwak, maar onaangenaam riekend. *A. Cotula L.* is slinkend van reuk, scherp van smaak, de onderste bladen drievoudig-vindeelig met lancetv. insnijdingen, vruchtbodem *stoppelig, niet hol.*

3. *Chrysanthemum leucanthemum L.* *Witte Gaurebloem F. B. Sept. I, 2. p. 611.* — *Ic. Bat. 50.* heeft *grootte, platte recep-*

lacula, zonder paleae. Deze pl. zelf was vroeger als FLORES BELLIDIS MAJORIS gebr.

DORONICUM PARDALIANCHES L. Gr. in Z. Europa, gaf vroeger RAD. DORONICI.

TACETES ERECTA L. In onze tuinen gekweekt, gaf vroeger de FLOR. AFRICANI.

BELLIS PERENNIS L. Madelief F. B. Sept. I, 2. p. 611. de FLORES BELLIDIS MINORIS.

XV. ARNICA L. Involucrum cylindricum, foliola aequalia biserialia. Flores disci hermaphroditi, tubulosi, limbo 5-dentato, stigmatibus superne incrassatis, apice conico pubescente terminatis; peripherici foeminei, ligulati stamina infertilia gerentes. Achenium erostratum, exalatum, striatum. Pappus pilosus, receptaculum nudum.

B. (245) I. A. MONTANA L. f. radicalibus oblongo-oboovatis subintegerrimis 5-nerviis, caule paucifloro, pedunculis involucrisque villosis vel glanduloso-pubescentibus. Gewoon Wolvelei F. B. Sept. I, 2. p. 607. — Gr. vooral op heuvels, bergen van M. en N. Europa. — Bl. Jun.—Aug. Bl. goudgeel ¼. — Ic. D. 239. H. VI. 47.

G. D. De van het omwindsel ontdane bloempjes, de bladen en de wortel: FLORES, HERBA en RADIX ARNICÆ seu DORONICI GERMANICI

E. Flores: reuk versch onaangenaam geurig, gedroogd zwakker, bij het wrijven ligtelijk niezen verwekkend; smaak zoetachtig-bitter, scherp-geurig; rad. reuk eigendommelijk, walgelig arom., vooral bij het poederen prikkelend, smaak scherp-geurig-bitter, lang durend. Hba: als de wortel, zwakker.

B. Des wortels: vluchtige olie 1,5, scherpe hars 6,0, zeepstof 32,0, slijm 9,0, vezels 51,2. In 100 d. (PFAFF) WEBER trok uit de bloemen eene hars 7,5 p.C., extractstof 15 p.C., eene bruine hars 17,5 p.C., en iets blaauwe eth. olie.

W. Vlugtig prikkelend op het vaat- en zenuwstelsel, voornamelijk der borst- en buikholte; de wortel minder prikkelend, meer tonisch-adstringerend.

G. Bij asthen. koortsen, in slijmvlloeijingen, haemorrhagie, hydrops, verlammingen, rheumat. enz. in POED. (5—20 gr.); meer in INF. (1—3 dr. op 6 one), DECOCT.

P. EXTRACTUM (RADICIS) ARNICÆ; OLEUM AETH. zelden. — Bij SPECIES RESOLV., PECTOR.

Aanmerking In de bloemen leeft een bijzonder insekt: *Musca Arnicæ L.*, aan hetwelk sommigen verkeerdelijk eene bijzondere kracht hebben toegeschreven. Zie *Ic. D. t. a. p.*

Vervalsching met velerlei pl., meestal bij naauwkeurige kennis dezer pl. ligtelijk te ontdekken; in het algemeen terstond door het gebrek van den eigendommelijken reuk.

a. De wortel, 1. met *Solidago Virgaurea L.* De wortel is grooter, bleeker, schubbig, inwendig gelijkmatig wit, gedroogd bijkans zonder reuk.

2. *Inula dysenterica L.* De wortel geheel met dikke vezels bezet; — droog: grijs, bijkans zonder reuk en smaak.

3. *Hieracium umbellatum L.* De wortel rondachtig-verdikt, zeer kort, zonder reuk en smaak.

b. De bloemen, 1. *I. dysenterica* en *I. Britannica L.*, de bloempjes zijn smaller, korter, bleeker; verwekken geen niezen.

2. *Doronicum Pardalianches L.* Bleeker, zonder zaadkroon (*pappus*).

SENECIO VULGARIS L. Gemeen Kruiskruid *F. B. Sept. I, 2. p. 579.*
Gr. in gansch Europa. — *Ic. Bat. 200.* — Gaf vroeger HERBA CUM FLORIBUS SENECTIONIS.

XVI. CALENDULA L. Involuerum hemisphaericum, foliolis aequalibus, triserialibus. Flores radii ligulati, foeminei, fertiles, stylo in stigmata duo fisso; disci hermaphroditi, steriles, stylo stigmatate indiviso capitato terminato. Achenia difformia, curvata, varie muricata vel dentata.

(246) 1. c. OFFICINALIS L. Fructibus cymboideis muricatis, exterioribus rotundatis, laeviusculis, f. amplexicaulibus oblongis subdentatis. Goudsbloem. — Gr. in Z. Europa; veel in onze tuinen. — Bl. den geheelen zomer en herfst ☉. geel. — *Ic. H. IX. 47.*

G. D. Kruid en gansche bloemhoofdjes, HERBA en FLORES CALENDULÆ.

E. *Versch*: reuk onaangenaam, iets harssig; smaak bitter-achtig, zwak zoutachtig; gedroogd zwakker.

B. Bittere extractstof 19,13, eigendommelijke geleiaardige stof (*Calenduline*) 3,5 sporen van vlugtige olie, gommige stik-

stofhoudende stof 2,0, eigenaardige zetmeelsoort 1,25, Murias Potassae 0,66, Malas Potassae 5,45, Malas Calcis 1,47, Ac. malicum met extractstof verbonden 7, eiwit 0,62, groengele weekhars 3,44, vezels 62,5 (GEIGER).

W. Scherp-prikkelend, tonisch.

G. Vroeger menigvuldig ook als praeservatief tegen velerlei ziekten; in latere tijden tegen kanker geprezen: INF., DECOCT., SUCC. EXPR.

P. EXTRACTUM CALENDULÆ (in pill. van 2 gr., 6—16 pill. 2 maal daags). — Vroeger ook AQUA, ACETUM, SYRUPUS, CONSERVA, UNGUENT.

Fam. LOBELIACEÆ JUSS. — (K. II. 95).

1. *LOBELIA SYPHILITICA* L. *Gr.* in N. Amerika ♀. — *Ic.* D. 207. H. XIII. 9. — De melksap houdende wortel RAD. LOBELIÆ, van scherp-prikkelend smaak en zweetdrijvend, braakwekkend en purgatief, wordt in Am. als antisiphil. gebruikt.

2. *L. INFLATA* L. *Gr.* in N. Amer. ⊙. — *Ic.* D. 206. De bladen of geheele plant, HERBA L. I., in Amer. onder den naam van *Indian-Tabacco* als diaphor., emet., en expector. in groot aanzien.

3. *L. CAOUTCHOUC* HUMB., een boom in N. Granada. — *Ic. Berl. Jahrb.* 1824. I. tab I.; het melksap geeft eene soort van RESINA ELASTICA. (Vergl. SIPHONIA ELASTICA P.) Ook eenige aanverwante soorten schijnen daartoe te dienen.

Fam. VACCINIÆ DC. — (K. II. 92.)

OXYCOCCOS PALUSTRIS P. *Roode Veenbes* F. B. *Sept.* I, 1. p. 317. *Gr.* op veenstreken in N. Am. en Europ.; de bessen, BACCÆ OXYCOCCOS in sommige landen even als de volgende gebr.

1. *VACCINIUM VITIS IDÆÆ* L. *Roode boschbessen* F. B. *Sept.* I, 1. p. 333, †. in N. Amer. en Europ. — *Ic.* D. 220. H. IV. 19. — De bladen, HERBA VITIS IDÆÆ, zouden soortgelijke krachten als *Arbutus ursi* hebben, doch bevond men dat geenszins bevestigd. Zij dienen niet zelden tot vervalsching derzelve. — De zuurachtigzamentrekkende bessen, BACCÆ V. I. waren vroeger als een aangenaam, verkoelend middel gebr. — ROOR, GELATINA, CONDITUM, SYRUPUS.

2. *V. MYRTILLUS* L. *Blaauwe Boschbessen* F. B. *Sept.* I, 1. p. 333, † door bijkans geheel Europa. — *Ic.* D. 219. H. II. 6. De BACCÆ

MYRTILLORUM, zijn weleer tegen diarrhee, bloedvloeijingen aangeprezen.

Fam. XXXIX. ERICINEÆ DC.

Calyx 4—5- *fidus vel-partitus, persistens*. Corolla *monopetala, 4—5- fida vel-partita, hypogyna, aestivatione imbricata*. Stamina *corollae laciniis alterna, aut dupla, ante corollam disco hypogyno inserta, libera, nec corollae adnata*. Ovarium *disco hypogyno insertum liberum, multiloculare, loculis 1- multiovulatis, placentis centralibus*. Stylus 1. Stigma 1. Fructus *capsularis vel baccatus*. Semina *aptera, albuminosa*. Embryo *centralis, radícula ad hilum versa*. — (K. II. 86).

De Heidegewassen zijn heestertjes of kleine boomen in de koude en gematigde luchtstreken, met altijd groene, gave, dikwijls zeer smalle, kleine, afwisselende, tegenoverstaande of kransvormende bladen zonder steunblaadjes.

Eigenschappen. De tot de I Trib. behoorende gewassen zijn zamentrekkend-bitter, en tevens narcotisch-scherp, waardoor sommigen zelf tot de giftgewassen behooren. Van de II Trib. zijn velen als zamentrekkend-bitter bekend. De vruchten zijn, indien zij sappig zijn, zuur-zamentrekkend, dikwijls eetbaar.

Trib. I. RHODORACEÆ DC. Fructus capsularis; dissepimenta duplicata.

I. RHODODENDRON L. Calyx 5- partitus. Corolla infundibuliformis vel rotata. Stamina 10. Antherae apice poris 2 dehiscentes. Capsula quadrivalvis, marginibus valvularum inflexis quadrilocularis.

(247) I. RH. CHRYSANTHUM L. f. oblongis, superius atro-vidibus nitidis, inferius reticulato-venosis flavis aut flavo-fuscis, integerrimis, marginibus revolutis, glabris, floribus (fulvis) umbellato-terminalibus. — *Gr.* in O. Siberië op rotsen. † 1—2'. *Ic.* D. 216. H. X. 27.

G. D. De bladen der jongste takken, FOLIA seu HERBA RHODODENDRI CHRYSANTHI.

E. Reuk onaangenaam, eenigzins naar rhabarber, smaak zamentrekkend, walgelijk bitter.

- B.* Looistof en bittere extractstof, een spoor van vluchtige olie.
W. Zweet- en pisdrijvend.
G. Tegen rheumatismus, arthritis, steen, in POEDER en INFUSIE.
P. TINCTURA RHOD. CHRYSANTHI.

2. RH. FERRUGINEUM L. *Gr.* op de Alpen van Europa en M. Azie.
 f 2—2½. — *Ic.* D. 217. H. X. 25. De bladen FOLIA seu HERBA RHODODENDRI FERRUGINEI somtijds voor de voorgaande gebr., van veel zwakkere werking. — Tot hetzelfde doel en met deze vermengd:
 3. RH. HIRSUTUM L. *Gr.* als de voorg. *Ic.* H. X. 26.

II. LEDUM L. Calyx 5-dentatus minutus. Corolla 5-petala, patens. Stamina toro inserta, antherae ovals, erectae, apice poris 2 dehiscentes. Germen subrotundum cum toro connatum. Stylus filiformis, stigmatē capitato. Capsula 5-locularis, a basi valvis 5 dehiscens, dissepimentis duplicatis e valvarum marginibus inflexis. Semina scobiformia marginata placentis 5 ab apice columnae centralis pendulis affixa.

(248) I. L. PALUSTRE L. f. linearibus margine revolutis subtus ramisque ferrugineo-tomentosis. — *Gr.* op veenstreken in Europa, Azië en N. Amer. ½ 1—3'. — *Ic.* D. 218. H. III. 21.
G. D. De bladen en jonge takken: FOLIA seu HERBA ROSMARINI SYLVESTRIS seu LEDI PALUSTRIS.

E. Sterk balsamisch, terpentijnaardig van reuk, bitter geurig, kampherachtig van smaak.

B. Vluchtige olie 1,5 p C., looistof 7, slijmsuiker 15, chlorophyll, bruine kleurstof en goin (MEISNER).

W. Scherp-verdoovend, zweetdrijvend.

G. Tegen kramphoest, diarrhee, chron. huidziekten, in INFUS., bij Angina tot GARGARISMA. — Door branders om het bier zeer koppig te maken.

Trib. II. ERICACEÆ DC. Baccae aut capsulae. Dissepimenta in his simplicia, valvulis vel suturis opposita.

II. ARCTOSTAPHYLOS ADANS. Calyx 5-fidus. Corolla subovata, limbo 5-fido. Stamina 10. Antherae apice poris 2 dehiscentes. Drupa pentapyrena, pyrenis monospermis.

B. (249) I. OFFICINALIS WIMM. et GRAB. Caulibus procum-

bentibus, f. perennantibus coriaceis nitidis obovatis integerrimis. — *Syn.* Arbutus uva ursi L. — *Gr.* in N. Amer., Europa, in bosschen, heidevelden enz. — *Bl.* Mei—Jun. $\frac{1}{2}$ 1—1 $\frac{1}{2}$. — *Ic.* D. 215. H. IV. 20.

G. D. De bladen: FOLIA seu HERBA UVÆ URSI.

E. Weinig reuk, smaak zamentrekkend, bitter.

B. Looistof 36,400, galnotenzuur 1,200, bittere extractstof 3,313, hars 4,400, apothema 0,862, gom 15,700, extractstof door potaschloog 17,600, houtvezels 9,600, water 6,000 (MEISNER).

W. Tonisch-oplossend, opwekkend voor de urien-werktuigen.

G. Tegen catharrus der blaas, nieren, steen; atonie dier organen, in INFUS., DECOCT, zelden POEDER.

Vervalsching met de bladen van *Vaccinium vitis idaea*, die van onderen gestippeld zijn, terwijl die van *Arbutus aderic* zijn. Met *Bucus sempervirens* L., wiens bladen niet aderic zijn en eenen onaangenamen reuk hebben.

Fam. XL. PYROLACEÆ LINDE.

Discus hypogynus nullus. Semina minutissima arillo tubuloso reticulato inclusa, globosa, arillo multo minora. Reliqua ut in *Ericineis*. — Vroeger met de heidegewassen vereenigd.

(250) 1. CHIMOPHILA UMBELLATA NUTT. — *Syn.* Pyrola umbellata L. — *Ic.* GMELIN Bad. II. T. 2. *Gr.* in N. Amer., N. Azië en Europa. $\frac{1}{2}$ 2—6'. De bladen, HERBA PYROLÆ UMBELLATÆ, van aanvankelijk zoeten, dan bitter-zamentrekkenden smaak en diuret. kracht, vooral in N. Amer., zelden in Europa zoo als Fol. Uvae ursi gebr., ook uitwendig tegen zweren, carcinoma, in POEDER, INF., DECOCT. — EXTRACTUM, TINCTURA P. UMB.

2. CHIMOPHILA MACULATA PERSH. in N. Amer. van gelijke kracht en aanwending.

PYROLA ROTUNDIFOLIA L. Rondbladig Wintergroen *F. B. Sept. I, 1. p. 335. Ic. Bat. 188.* — P. MINOR L. Kortstijlig Wintergroen *F. B. Sept. t. a. p.* — P. MEDIA SW. *Ic. H. IV. 21—23.* Vroeger tegen diarrhee, uitwendig tegen wonden enz. als FOLIA seu HERBA PYROLÆ seu PYROLÆ MAJORIS gebr.

Fam. XLI. STYRACEÆ A. RICH.

Calyx 1-phyllus 4—5 divisus, rarissime integer. Discus tori nullus. Corolla calycis fauci inserta, monopetala, limbo 4—5-fido, laciniis calycis lobis alternis, aestivatione saepe valvatis, aut 8—10-fido. Stamina corollae tubo adnata, 2—4-serialia, lobis calycinis numero dupla, tripla aut quadrupla aut fere indefinita, rarissime corollae laciniis aequalia et opposita. Antherae 2-loculares, loculis rima longitudinali laterali dehiscentibus. Ovarium ex carpellis 3—5, saepius 4 connatis formatum 3—5-loculare. Stylus cylindraceus rectus, stigmatibus 3—5-lobis. Pericarpium drupaceum, calyce cinctum aut coronatum, putamine duro 3—5-loculari, raro 1-loculari (abortu). Dissepimenta tenuia. Semina in loculis solitaria angulo centrali affixa. Albumen carnosum. Embryo centralis, cotyledonibus brevissimis. — (K. II. 90).

De *Styraceën* zijn boomen of heesters met eenvoudige, gaaf-randige, gesteelde bladen zonder steunblaadjes, met meestal oksel-standige, gewoonlijk tweeslachtige, bloemen.

Eigenschappen. Zij bevatten veel hars.

I. STYRAX L. Calyx liber, campanulatus, 5-dentatus, persistens. Corolla 5 (aut 3—7)-fida, stamina ejus tubi basi inserta. Capsula coriacea 1-locularis, irregulariter dehiscens, 1- (raro 2—3) sperma.

B. (251) I. S. OFFICINALIS L. f. ovatis, obtusis, inferius hirsutis, racemis simplicibus, terminalibus. — *Gr.* in Syrië, Palestina enz. h boom of groote heester. — *Ic. D. 210. H. XI. 23.*

G. D. De uit den stam verkregen hars: STYRAX, STORAX.

E. Reuk balsamisch, geurig, smaak prikkelend, bitter.

B. Vluchtige olie, hars, Ac. bezoicum.

W. Prikkelend, opwekkend.

G. Vroeger vooral aton. borstziekten; thans nog uitwendig tegen Rheumat., koude zwellingen in BEROOKINGEN tegen ulcera atonica; tot velerlei zalven, pleisters.

P. UNGUENTUM DE STYRACE.

II. BENZOÏN HAYNE. Fructus lignosus, 1-spermus, indehiscens. Reliqua ut in *Styrace*.

B. (252) 1. B. OFFICINALE H. f. elliptico-oblongis, acuminatis, crenulatis, inferius ramisque junioribus albo-tomentosis. Racemis compositis, axillaribus, erectis, folia vix aequantibus. — *Syn.* Lithocarpus Benzoin Blume. Styrax Benzoin Dryand. — *Gr.* op Sumatra, Java. h matig hoog. — *Ic. D.* 210. H. XI. 24.

G. D. De door insnijdingen uit de schors en het hout verkregen hars: BENZOË, RESINA seu GUMMI BENZOËS vel ASA DULCIS.

E. Riekt, vooral bij verwarming aangenaam; smaakt aanvankelijk zoet, dan scherp prikkelend.

B. Gele in aether oplosbare hars 80 p.C., bruine in aether niet oplosbare hars 0,25, Benzoëzuur 20, zeer weinig vluchtige olie en extractstof (STOLZE).

W. Prikkelend balsamisch, opwekkend, vooral op het vaatstelsel en de slijmvliezen der longen.

G. Vroeger in blennorrhoeë der longen en ingewanden in SUBSTANTIE (5—20 gr), ook de FLORES B.; *uitwendig* tegen rheum. en arthr. ziekten, atonie der huid, tot BEROOKING, in PLEISTER, ZALVEN ERZ.

P. ACIDUM BENZOÏCUM, ook FLORES genoemd (5—10 gr.) TINCTURA BENZOËS, LAC VIRGINIS. Bestanddeel van riekpoeders, zamengestelde geneesmiddelen: PILULÆ BALSAMICÆ, SPECIES PRO SUFFITU.

Subclassis III. COROLLIFLORÆ DC.

Met eenbladigen vrijen kelk, eenbladige onder het vruchtbeginsel staande bloemkroon. Meeldraden op de bloemkroon gehecht. Vruchtbeginsel vrij.

Fam. XLII. OLEACEÆ LINDL.

Calyx dentatus vel divisus. Corolla regularis, hypogyna, monopetala, limbo 4-fido, aut 4-petala, petalis per paria filamentis connexa, aestivatione valvata. Stamina 2, tubo inserta et petalis adnexa. Discus 0. Ovarium 2-loculare; loculis 2-ovulatis, ovulis pendulis collateralibus. Fructus capsularis.